

**659 SAYILI KANUN HÜKMÜNDE
KARARNAME'YE GÖRE ADLÎ
UYUŞMAZLIKLARDA SULH**

NURBANU ERZURUMLU

TARAFINDAN

YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜNE

SUNULAN TEZ

ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

EYLÜL 2015

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Prof. Dr. Zeki Salih ZENGİN

Enstitü Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans derecesi için gereken tüm şartları sağladığımı tasdik ederim.

Prof. Dr. Seldağ GÜNEŞ PESCHKE

Anabilim Dalı Başkanı

Okuduğumuz ve savunmasını dinlediğimiz bu tezin bir Yüksek Lisans derecesi için gereken tüm kapsam ve şartları sağladığını beyan ederiz.

Prof. Dr. Murat ATALI

Danışman

Jüri Üyeleri

Prof. Dr. Murat ATALI (Türk- Alman Üniversitesi Hukuk Fakültesi)

Doç. Dr. Musa AYGÜL (Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Fakültesi)

Yard. Doç. Dr. İbrahim ERMENEK (Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi)

İNTİHAL SAYFASI

Bu tez içerisindeki bütün bilgilerin akademik kurallar ve etik davranış çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu beyan ederim. Ayrıca bu kurallar ve davranışın gerektirdiği gibi bu çalışmada orijinal olmayan her türlü kaynak ve sonuçlara tam olarak atıf ve referans yaptığımı da beyan ederim; aksi takdirde tüm yasal sorumluluğu kabul ediyorum.

Adı Soyadı: Nurbanu ERZURUMLU

İmza:

ÖZET

659 SAYILI KANUN HÜKMÜNDE KARARNAMEYE GÖRE ADLÎ UYUŞMAZLIKLARDA SULH

Erzurumlu, Nurbanu

Yüksek Lisans, Özel Hukuk

Tez Yöneticisi: Prof. Dr. Murat ATALI

Eylül 2015, 141 sayfa

Bu çalışmada, idarelerin taraf olduğu uyuşmazlıkların sulh yoluyla hallinde uygulanacak olan 659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin sulhe ilişkin hükümleri incelenmektedir. Uyuşmazlıkların mahkeme kararına gerek olmaksızın tarafların aralarında yapmış oldukları bir sözleşmeyle sona ermesi anlamını taşıyan sulh hem 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile hem de 659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile düzenlenmiştir. Bu bağlamda, ilk olarak sulh kavramı genel olarak açıklanmakta, daha sonra Hukuk Muhakemeleri Kanunu ve 659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile getirilen hükümler ayrıntılı olarak ele alınarak bu iki düzenleme arasındaki farklar ortaya konulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sulh Sözleşmesi, Mahkeme İçi Sulh, 659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname, 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu

ABSTRACT

COMPROMISE AT THE JURIDICAL DISPUTES ACCORDING TO THE LEGISLATIVE DECREE NUMBERED 659

Erzurumlu, Nurbanu

Master's Degree, Department of Private Law

Supervisor: Prof. Murat ATALI

September 2015, 141 pages

In this study, the provisions with respect to the compromise of the Legislative Decree Numbered 659 that are to be applied in case of settlement of the disputes by using compromise in which the public authorities are the party have been observed. The compromise, which means to end disputes without the need to a court decision through an agreement between parties, has been regulated both in the Code of Civil Procedure Numbered 6100 and the Legislative Decree Numbered 659. In this sense, firstly the concept of compromise has been observed in general and then the provisions that are regulated in the Code of Civil Procedure and the Legislative Decree Numbered 659 have been handled in details and lastly the differences between the concerned Code and the Legislative Decree have been compared.

Key Words: Compromise Agreement, Compromise before Court, Legislative Decree Number 659, Code of Civil Procedure Numbered 6100

İÇİNDEKİLER

<i>İNTİHAL SAYFASI</i>	<i>iii</i>
<i>ÖZET</i>	<i>iv</i>
<i>ABSTRACT</i>	<i>v</i>
<i>İÇİNDEKİLER</i>	<i>vi</i>
<i>KISALTMALAR LİSTESİ</i>	<i>xi</i>
<i>GİRİŞ</i>	<i>1</i>

BÖLÜM I

KAVRAM, DÜZENLEME VE BENZER

KAVRAMLARLA MUKAYESE

<i>§ 1- SULH KAVRAMI ve SULHÜN AMACI</i>	<i>3</i>
A- Sulh Kavramı.....	<i>3</i>
B- Sulhün Amacı	<i>5</i>
<i>§ 2- YARGILAMAYA HÂKİM OLAN İLKELER BAKIMINDAN SULH</i>	<i>7</i>
A- Genel Olarak Yargılamaya Hâkim Olan İlkeler	<i>7</i>
B- Sulhün Yargılamaya Hâkim Olan İlkelerle İlişkisi.....	<i>8</i>
<i>§ 3- SULH ÇEŞİTLERİ ve SULHÜN BENZER KURUMLARLA MUKAYESESİ</i>	<i>10</i>
A- Sulh Çeşitleri.....	<i>10</i>
I. Genel Olarak	<i>10</i>
II. Mahkeme Dışı (Adî) Sulh	<i>11</i>
III. Mahkeme İçi (Kazâî) Sulh.....	<i>13</i>
B- Sulhün Benzer Kurumlarla Mukayesesi.....	<i>16</i>
I. Sulh ve İbra	<i>16</i>
II. Sulh ve İ kale (Bozma) Sözleşmesi	<i>18</i>

III. Sulh ve Davadan Feragat.....	19
IV. Sulh ve Davayı Kabul.....	22
V. Sulh ve Arabuluculuk.....	24
VI. Sulh ve Avukatın Uzlaşma Yetkisi.....	27
VII. Sulh ve Tahkim.....	29
§ 4- MEVZUATIMIZDA SULHÜN DÜZENLENİŞİ	31
A- 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Düzenlenen Sulh.....	31
B- 659 Sayılı Genel Bütçe Kapsamındaki Kamu İdareleri ve Özel Bütçeli İdarelerde Hukuk Hizmetlerinin Yürütülmesine İlişkin Kanun Hükmünde Kararname ile Düzenlenen Sulh.....	32
I. Genel Olarak	32
II. Adli Uyuşmazlıklarda Sulh	34
III. İdarî Uyuşmazlıklarda Sulh.....	34
C- Diğer Düzenlemeler.....	36

BÖLÜM II

HUKUK MUHAKEMLERİ KANUNU'NDA DÜZENLENEN SULH

§ 5- SULHÜN KONUSU.....	38
A- Genel Olarak.....	38
B- Dava Konusu Dışında Kalan Hususlar	41
§ 6- SULH USÛLÜ.....	43
A- Süresi.....	43
B- Şekli	45
I. Genel Olarak	45
II. Duruşma Sırasında Yapılan Sulhler	46
III. Duruşma Dışında Yapılan Sulhler	48
§ 7- SULHÜN HÜKÜM VE SONUÇLARI.....	49
A- Davanın Sona Ermesi.....	49

B- Kesin Hüküm Gibi Sonuç Doğurma.....	51
C- Cebrî İcra Yolu İle Yerine Getirilebilme	55
I. Genel Olarak	55
II. İcra Sırasında Ortaya Çıkabilecek Özel Durumlar	57
1. Şarta Bağlı Sulhlerin İcrası.....	57
2. Üçüncü Şahsın İştiraki Halinde Sulhlerin İcrası	60
D- Sulhte Masraflar.....	62
I. Yargılama Giderleri.....	62
II. Avukatlık Ücreti	64
§ 8- <i>SULHÜN GEÇERSİZLİĞİ ve SULHTEN VAZGEÇME</i>.....	67
A- Sulhün Geçersizliği.....	67
I. Genel Olarak	67
II. Maddî Hukuka İlişkin Geçersizlik.....	68
1. Kesin Hükümsüzlük	68
2. İptal Edilebilirlik.....	69
III. Usûl Hukukuna İlişkin Geçersizlik.....	70
IV. Geçersizliğin İleri Sürülmesi	71
B- Sulhten Vazgeçme	74

BÖLÜM III

659 SAYILI KANUN HÜKMÜNDE KARARNAME ÇERÇEVESİNDE ADLÎ UYUŞMAZLIKLARDA SULH

§ 9- 659 SAYILI KANUN HÜKMÜNDE KARARNAME'DE DÜZENLENEN SULHE GENEL BİR BAKIŞ	76
A- Uygulama Alanı.....	76
I. Genel Olarak	76
II. İdarelerin Adlî Yargıya Tâbi İşleri	77
B- Hukukî Niteliği	80
I. Genel Olarak Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri	80

II. 659 Sayılı Kanun Hükümünde Kararname ile Düzenlenen Sulhün Hukukî Niteliği	83
C- Konusu	85
§ 10- SULH USÛLÜ.....	88
A- Süresi.....	88
I. Genel Olarak	88
II. Sulhe Davet	89
III. Sulh Teklifi.....	90
B- Şekli	91
I. İlgili İdare Tarafından Takip Edilen Uyuşmazlıklar.....	91
1. Genel Olarak.....	91
2. Kamu Yararının Varlığına İlişkin Görüş	93
3. Onay ve İmza.....	95
II. Başka İdare Tarafından Takip Edilen Uyuşmazlıklar.....	96
§ 11- SULHÜN SONUÇLARI, GEÇERSİZLİĞİ ve SULHE AYKIRILIK.....	98
A- Sulhün Sonuçları.....	98
I. Genel Olarak	98
II. Uyuşmazlığı Sona Erdirme.....	99
III. Kanunî Sürelere Etki	103
IV. Cebri İcra Yoluyla Yerine Getirilebilme	105
B- Sulhün Geçersizliği	107
I. Genel Olarak	107
II. Kesin Hükümsüzlük	108
III. İptal Edilebilirlik	109
IV. Geçersizliğin İleri Sürülmesi.....	110
C- Sulhe Aykırılık.....	111
§ 12- HUKUK MUHAKEMELERİ KANUNU İLE MUKAYESE	113
A- Uygulama Alanı ve Konusu Bakımından.....	113
B- Hukukî Nitelik Bakımından	115
C- Sulh Usûlü Bakımından.....	117
I. Süre Bakımından	117
II. Şekil Bakımından	118
D- Meydana Getirdiği Sonuçlar Bakımından.....	119

I. Uyuşmazlığı Sona Erdirme Bakımından	119
II. Kesin Hüküm Gibi Sonuç Doğurma Bakımından	119
III. Cebrî İcra Yoluyla Yerine Getirilme Bakımından.....	120
IV. Kanunî Süreler Bakımından	121
SONUÇ	123
YARARLANILAN KAYNAKLAR	128

KISALTMALAR LİSTESİ

AD	: Adalet Dergisi
ABD	: Ankara Barosu Dergisi
AÜHFD	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AvK	: Avukatlık Kanunu
AY	: Anayasa
AYM	: Anayasa Mahkemesi
B.	: Bası
Bkz.	: bakınız
C.	: Cilt
DEÜHFD	: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
dn.	: dipnot
E.	: Esas
EÜHFD	: Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
HD	: Hukuk Dairesi
HMK	: Hukuk Muhakemeleri Kanunu
HUAK	: Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu
HUMK	: Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu
İK	: İcra İflas Kanunu
İYUK	: İdare Yargılama Usulü Kanunu
K.	: Karar

KHK	: Kanun Hükümünde Kararname
KTK	: Kara Yolları Trafik Kanunu
m.	: madde
MİHDER	: Legal Medeni Usûl ve İcra-İflâs Hukuku Dergisi
MTK	: Milletlerarası Tahkim Kanunu
RG	: Resmi Gazete
S.	: Sayı
s.	: sayfa
T.	: Tarih
TBB	: Türkiye Barolar Birliği
TBK	: Türk Borçlar Kanunu
TMK	: Türk Medeni Kanunu
TTK	: Türk Ticaret Kanunu
vd.	: ve devamı
VUK	: Vergi Usul Kanunu
Y.	: Yıl
YHGK	: Yargıtay Hukuk Genel Kurulu
YİBK	: Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararı
YKD	: Yargıtay Kararları Dergisi
yuk.	: yukarıda

GİRİŞ

Anayasa'nın 36. maddesine göre, herkes meşru vasıta ve yollardan yararlanarak yargı organları önünde iddia ve savunma hakkına sahiptir. Hak arama özgürlüğü olarak ifade edilen bu düzenleme, kişilerin hak ihlallerine ilişkin iddialarını devlet yargısına başvuru yoluyla çözüme imkanı sağlamaktadır. Ancak meydana gelen bütün uyuşmazlıkların mahkemeler aracılığıyla çözümü, hem yargının iş yükünü gereğinden fazla artırarak hakka ulaşmada gecikmelerin yaşanmasına sebep olmakta hem de uzlaşma kültürünü yok ederek toplumsal huzura zarar vermektedir. Bundan dolayı, bireylerin aralarında meydana gelen uyuşmazlıkları yine kendi aralarında anlaşma yoluyla çözüme kavuşturmaları bu sakıncaları ortadan kaldırır.

Sulh, tarafların aralarında meydana gelen uyuşmazlığı karşılıklı rıza ve fedakârlık ile sona erdirmeleridir. Taraflar, uyuşmazlığı yargı mercilerine başvurmaksızın aralarında yapacakları bir sulh anlaşmasıyla sona erdirebilecekleri gibi; yargı yolu aşamasında da sulh olabilirler. Bu durum tasarruf ilkesinin bir sonucudur.

Birçok hukuk sisteminde kabul edilen sulh, Türk Hukuku'nda da uzun süredir uygulanmasına rağmen kanunlarımızda sulhe ilişkin genel bir düzenleme mevcut değildir. Ancak pek çok kanunda sulhe ilişkin özel düzenlemeler bulunmaktadır.

Borçlar Hukuku çerçevesinde kendine özgü sözleşmeler kategorisinde yer alan sulh, mahkeme huzurunda yapılması halinde usûl hukukuna ilişkin sonuçlar meydana getirir. Bu anlamda sulh, mahkeme içi ve mahkeme dışı sulh olarak iki kapsamda ele alınır. Mahkeme içi sulh 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile düzenlenmektedir.

Genel ve özel bütçeli kamu idarelerinde hukuk hizmetlerinin yürütülmesini düzenleyen 659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname sulhe ilişkin hükümler içermektedir.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile düzenlenen sulh usûlî sonuçlar meydana getiren teknik anlamda bir sulhtür. Kanun koyucu bazı kanun hükümlerinde sulhü geniş yorumlayarak teknik anlamda sulhten uzaklaşmıştır. Bu kanun hükümleriyle

kastedilen medenî yargılama hukukunda kabul edilen sulh sözleşmesi olmayıp, "barış" ve "uzlaşma" anlamlarını taşımaktadır. 659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname çerçevesinde düzenlenen sulhün teknik anlamda sulh kapsamına dâhil olup olmadığının tespiti, düzenlemenin amacı ve doğurduğu sonuçların niteliği bakımından önem taşımaktadır.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile düzenlenen sulhle 659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile düzenlenen sulh arasındaki farkların ortaya konulmasının hedeflendiği bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. 659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname kapsamında düzenlenen sulhün gereği gibi açıklanabilmesi için genel olarak sulh kavramının ve Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile düzenlenen sulhün incelenmesi gerekmiştir. Bu nedenle çalışmanın ilk bölümünde, genel olarak sulh kavramına yer verilerek sulhün çeşitleri ve benzer kavramlarla farklılıkları ortaya konulmaya çalışılmaktadır. İkinci bölümde Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda düzenlenen sulh incelenmekte; mahkeme huzurunda yapılan sulhün konusu, usûlü, meydana getirdiği sonuçlar ve sulhe aykırılık hakkında bilgi verilmektedir. Çalışmanın son bölümünde ise, 659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname kapsamında düzenlenen sulh anlatılarak, bu sulhün 6100 sayılı Kanun ile düzenlenen sulhten farkları tespit edilmeye çalışılmaktadır. Bahsi geçen Kararname, idarelerin hem adlî hem de idarî uyuşmazlıkları bakımından sulhü düzenlemektedir. Çalışmanın kapsamını medenî yargılama bakımından sulh oluşturduğundan, idarelerin idarî yargıya tâbi uyuşmazlıklarında uygulanacak sulh prosedürü incelemenin dışında tutulacaktır.

BÖLÜM I

KAVRAM, DÜZENLEME VE BENZER KAVRAMLARLA MUKAYESE

§ 1- SULH KAVRAMI ve SULHÜN AMACI

A- Sulh Kavramı

Arapça bir kelime olan sulh, sözlük anlamı itibarıyla “salâh” kelimesinin master halidir ve barış, uzlaş, rahatlık, huzur içinde olma anlamına gelmektedir¹. Birçok kanunda geçen sulh kelimesi, teknik anlamda olmaktan ziyade sözlük anlamı ile kullanılmıştır². Bu hallerde, tarafların uzlaşarak davadan vazgeçmeleri ve uyuşmazlığı kendi aralarında halletmeleri yoluyla gerçekleşen sulh, hukukî anlamda sulhten oldukça farklıdır.

¹ **Sami Ş.**, Kâmûs-ı Türkî, (Hazırlayanlar: Gündoğdu, Raşit/ Adıgüzel, Niyazi/ Önal, Ebul Faruk), 2012, s. 644; Türkçe Sözlük, Ankara, 2009, s.1817; **Develioğlu F.**, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Ankara 2012, s. 1123. **Parlatır İ.**, Osmanlı Türkçesi Sözlüğü, Ankara, 2006, s. 1533.

² Örneğin, 4787 sayılı Aile Mahkemelerin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usûllerine Dair Kanun'un 7. maddesiyle “Aile mahkemeleri, önlerine gelen dava ve işlerin özelliklerine göre, esasa girmeden önce, aile içindeki karşılıklı sevgi, saygı ve hoşgörünün korunması bakımından eşlerin ve çocukların karşı karşıya oldukları sorunları tespit ederek bunların sulh yoluyla çözümünü, gerektiğinde uzmanlardan da yararlanarak teşvik eder” şeklinde düzenlenen sulh sözlük anlamı ile kullanılmış olup; hükmün ifadesinden anlaşıldığı üzere burada hukukî anlamda sulhten bahsedilmemektedir.

Hukukî bakımdan sözlük anlamından daha dar yorumlanan sulh ise, bir özel hukuk sözleşmesi olarak değerlendirilmektedir³. Birçok hukuk sistemi de sulhün bir özel hukuk sözleşmesi olduğunu düzenlemektedir.

Fransız Medeni Kanunu'nun 2044. maddesine göre sulh, " *tarafların meydana gelmiş bir uyuşmazlığı karara bağladıkları ya da meydana gelecek bir uyuşmazlığı engelleyecekleri bir sözleşmedir*"⁴.

Alman Medeni Kanunu'nda 779. madde ile düzenlenen sulh ise, " *tarafların bir hukukî ilişki hakkındaki uyuşmazlık veya şüphelerinin karşılıklı fedakârlık yoluyla bertaraf edildiği bir sözleşme*" olarak tanımlanmıştır.

Her ne kadar bugünkü hukuk sistemimizde sulh sözleşmesine ilişkin özel bir hüküm bulunmasa da, hukukumuz açısından da sulh kavramı oldukça eski bir geçmişe sahiptir. İslam Hukuku'nda ayet ve hadîslerle teşvik edilen sulh⁵, Mecelle'de de özel olarak düzenlenmiştir. Mecelle'nin on ikinci kitabında Kitab'ül- Sulh Ve'l- İbrâ başlığı altında 1531 ve devamı hükümlerinde ayrıntılı olarak düzenlenen sulh, " *bitterazi nizai refeden bir akiddir ki icap ve kabul ile mün'akid olur*" şeklinde tanımlanmıştır⁶.

³ **Seethaler F.**, Der aussergerichtliche Vergleich, Lungern, 1946, s. 27; **Ansay S. Ş.**, Hukuk Yargılama Usûlleri, Ankara, 1957, s. 178; **Önen E.** Medeni Yargılama Hukukunda Sulh, Ankara, 1972, s. 23; **Bilge N./ Önen E.**, Medeni Yargılama Hukuku, Ankara, 1978, s. 356; **Ulusan İ.**, *Maddî ve Usûl Hukuku Bakımından Sulh Sözleşmesi*, Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi, Y. 5, S. 1971/7, s. 150; **Türk Hukuk Kurumu**, Türk Hukuk Lûgatı, Ankara, 1991, s. 305; **Kuru B.**, Hukuk Muhakemeleri Usûlü, C. IV, İstanbul, 2001, s. 3743; **Üstündağ S.**, Medeni Yargılama Hukuku, İstanbul, 2000, s. 578; **Tanrıver S.**, İlamlı İcra Takibinin Dayanakları ve İcranın İadesi, Ankara, 1996, s. 85; **Tandoğan H.**, Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, C. 1, İstanbul, 2008, s. 14; **Yavuz C.**, Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler, İstanbul, 2012, s. 14; **Eren F.**, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Ankara, 2015, s. 1259.

⁴ Ancak bu düzenleme uyuşmazlığın ne şekilde sona erdirileceğini göstermekten uzaktır. Bu nedenle doktrinde eleştirilmiştir. Bkz. **Ulusan**, s. 149.

⁵ Nisa Suresi'nin 128. ayetinde mealen " *Sulhte büyük hayırlar vardır*" ifadesinin varlığı yanında, başka bazı ayetlerde de sulhe teşvike yönelik ifadeler yer almaktadır. Yine " *Helâli haram, haramı helâl kılan sulh dışında, Müslümanlar arasında sulh caizdir*" (Tirmizî, Ahkâm 17) hadîsinde olduğu gibi diğer bazı hadîslerle de sulhün caiz olduğu ve bireyler arasındaki uyuşmazlıklarda sulhe başvurulması gerekliliği beyan edilmiştir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. **Ellek H.**, *Kur'an ve Hadis Işığında İnsanlar Arasındaki Uyuşmazlıkların Sulh Yoluyla Çözümü*, Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Y. 2013, S. 3, C. 2, s. 91 vd.

⁶ **İlhan C.**, Günümüz Türkçesiyle Mecelle, (Mecelle-i Ahkâm-ı Adliye), Ankara, 2011, s. 466.

Bu açıklamalardan hareketle hukukî anlamda sulh, tarafların aralarındaki hukukî ilişkiden kaynaklanan, uyuşmazlığa ya da tereddüde sebep olan bir husus hakkında ve bu uyuşmazlık ya da tereddüt halini sonlandırmak maksadı ile karşılıklı rıza ve fedakârlık göstererek yapmış oldukları bir sözleşme olarak açıklanabilir⁷.

Sulh kavramının tanımından da anlaşılacağı üzere, sulhün gerçekleşebilmesi için mevcut bir hukukî ilişkinin varlığı gerekmektedir⁸. Taraflar aralarındaki hukukî ilişkiden kaynaklanan bir uyuşmazlığı sona erdirmek maksadıyla sulh olurlar. Ayrıca, taraflar arasında meydana gelen uyuşmazlık yine tarafların karşılıklı olarak göstereceği fedakârlıklar yoluyla çözüme kavuşturulur.

B- Sulhün Amacı

Bireylerin birbirleriyle ve devletle olan ilişkilerini düzenlemek için getirilen hukuk kurallarının temel amacı, toplumsal huzuru sağlamaktır⁹.

Bir arada yaşayan bireyler arasında anlaşmazlıkların çıkması doğal bir süreçtir. Bu anlaşmazlıkların devlet eliyle çözüme kavuşturulması ise hukuk devletinin en temel görevlerinden birisidir.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 36. maddesi ile bireylerin hak arama hürriyetleri düzenlenmiş ve teminat altına alınmıştır. Bu maddeye göre "*Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir.*" Bu düzenleme ile bireylerin topluma ve devlete karşı korunması amaçlanmıştır. Ancak yargı mercilerine başvurmak, kimi zaman bazı problemleri de beraberinde getirmektedir. Özellikle yargıda yığılma ve tıkanıklıkların olması ve davaların uzun yıllar sürmesi nedeniyle adaletin tesisinde gecikmelerin yaşanması hukuk devleti ilkesinin gerçekleşmesine

⁷ **Seethaler**, s. 27; **Ansay**, s. 178; **Önen**, s. 23; **Bilge/Önen**, s. 356; **Uluslan**, s. 150; **Türk Hukuk Kurumu**, s. 305; **Kuru**, C. IV, s. 3743; **Üstündağ**, s. 578; **Tanrıver**, İlamlı İcra, s. 85; **Tandoğan**, s. 14; **Yavuz**, s. 14; **Eren**, s. 1259.

⁸ **Seethaler**, s. 14.

⁹ "*Hukukun güttüğü gaye sulhtür, mücadele ona erişmek için vasıtaadır*" (**Jhering v. R.**, Hukuk Uğrunda Savaş, (Çeviren: **Yeğengil R.**), İstanbul, 1935, s. 5).

engel olmaktadır¹⁰. Bu ise toplumun yargıya olan inancına zarar vermektedir. Bunun yanında, yargı yoluna başvurmak bireylere, yargılama giderlerine ve uzun yargılama sürelerine katlanmak gibi, bazı maddî ve manevî külfetler yüklemektedir.

Bireylerin aralarındaki uyuşmazlıkları yargı yoluna başvurmaksızın barışçıl çözüm yöntemleri ile sonuçlandırmaları toplum huzuru bakımından da büyük öneme sahiptir.

Taraflar arasında meydana gelen uyuşmazlıkların sulh yolu ile çözüme kavuşturulması, hem yargılamadaki gecikmeleri önleyici hem de uzlaşî kültürünü artırarak toplumsal huzuru geliştirici bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu açıdan sulh, hem toplum hem de bireyler açısından daha yararlıdır¹¹. Ayrıca sulh, uyuşmazlığı daha hızlı, ucuz ve basit bir şekilde sona erdirdiğinden usûl ekonomisine de uygundur¹².

Bu nedenlerle kanun koyucu, uyuşmazlıkların sulh yoluyla halli hususunda birtakım düzenlemeler getirerek tarafları sulhe teşvik etmeyi amaçlamıştır¹³.

¹⁰ Adalet Bakanlığı'nın 2013 yılı verilerine göre adlî yargıda görev yapan hâkim sayısı 7455, mahkemelere gelen dosya sayısı 5.814.171, sonuçlanan dosya sayısı ise 3.611.138'dir. Bir hâkime yıl içinde ortalama 780 dosya düşmekte ancak bu dosyaların sadece 484'ü sonuçlanabilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. http://www.adlisicil.adalet.gov.tr/istatistik_2013/5.pdf, (Erişim Tarihi: 17.11.2014).

¹¹ “*Dava bir ameliyat ise sulh bir hızıssıhha tedbiridir*” (Ansay, s. 178).

¹² Ansay, s. 177; Uluşan, s. 174; Kuru, C. IV, s. 3744; Kuru B./ Arslan R./ Yılmaz E., Medeni Usûl Hukuku Ders Kitabı, Ankara, 2014, s. 513; Kılıç H., Açıklamalı İçtihatlı 6100 sayılı HMK, C. II, Ankara, 2011, s. 2474. “*Sulh, HUMK.da ayrı bir müessese olarak düzenlenmemiş ise de; mevcut uyuşmazlığı, taraflar arasında yapılan anlaşma ile çözüme ulaştıran ve davayı, mahkemece esastan karara bağlanmasına nazaran, usûl ekonomisi yönünden de daha çabuk, ucuz ve basit şekilde sona erdiren bir sözleşmedir.*”, YHGK, T. 03.07.1991, E. 1991/14-300, K. 1991/404, Kılıç, s. 2503.

¹³ Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile getirilen yeni düzenleme ile hâkim tarafları daha davanın başında, ön inceleme aşamasında sulhe teşvik etmek, sonuç alınacağı kanaatinde ise yeni bir duruşma günü tayin edebilmek yetki ve sorumluluğuna sahiptir (HMK m. 137 vd.). Ayrıca sulh görüşmeleri sırasında yapılan ikrarın tarafları bağlamayacağını düzenleyen ya da sulh olunması halinde ödenmesi gereken yargılama harç ve giderlerinde yapılacak indirimlere ilişkin kanun hükümleri de, kanun koyucunun sulhe teşvik gayesiyle getirmiş olduğu hükümlerdir.

§ 2- YARGILAMAYA HÂKİM OLAN İLKELER BAKIMINDAN SULH

A- Genel Olarak Yargılamaya Hâkim Olan İlkeler

Yargılamaya hâkim olan ilkeler, yargılamanın işleyişinde dikkate alınması gereken üst kurallardır¹⁴. Temelini anayasal düzenlemelerden alan ilkeler, düzenlendiği hukuk alanının amacına ilişkin olarak devletin hukuk politikasına göre şekillenir¹⁵. Yargılamanın gerçekleştiği alanda, kamu yararına mı yoksa bireysel haklara mı öncelik verilmesi gerektiği sorusunun cevabı yargılamada hâkim ve tarafların rollerinin belirlenmesinde etkili olmaktadır. Sübjektif hak ihlallerini engellemeyi hedefleyen medeni yargılama hukuku alanında, irade özerkliği ve taraf egemenliği ön plandadır¹⁶.

Medeni yargı anlamında sübjektif bir hakkının ihlale uğradığı iddiasında bulunan kişinin, bu iddiasının kanıtlanması için yargı organlarına başvurma hakkı olduğu kadar; bu yolu tercih etmemek ve hatta yargı organlarına müracaattan sonra bile iddiası üzerinde etki edebilmek gücü bulunmaktadır¹⁷. Tasarruf ilkesi olarak adlandırılan bu ilke, özel hukuktaki tasarruf yetkisinin medeni yargılama hukukundaki görünümüdür¹⁸. Bu ilkeye göre hâkim, tarafların talepleri ile bağlı olup, kendiliğinden bir davayı incelemeye yahut bu dava ile ilgili karar vermeye ehil değildir (HMK m. 24). Dava konusu üzerinde serbestçe tasarruf edilebildiği durumlarda taraflar, dava konusu haktan vazgeçmek, davadan feragat etmek,

¹⁴ **Alangoya Y.**, Medeni Usûl Hukukunda Vakıtların ve Delillerin Toplanmasına İlişkin İlkeler, İstanbul, 1979, s. 1; **Özekes M.**, Medeni Usûl Hukukunda Hukukî Dinlenme Hakkı, Ankara, 2003, s. 82; **Meriç N.**, Medeni Yargılama Hukukunda Tasarruf İlkesi, Ankara, 2011, s. 21; **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 353; **Karşlı**, s. 289.

¹⁵ **Özekes**, s. 82; **Meriç**, Tasarruf, s. 21; **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 353; **Karşlı**, s. 289.

¹⁶ **Meriç**, Tasarruf, s. 38; **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 355-356; **Karşlı**, s. 294.

¹⁷ **Alangoya**, s. 2; **Meriç**, Tasarruf, s. 202; **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 356; **Karşlı**, s. 295.

¹⁸ **Alangoya**, s. 89; **Meriç**, Tasarruf, s. 38.

iddiaları kabul etmek veya uyuşmazlığı aralarında yaptıkları bir anlaşma ile sona erdirmek yetkilerini haizdirler¹⁹.

Uzun yıllar boyunca süregelen teamül ve uygulamaların bir yansıması olarak kabul edilen ilkeler, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda genel bir başlık altında toplanmıştır. 6100 sayılı Kanun da taraf egemenliğine önem veren bir sistem benimsemiştir.

B- Sulhün Yargılamaya Hâkim Olan İlkelerle İlişkisi

Karşılıklı fedakârlık yolu ile taraflar arasındaki uyuşmazlığın sona erdirilmesi anlamına gelen sulh, niteliği gereği taraf iradesine bağlı bir hukukî işlemidir²⁰.

Mevcut bir hukukî uyuşmazlığın sona erdirilmesi talebi ile yargı mercilerine başvuran tarafın amacı, her ne kadar bir mahkeme kararı ile bu uyuşmazlığın sona erdirilmesini sağlamak olsa da; bu aşamadan sonra dahi dava konusu üzerinde tasarruf yetkisine sahiptir²¹. Kişi, nasıl ki kendi lehine olan davayı açıp açmamakta özgür ise; açmış olduğu davaya devam edip etmemekte ve davanın sulh ile sona ermesini sağlamak da aynı şekilde özgürdür. Hiç kimse kendi lehine olana davayı açmaya ya da hakkını talep etmeye zorlanamaz (HMK m. 24/2). Ayrıca, taraflar dava açıldıktan sonra da dava konusu üzerinde tasarruf yetkisine sahiptir (HMK m. 24/3). Bu nedenle davacı, dava açılmasından sonraki aşamada, uyuşmazlık konusu hakkında vazgeçebilir.

Yargılama aşamasında, mahkeme önünde sulh olunabilmesinin temeli, usûl hukukunda kabul edilen tasarruf ilkesine dayanmaktadır²². Tasarruf ilkesinin bir

¹⁹ Meriç, Tasarruf, s. 202; Pekantez/Atalay/Özekes, s. 356; Karşlı, s. 296.

²⁰ Önen, s. 41; Üstündağ, s. 568; Tandoğan, s. 14; Yavuz, s. 14; Meriç, Tasarruf, s. 202; Pekantez/Atalay/Özekes, s. 827.

²¹ Üstündağ, s. 568; Meriç, Tasarruf, s. 203; Pekantez/Atalay/Özekes, s. 356; Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 335; Karşlı, s. 296.

²² Meriç, Tasarruf, s. 209; Akyol Aslan L., *Dava Konusu Dışında Kalan Hususların Sulhün Kapsamına Dahil Edilmesi*, Prof. Dr. Ejder Yılmaz'a Armağan, Ankara, 2014, s. 169.

görünümü olarak sulh, aslında mahkeme kararı ile sona erdirilmesi istenen uyuşmazlığın taraf rızasına bağlı olarak anlaşma ile sona erdirilmesini sağlamaktadır.

Dava konusu üzerinde serbestçe tasarruf edilebilecek davalarda, dava malzemesinin taraflarca getirilmesi, iddiasını ispata çalışan taraf bakımından daha makûl ve yararlıdır²³. Dava malzemesinin taraflarca getirildiği durumlarda hâkim bununla bağlı olup kendiliğinden ayrıca bir araştırma yapamaz. Bu halde hâkim yalnızca, davayı aydınlatma ödevi çerçevesinde çelişkili ya da belirsiz gördüğü hususların açıklanmasını isteyebilir. Bunun dışında hâkim taraflarca ileri sürülmeyen hususları biliyor olsa da kararında dikkate alamaz²⁴. Buradan hareketle, her ne kadar mahkeme dışında sulh olduğu bilinse de, uyuşmazlık tarafları bu hususu mahkeme huzurunda ikrar etmedikçe, mahkeme dışında yapılan sulhün hâkim tarafından dikkate alınması mümkün değildir.

Medeni usûl hukukunda, hâkim talepten fazlasına hükmedemez (HMK m. 26). Uyuşmazlık taraflarının karşılıklı fedakârlık ile sona erdirdikleri davada hâkim, tarafların anlaşmasında değişiklik yapmak, anlaşmayı içerik bakımından denetlemek, anlaşmaya aykırı veya farklı karar vermek yetkilerini haiz değildir. Hâkimin sulh ile sona eren davalarda taraf talebine uygun olarak ya sulh anlaşmasını karara geçirmek ya da karar verilmesine yer olmadığı yönünde karar vermekten başka bir yetkisi yoktur.

Sulh, uzun yargılamalara ve mahkeme kararına gerek olmaksızın taraflarca davanın sona erdirilmesini sağlaması bakımından hem daha pratik hem daha masrafsız bir çözüm yöntemidir. Bu yönü ile de sulh, yargılamanın makûl süre içerisinde ve gereksiz gider yapılmaksızın yürütülmesi anlamına gelen usûl ekonomisinin bir yansıması olarak kabul edilmektedir²⁵.

²³ **Alangoya**, s. 81; **Üstündağ**, s. 238.

²⁴ **Meriç N.**, *Hakimin Davayı Aydınlatma Yükümlülüğü*, DEÜHFD, C. 11, Özel Sayı, Y. 2009, s. 402; **Üstündağ**, s. 240; **Pekcanitez/Atalay/Özkes**, s. 375; **Karlı**, s. 312.

²⁵ **Ansay**, s. 177; **Uluslan**, s. 174; **Kuru**, C. IV, s. 3744; **Kılıç**, s. 2474.

§ 3- SULH ÇEŞİTLERİ ve SULHÜN BENZER KURUMLARLA MUKAYESESİ

A- Sulh Çeşitleri

I. Genel Olarak

Sulh sözleşmeleri, çeşitli sınıflandırmalara tâbi tutulmaktadır. Genel olarak sulh, mahkeme huzurunda yapılıp yapılmadığına göre mahkeme dışı ve mahkeme içi olmak üzere ikiye ayrılarak incelenmektedir²⁶.

Doktrinde sulhe ilişkin olarak yapılan bir diğer sınıflandırma, sulhün şarta²⁷ bağlı olarak yapılıp yapılmadığına yöneliktir. Sulh, sözleşme niteliğinde olduğundan, diğer bütün sözleşmelerde olduğu gibi, gerek geciktirici gerekse bozucu şarta bağlı olarak yapılabilir. Ancak şartın hukuka, ahlak kurallarına, kamu düzenine aykırı olmaması ve konusunun imkânsız olmaması gerekir²⁸. Sulhün mahkeme huzurunda yapılıyor olması da şarta bağlı olarak yapılmasına engel değildir²⁹. Bu husus Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile de açıkça düzenlenmiştir (HMK m. 313/4).

Bunun dışında, sulhün uyuşmazlığın tamamına mı yoksa bir kısmına ilişkin olduğuna göre tam sulh-kısmî sulh; sulh ile varılan anlaşmanın uyuşmazlık konusunu tamamen sona erdirip erdirmemesine göre kesin sulh-geçici sulh; sulhün konusuna göre de

²⁶ **Bilge/Önen**, s. 357; **Yavuz**, s. 14; **Tandoğan**, s. 15.

²⁷ Bir hukukî işlemin meydana gelmesinin ya da hükümden düşürülmesinin, ileride gerçekleşip gerçekleşmeyeceği belirsiz olan bir vakiyaya bağlanması halinde şart söz konusu olur. Hukukî ilişkiye etkisi bakımından şart, geciktirici (talikî) ve bozucu (infisahî) olarak iki çeşittir. TBK m. 170 ile düzenlenen geciktirici şart, bir hukukî işlemin hüküm ifade edip etmeyeceğinin gelecekte meydana gelip gelmeyeceği belirli olmayan bir olguya bağlanması halinde söz konusu olur. Bozucu şart ise, hukuken var olan bir işlemin sonuçlarının ortadan kalkmasının gelecekte gerçekleşip gerçekleşmeyeceği belirli olmayan bir olguya bağlanması olarak tanımlanabilir (TBK m. 173/I). Ayrıntılı bilgi için bkz. **Eren**, Genel, s. 1161 vd.; **Oğuzman K./Öz T.**, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, C. II, İstanbul, 2014, s. 476 vd.; **Nomer H.**, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, İstanbul, 2012, s. 336 vd.

²⁸ **Eren**, Genel, s. 1168; **Oğuzman/Öz**, C. 2, s. 503; **Nomer**, s. 339; **Kılıçoğlu**, s. 758.

²⁹ Mahkeme huzurunda yapılan şarta bağlı sulhlerin icrası için bkz. §5, C. II, 1.

somut sulh-soyut sulh ayrımı yapılmaktadır³⁰. Ancak bu tasnifler daha çok mahkeme huzurunda yapılan sulhler bakımından geçerlidir.

Yapılan bu sınıflandırmalar arasında mahkeme dışı-mahkeme içi sulh ayrımı, hem şeklen hem de meydana getirdiği sonuçlar bakımından farklılık göstermesi nedeni ile daha fazla öneme sahiptir. Bu nedenle, aşağıda mahkeme dışı ve mahkeme içi sulh arasındaki farklar ayrıntılı olarak ortaya konulmaya çalışılacaktır.

II. Mahkeme Dışı (Adî) Sulh

Anayasanın 48. maddesi ile düzenlenen sözleşme özgürlüğü kapsamında, bireyler diledikleri alanda, kanunî sınırlar dâhilinde, sözleşme yapma hürriyetine sahiptir. Bu özgürlük kapsamında taraflar, sulh sözleşmesi de akdedebilirler. Her ne kadar Türk Borçlar Kanunu'nda ve diğer kanunlarda sulh sözleşmesine ilişkin özel bir hüküm bulunmasa da, Türk Medeni Kanunu'nun ve Türk Borçlar Kanunu'nun genel nitelikli hükümlerinin, uygun düştüğü ölçüde bütün özel hukuk işlemlerine uygulanacağını düzenleyen hükümden (TMK m. 5) hareketle, bu kanunların genel nitelikli hükümleri sulh sözleşmeleri bakımından da uygulama alanı bulur.

Tarafların aralarındaki mevcut hukukî ilişkiden kaynaklanan uyuşmazlığı ya da tereddütlü durumu, yargı mercilerine başvurmaksızın ya da dava devam ederken mahkeme dışında, yapacakları yeni bir sözleşme ile sona erdirmeleri halinde mahkeme dışı (adî) sulhten söz edilir.

Sulh sözleşmesi, kendine özgü yapısı olan isimsiz sözleşmelerdendir³¹. Karşılıklı fedakârlık ile uyuşmazlıkları sona erdirmeyi hedeflediğinden tam iki tarafa borç yükleyen sözleşme niteliğindedir³².

³⁰ Bkz. **Önen**, s. 51 vd.

³¹ Kanunlarda düzenlenmeyen ve unsurları bakımından kısmen veya tamamen kanunlarla düzenlenen sözleşmelerden farklılık gösteren yahut kanunda düzenlenen birden çok sözleşmenin unsurlarının bir araya gelmesi ile oluşan sözleşmeler, isimsiz sözleşmeler olarak adlandırılır. İsimsiz sözleşmeler kendi içinde birleşik, karma ve kendine özgü yapısı olan sözleşmeler şeklinde ayrılmaktadır. Unsurları kanunlarda düzenlenen sözleşmelerden hiçbirine benzemeyen isimsiz sözleşmeler kendine özgü yapısı olan sözleşmeler olarak ifade edilir. Sulh

Tarafların birbirine uygun ve karşılıklı irade beyanları ile kurulan sulh sözleşmelerinin içeriği, bütün sözleşmelerde olduğu gibi, kanunların emredici hükümlerine, kamu düzenine, kişilik haklarına, ahlaka ve adaba aykırı olmamalı, ayrıca imkânsız bir konuyu ihtiva etmemelidir (TBK m. 27).

Geçerli bir sulh sözleşmesi yapabilmek için sözleşmenin taraflarının fiil ehliyetine sahip olması gerekir. Sınırlı ehliyetlilerin sulh olabilmesi için yasal danışmanlarından görüş alınması gerekir (TMK m. 429). Vesayet altındaki kişilerin sulh sözleşmesi yapabilmesi ise, vesayet makamının iznine bağlıdır (TMK m. 462).

Kanunda herhangi bir şekil şartı öngörülme-yen sözleşmeler bakımından şekil serbestisi kabul edilmiştir. Mahkeme dışı sulh sözleşmeleri herhangi bir kanunî şekil şartına tâbi değildir. Ancak, sulh sözleşmesinin konusu özel bir şekil şartını gerektirmekte ise veya şekil şartına tâbi bir sözleşmeyi değiştirmeye yönelik ise bu durumda sulh sözleşmesinin de o şekil şartına uygun olarak yapılması gerekmektedir³³. Ayrıca mahkeme dışı sulh sözleşmelerinde de taraflar aralarında iradî şekil şartı kararlaştırabilirler³⁴.

Sulh sözleşmelerinin geçerliliği bakımından Türk Borçlar Kanunu'nun sözleşmelere ilişkin genel hükümleri uygulama alanı bulacaktır. Kanunda düzenlenen nedenlerle sulh sözleşmeleri her zaman hükümsüz kılınabilir³⁵.

de kendine özgü yapısı olan bir isim-siz sözleşmedir (**Yavuz**, s. 11 vd.; **Eren F.**, Borçlar Hukuku Özel Hükümler, Ankara, 2014, s. 17 vd.; **Gümüş M. A.**, Borçlar Hukuku Özel Hükümler, C. I, İstanbul, 2013, s. 3 vd.). Tandoğan, isim-siz sözleşmeleri iki sınıfa ayırarak incelemektedir (**Tandoğan**, s. 12). İsim-siz sözleşmeler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **Kuntalp E.**, Karışık Muhtevalı Akit, Ankara, 2013.

³² **Tandoğan**, s. 14; **Yavuz**, s. 14.

³³ **Yavuz**, s.14; **Tandoğan**, s. 14; **Umar**, s. 887; **Karauz**, s. 23, “...Mahkeme dışı sulh sözleşmesinin varlığına dayanan kişinin sözleşmeyi kanıtlaması gerekir. Sulh sözleşmesi için herhangi bir şekil şartı öngörülmediği için bu sözleşmelerin dava konusu uyumsuzlukla ilgili olarak gerekli şekil şartını içermesi gerekir. Örneğin alacak davasında alacağın varlığının senetle ispatı gerekiyor ise sulh anlaşmasının da yazılı şekilde yapılması zorunludur. Taşınmaz mülkiyetinin çekişmeli olduğu durumlarda taraflar arasında mülkiyet aktarımını gerektirir sulh sözleşmesi düzenlenmiş ise bu da resmi şekil şartına uygun olmalıdır...”, Y14HD, T. 11.10.2005, E. 2005/4833, K. 2005/8901, www.hukukturk.com, (Erişim Tarihi: 11.04.2015).

³⁴ **Eren**, Genel, s. 270; **Oğuzman/Öz**, C. 1, s. 162.

³⁵ Türk Borçlar Kanunu'nda düzenlenen bazı hükümsüzlük halleri için bkz. TBK m. 12, 17, 27, 28, 30, 36, 37, 46.

Mahkeme dışı sulh sözleşmeleri yalnızca maddî hukuk karakterini haizdir ve sonuçlarını sadece bu alanda meydana getirir³⁶. Taraflar arasında sulh sözleşmesi ile çözüme kavuşturulmuş bir mesele, davaya bakan mahkemeye bildirilip tutanağa geçirilirse mahkeme içi sulhe dönüşür³⁷. Aksi halde mahkeme dışı sulh sözleşmeleri yalnızca maddî hukuk bakımından sonuç doğuracağından, bu sözleşmenin varlığını ispat HMK m. 200 vd. hükümlerine tâbi olur³⁸.

III. Mahkeme İçi (Kazaî) Sulh

Mevcut bir hukukî ilişkiden doğan uyuşmazlık ya da tereddüt halini sona erdirmek maksadı ile tarafların mahkeme huzurunda yapmış oldukları yahut mahkeme dışında yapmış olsalar bile, mahkeme tutanağına geçirilerek taraflara imza ettirilen ve usûl hukuku alanında da sonuç doğuran sulh sözleşmeleri, mahkeme içi sulh sözleşmeleri olarak adlandırılır³⁹.

Mahkeme içi sulhler de, öncelikle sözleşme niteliğine sahip olduklarından Türk Borçlar Kanunu hükümlerine tâbidir. Ancak mahkeme huzurunda yapılmakla usûl

³⁶ **Kuru**, C. IV, s. 3797; **Alangoya Y./ Yıldırım K./Deren Yıldırım N.**, Medenî Usul Hukuku Esasları, İstanbul, 2011, s. 430.

³⁷ **Kuru**, C. IV, s. 3798.

³⁸ "...Mahkemece, iddia, savunma ve dosyadaki kanıtlara göre ve yargılama aşamasında davalılar A. ve F.Ç. `nin davacı vekiline 30.000.000 lira ödeyerek sulh ve ibra anlaşması yaptıklarının tanık anlatımlarından anlaşıldığı gerekçesiyle davalılar A., F.Ç. yönünden davanın sulh ve feragat nedeniyle reddine, poliçe limiti olan 50.000.000 liranın 12.2.1993 tarihinden itibaren % 30 yasal faizi ile birlikte davalı ... Sigorta A.Ş. `den tahsiline karar verilmiştir. Kararı davacı vekili temyiz etmiştir. Dava konusu alacak miktarı nazara alındığında, davalılar A. ve F.Ç. `nin davacı ile mahkeme dışında sulh anlaşması yaptıkları yolundaki iddialarını HUMK. nun 288. maddesi gereğince yazılı belge ile ispat etmeleri gerekir. Davalılar böyle bir belge ibraz edemediklerine göre, sulh anlaşması ile ilgili iddia kanıtlanamamıştır. Davacı vekili bu hususta tanık dinlenmesine açıkça karşı çıkmasına rağmen mahkemece tanık beyanlarına dayanılarak sulh anlaşmasının varlığının kabul edilmesi usûl hukukuna aykırıdır....", YHGK, T. 21.04.1999, E. 1999/11-234, K. 1999/223, www.hukukturk.com, (Erişim Tarihi: 10.03.2015). Ayrıca bkz. **Kuru**, C. IV, s. 3799; **Umar**, s. 887. Mahkeme dışı sulh sözleşmesinin mahkeme içi sulh sözleşmesi haline getirildiği durumlar bundan müstesnadır. Bkz. § 2 A II.

³⁹ **Kuru**, C. IV, s. 3742; **Alangoya/Yıldırım/Deren Yıldırım**, s. 429; **Tandoğan**, s. 15; **Yavuz**, s. 14.

hukuku alanında da hüküm ve sonuç meydana getirdiklerinden karma karakterli bir yapıya sahiptir⁴⁰.

Sulhün mahkeme huzurunda yapıldığının kabulü için, davanın Türk mahkemeleri önünde ve ait olduğu yargı kolunda açılmış olması gerekir⁴¹; ancak mahkemenin görevsiz ya da yetkisiz olması önem arz etmez⁴².

Naip veya istinabe mahkemesi önünde⁴³ ya da keşif sırasında yapılan sulhler, yargılamanın devamı niteliğinde olduğundan mahkeme huzurunda yapılan sulh olarak kabul edilir⁴⁴.

Hakem kararları, mahkeme kararları gibi tarafları bağlayıcı nitelikte olup maddî anlamda kesin hüküm niteliğini haizdir⁴⁵. Bu nedenle hakem heyeti önünde yapılan sulhler de mahkeme içi sulh teşkil eder⁴⁶ ve aynı şekilde icra edilebilir⁴⁷. HMK m. 434'te “*Tahkim yargılaması sırasında taraflar uyuşmazlık konusunda sulh olurlarsa, tahkim yargılamasına son verilir. Tarafların talebi, ahlaka veya kamu düzenine aykırı değilse ya da tahkime elverişli olan bir konuya ilişki ise sulh, hakem kararı olarak tespit edilir*” ifadesiyle bu husus hüküm altına alınmıştır.

İcra daireleri önünde yapılan sulhlerin mahkeme içi sulh olup olmadığı hususunda doktrinde görüş birliği yoktur. Doktrindeki bir görüş, İİK m. 38’de icra dairesi önünde yapılan kefalet sözleşmelerine ilâm niteliği kazandıran düzenlemeden

⁴⁰ **Rosenberg/Schwab/Gottwald**, s. 737; **Önen**, s. 41; **Kuru**, C. IV, s. 3744-3745; **Üstündağ**, s. 570; **Yılmaz O.**, *Taşınmaz Mallara İlişkin Davalarda Sulh*, Yargıtay Dergisi, Y. 1976, S. 3, s. 91; **Alangoya/Yıldırım/Deren Yıldırım**, s. 429; **Karlı A.**, *Medeni Usûl Hukukunda Usûli İşlemler*, İstanbul, 2001, s. 166; **Tanrıver**, *İlamlı İcra*, s. 87; **Tanrıver S.**, *Mahkeme Huzurunda Yapılan Sulhler*, Makalelerim I, Ankara, 2005, s. 38; **Meriç**, *Tasarruf*, s. 207; **Akyol Aslan**, *Sulhun Kapsamı*, s. 173.

⁴¹ **Önen**, s. 89.

⁴² **Önen**, s. 90; **Kuru**, C. IV, s. 3752-3753.

⁴³ **Önen**, s. 93; **Tanrıver**, *İlamlı İcra*, s. 92; **Tanrıver**, *Sulh*, s. 43.

⁴⁴ **Önen**, s. 97; **Kuru**, C. IV, s. 3755; **Yılmaz**, s. 95-96; **Alangoya/Yıldırım/Deren Yıldırım**, s. 429; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 514; **Tanrıver**, *Sulh*, s. 43.

⁴⁵ YİBK, T. 23.10.1972, E. 1972/2, K. 1972/12, RG, T. 18.12.1972, s. 14395.

⁴⁶ **Önen**, s. 99; **Ansay S. Ş.**, *Sulh*, AÜHFD, C.1, S. 2, Y. 1943, s. 207; **Kuru**, C. IV, s. 3753; **Tanrıver**, *Sulh*, s. 44.

⁴⁷ HUMK döneminde hakem kararlarının icrasını yetkili mahkemenin bu konuya ilişki onayına bağlayan hüküm HMK’da yer almamakta ve hakem kararlarının derhal icra edilebileceği kabul edilmektedir (HMK m. 439/6). Hakem mahkemesi önünde yapılan sulhler de, HMK m.434’te düzenlenen şartları taşıması halinde, hakem kararı olarak tespit edileceğinden bu kararlar da derhal icra edilebilir.

kıyasla, bu makamlar huzurunda yapılan sulh sözleşmelerini de mahkeme içi sulhler arasında değerlendirmektedir⁴⁸. Diğer bir görüşe göre ise, haklı olarak, icra daireleri mahkeme niteliğini haiz olmadığından ve yargılama vazifesi görmediğinden bu makamlar huzurunda yapılan sulhler ancak mahkeme dışı sulh olabilirler⁴⁹.

Hukuk Usûlü Muhakemeleri Kanunu'nda özel bir hükümlerle düzenlenmemiş olsa da uygulamada ve doktrinde varlığı kabul edilen mahkeme içi sulh, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 313 vd. maddeleriyle hüküm altına alınmıştır.

Mahkeme içi sulh iki şekilde söz konusu olabilir. İlk halde, taraflar duruşma sırasında sulh olduklarını bildirirler. Bu durumda sulh, duruşma tutanağına geçirilerek tutanak taraflara okutulup imzalatılır (HMK m. 154/3/ç). İkinci halde ise, taraflar dava devam ederken mahkeme dışında bir sulh sözleşmesi akdetmiş olabilirler. Tarafların aralarında akdetmiş oldukları bu sözleşmeyi mahkemeye sunmaları ve hâkimden buna göre karar vermesini istemeleri halinde, sulh sözleşmesi duruşma tutanağına eklenerek tutanak taraflara okutulup imzalatılır. Bu son durumda mahkeme dışı sulh, mahkeme içi sulh haline gelmiştir. Mahkeme içi sulh bakımından öngörülen bu şekil, geçerlilik şeklidir⁵⁰.

Mahkeme huzurunda yapılan sulh sözleşmeleri, davayı sona erdiren taraf işlemlerindedir ve İİK m. 38'e göre ilâm niteliğinde belgeler arasında sayılmaktadırlar.

⁴⁸ **Ansay**, Sulh, s. 207.

⁴⁹ **Önen**, s. 100; **Tanrıver**, İlamlı İcra, s. 94; **Tanrıver**, Sulh, s. 45.

⁵⁰ **Önen**, s. 121; **Kuru**, C. III, s. 2668; **Yılmaz**, s. 94; **Tanrıver**, Sulh, s. 39; **Tanrıver**, İlamlı İcra, s. 88.

B- Sulhün Benzer Kurumlarla Mukayesesi

I. Sulh ve İbra

Türk Borçlar Kanunu'nun 132. maddesi ile borcu sona erdiren hallerden biri olarak düzenlenen ibra⁵¹, tarafların, borçlunun borcundan tamamen veya kısmen kurtulmasını sağlamak amacıyla akdetmiş oldukları bir sözleşmedir⁵². İbra bir sözleşme niteliğinde olduğundan Borçlar Kanunu'nun sözleşmelere ilişkin hükümleri ibra sözleşmeleri bakımından da geçerlidir. Alacaklının tek tarafı olarak ibraya ilişkin beyanı hüküm doğurmaz. Geçerli bir ibradan bahsedebilmek için borçlunun kabulü gerekmektedir⁵³.

İbra, alacaklının mevcut bir alacak hakkını sona erdirdiği için, bir tasarruf işlemidir⁵⁴. Bu nedenle, geçerli bir ibra sözleşmesi için, alacaklının tasarruf ehliyetinin bulunması gerekir.

İbra sözleşmesinin yapılabilmesi için mevcut bir borcun varlığı şarttır. Bu borcun muaccel olmasına gerek yoktur⁵⁵.

Türk Borçlar Kanunu'nun yürürlüğe girmesinden önceki dönemde, Kanun'umuzda ibraya ilişkin olarak bir hüküm bulunmamasından ötürü, ibranın herhangi bir şekilde

⁵¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. **Turanboy K. N.**, İbra Sözleşmesi, Ankara, 1998.

⁵² **Berki A. H.**, *Sulh ve İbra*, AD, 1962/12, s. 755; **Berki Ş.**, *Borçların Sukutu*, AÜHFD, 1955/12, S. 1-2, s. 237; **Eren**, Genel, s. 1270; **Oğuzman/Öz**, C. 1, s. 554; **Kılıçoğlu**, s. 834; **Çil Ş.**, *İş Hukukunda İbra Sözleşmesi*, Kamu-İş Dergisi, Y. 2004/7, S. 3, s. 2. " İbra sözleşmesi, İş Kanunu ve Borçlar Kanununda düzenlenmediği halde özellikle iş hukuku uygulamasında önemli bir yere sahiptir. Gerek öğretide ve gerekse Yargıtay uygulamasında borcu sona erdiren hallerden birisi olarak kabul edilmektedir. İbra, alacak ve borcu doğrudan doğruya ve kesin olarak ortadan kaldırmaktadır. Tam ibrada borcun tamamı, kısmi ibrada ise borcun ibra edilen kısmı sona ermektedir. Bunun sonucu olarak da, borçlu borcundan kısmen ya da tamamen kurtulmaktadır.(Hukuk Genel Kurulunun 22.10.2008 gün ve 2008/9- 639 E.-653 K. sayılı Kararı)", YHGK, T. 27.01.2010, K. 2009/9-586, E. 2010/31, www.kararara.com, (Erişim Tarihi: 10.02.2015).

⁵³ **Eren**, Genel, s. 1271; **Oğuzman/Öz**, C. 1, s. 557; **Berki Ş.**, s. 238; **Kılıçoğlu**, s. 834; **Turanboy**, s. 67.

⁵⁴ **Berki Ş.**, s. 240; **Eren**, Genel, s. 1271; **Oğuzman/Öz**, C. 1, s. 557; **Kılıçoğlu**, s. 835; **Turanboy**, s. 114.

⁵⁵ **Berki Ş.**, s. 239.

bağlı olup olmayacağı tartışılmakta idi. Doktrindeki bir görüş, 818 sayılı Borçlar Kanunu m. 12 (TBK m.13) ile düzenlenen “*Kanunen tahriri olması lazım olan bir akdin tadîli dahi tahriri olmak lazımdır*” kuralından hareketle, ibra sözleşmesinin temelini oluşturan borç sözleşmesi yazılı şekilde düzenlenmiş ise ibra sözleşmesinin de yazılı şekilde yapılması gerektiğini savunmakta idi⁵⁶. Hâkim görüş ise, mehzar kanundan hareketle, ibra için herhangi bir şekil şartının gerekli olmadığı yönündeydi⁵⁷. TBK m. 132 ile bu husus açıkça çözüme kavuşturularak, ibranın temelini oluşturan sözleşme şekle tâbi olsa bile, tarafların hiçbir şekle tâbi olmaksızın ibra sözleşmesi yapabilecekleri düzenlenmiştir⁵⁸. Yazılı şekil, yalnızca, ispat kuralları gereği zorunlu olabilir⁵⁹.

İbra ile alacak ve borç kesin olarak sona erer. İbra sözleşmesi ile, aksine bir hüküm kararlaştırılmamış ise, borcun fer’ileri de sona erer⁶⁰.

İbra birçok yönü ile sulhe benzemektedir. Hatta çoğu zaman ibra ile sulh bir arada bulunabilir. Sulh sözleşmesi ile taraflar mevcut hukukî ilişkiye ait bir borcu sona erdiriyorlarsa, burada bir ibradan söz edilebilir⁶¹. Ayrıca taraflar, mevcut bir alacağın miktarını sulh sözleşmesi ile azaltmak hususunda anlaşmaya varırlarsa, ibra sözleşmesi akdetmiş olurlar⁶².

Ancak bütün bu benzerliklere rağmen, ibra ve sulh birbirinden farklı kurumlardır. Öncelikle, sulh sözleşmesinden bahsedebilmek için tarafların arasında uyuşmazlık ya da tereddüde sebep olan bir hukukî ilişkinin varlığı gerekir. İbra sözleşmesinde ise

⁵⁶ **İnan A. N.**, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 3. Bası, Ankara, 1948, s. 494. Oğuzman/Öz de bu görüşü desteklemekle birlikte yalnızca alacaklının iradesinin şekle uygun olmasının yeterli olduğunu kabul etmişlerdir (**Oğuzman/ Öz**, C. 1, s. 555).

⁵⁷ **Berki Ş.**, s. 240; **Eren F.**, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, İstanbul, 2008, s. 1224; **Turanboy**, s. 87.

⁵⁸ Ancak TBK’nın 420. maddesinde işçinin işverenden alacağına ilişkin ibra sözleşmelerinde geçerlilik şekli getirilmiştir. Buna göre “*İşçinin işverenden alacağına ilişkin ibra sözleşmesinin yazılı olması, ibra tarihi itibarıyla sözleşmenin sona ermesinden başlayarak en az bir aylık sürenin geçmiş bulunması, ibra konusu alacağın türünün ve miktarının açıkça belirtilmesi, ödemenin hak tutarına nazaran noksansız ve banka aracılığıyla yapılması şarttır. Bu unsurları taşımayan ibra sözleşmeleri veya ibraname kesin olarak hükümsüzdür.*”

⁵⁹ **Eren**, Genel, s. 1273; **Oğuzman/Öz**, C. 1, s. 555, dn. 14.

⁶⁰ **Eren**, Genel, s. 1273; **Berki Ş.**, s. 216-217; **Oğuzman/Öz**, C.1, s. 559; **Kılıçoğlu**, s. 835; **Turanboy**, s. 119.

⁶¹ **Çil**, s. 6.

⁶² **Eren**, Genel, s. 1272.

kesin bir borcun varlığı söz konusudur⁶³. Ayrıca, ibra yalnızca mevcut borcun sona erdirilmesine yönelik olarak yapılabilir. Oysa taraflar aralarındaki uyuşmazlığı sona erdirmek için söz konusu hukukî ilişkiden doğan borçtan başka bir borcun ifasını da kararlaştırabilirler. Sulh için karşılıklı taviz gerekmesine rağmen, ibrada alacaklı hiçbir karşılık olmaksızın alacağından vazgeçtiğini beyan edebilir. İbra ile sulh arasındaki bir diğer fark ise hukukî nitelikleri bakımından ortaya çıkar. İbra sözleşmesi, borcu sona erdiren bir sözleşme olarak yalnızca maddî hukuk karakterini haizdir. Buna karşılık sulh sözleşmesi mahkeme huzurunda yapılması halinde, hem maddî hem usûlî karakterli bir işlem niteliğini kazanır.

II. Sulh ve İkale (Bozma) Sözleşmesi

Mevcut bir sözleşmenin taraflarının bu sözleşmeyi sona erdirmek maksadıyla yapmış oldukları yeni sözleşme ikale (bozma) sözleşmesi olarak adlandırılır⁶⁴. Taraflar, sözleşme özgürlüğü çerçevesinde, daha önceden yapmış oldukları bir sözleşmeyi istedikleri zaman sona erdirebilmekte özgürdürler. Her ne kadar Borçlar Kanunu'nda düzenlenmemiş olsa da, taraflar sözleşme özgürlüğüne dayanarak aralarında yapacakları yeni bir sözleşme ile mevcut sözleşmeyi ve bu sözleşmeden doğan alacaklı ve borçlu sıfatlarını tamamen ortadan kaldıracaklardır⁶⁵. Bu sözleşme ile borç ilişkisi tamamen sona erdirilmektedir.

İkale sözleşmesi ile alacak ve borç sona erdiği için, bu sözleşme bir tasarruf işlemi niteliğindedir. Bu nedenle sözleşmenin taraflarının tasarruf ehliyetine sahip olmaları gerekir⁶⁶. Bu sözleşme ile alacak ve borçlar geçmişe etkili olarak sona erer; ancak taraflar aksini kararlaştırabilirler⁶⁷.

⁶³ **Turanboy**, s. 44; **Tanrıver**, İlamlı İcra, s. 84.

⁶⁴ **Eren**, Genel, s. 1258; **Turanboy**, s. 35; **Erçin F.**, *İkale Sözleşmeleri*, Zahit İmre'ye Armağan, İstanbul, 2009, s. 126. Doktrinde bazı yazarlar, ikale sözleşmelerini fesih sözleşmesi olarak ifade etmektedir. Ancak fesih, tek taraflı varması gereken bir irade beyanı ile hukukî ilişkinin sona erdirilmesi iken; ikale bir sözleşmedir (**Erçin**, s. 129).

⁶⁵ **Eren**, Genel, s. 1259; **Erçin**, s. 127; **Turanboy**, s. 36.

⁶⁶ **Eren**, Genel, s. 1258; **Turanboy**, s. 39; **Erçin**, s. 129.

⁶⁷ **Eren**, Genel, s. 1259.

Sulh sözleşmesi gibi isimsiz sözleşmeler içinde yer alan ikale sözleşmesi ile, taraflar aralarındaki mevcut borç ilişkisini sona erdirmeyi amaçlamaktadır. İ kale sözleşmesinden farklı olarak sulh sözleşmesinde ise, taraflar aralarındaki mevcut hukukî ilişkiden doğan tereddütlü durumu sona erdirmek için hareket ederler⁶⁸.

İ kale sözleşmesinden bahsedebilmek için her zaman iki ayrı sözleşmenin mevcut olması gerekir. Sulh sözleşmesi için her zaman iki ayrı sözleşmenin mevcudiyeti şart değildir. Haksız fiil nedeni ile meydana gelen uyuşmazlıkta tarafların sulh olmasında durum böyledir⁶⁹.

III. Sulh ve Davadan Feragat

Tasarruf ilkesinin bir yansıması olan davadan feragat⁷⁰ de, mahkeme huzurunda yapılan sulhler gibi, davayı sona erdiren taraf işlemlerinden biri olarak Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 307 ve devamı maddelerinde düzenlenmiştir. Hem maddî hem de usûlî karakteri haiz olan davadan feragat⁷¹, davacının talep sonucundan kısmen veya tamamen vazgeçmesi anlamına gelmektedir (HMK m. 307/1).

Davacı tek taraflı bir irade beyanı ile dava konusu talebinden vazgeçerek davaya son verebilir⁷². Bunun için ne mahkemenin onayına ne de karşı tarafın muvafakatine gerek vardır (HMK m. 309/2). Davadan feragatin geçerli sayılabilmesi için davacının

⁶⁸ **Erçin**, s. 134.

⁶⁹ **Erçin**, s. 134.

⁷⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. **Akyol Aslan L.**, Medeni Usûl Hukukunda Davadan Feragat, Ankara, 2011; **Aslan K.**, Medeni Usûl Hukukunda Davadan Feragat, Ankara, 1999 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi); **Kuru**, C. IV, s. 3544 vd.

⁷¹ **Önen E.**, *Feragat Kabul Kesin Hüküm Teşkil Etmez* (Feragat), ABD, 1976/1, s. 27; **Kuru**, Usûl IV, s. 3546-3547; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 507; **Akyol Aslan**, s. 193; **Üstündağ**, s. 569; **Bilge/Önen**, s. 349; **Tanrıver**, İlamlı İcra, s. 115.

⁷² Önen'e göre davadan feragat esas haktan feragat anlamına gelmez. Esas haktan feragat daha kapsamlı bir tasarruf işlemi gerektirir. Davacı, davadan feragat ederken esas hakkından feragat etmemiş, yalnızca davasından vazgeçmiştir. Bu nedenle, davacı, daha sonra dava konusunu hakkına dayanarak yeni bir dava açabilir. Bu halde, davalının, uyuşmazlık konusu davanın daha önce feragat nedeni ile karara bağlandığını ileri sürmek için bir def'i hakkı vardır. Eğer davalı bu def'i hakkını kullanırsa dava dinlenmez (**Önen**, Feragat, s. 37).

feragate ilişkin irade beyanının mahkemeye ulaşmış olması yeterlidir⁷³. Davacı bizzat ya da vekili aracılığı ile davadan feragat edebilir. Eğer vekil aracılığı ile davadan feragat edilecek ise vekilin bu hususta özel yetkisinin olması gerekir (HMK m. 74/1).

Feragat, yazılı veya yargılama sırasında sözlü olarak yapılabilir (HMK m.309/1). Davadan feragate ilişkin irade beyanının tutanağa geçirilmesi ya da feragate ilişkin dilekçenin duruşma tutanağına eklendiğinin yazılması ve davacı tarafça tutanağın imzalanması ile davadan feragat geçerlilik kazanır⁷⁴.

Davacı dava konusundan kısmen veya tamamen feragat edebilir. Eğer kısmî bir feragat söz konusu ise, feragat edilen kısmın dilekçede yahut tutanakta açıkça gösterilmiş olması gerekir (HMK m. 309/3).

Davadan feragat de, sulhte olduğu gibi, hüküm kesinleşinceye kadar her zaman yapılabilir (HMK m. 310/1). İlk derece mahkemesi tarafından karar verildikten sonra ve fakat temyizden önce ya da temyiz aşamasında yapılan feragat de geçerlidir⁷⁵. Hükümün kesinleşmesinden önce davadan feragat halinde, ilk derece hâkimi dosya üzerinden bu konuda ek karar verir (Hukuk Muhakemeleri Kanunu Yönetmeliği m. 57). Davacının, hükümün verilmesinden ve fakat kesinleşmesinden önce davadan feragat edebilmesi için, kanun yoluna başvurması gerekmez.

Yenilik doğuran bir hakkın kullanılması niteliğini taşıdığı için, davacı, feragat beyanından tek taraflı olarak rücu edemez⁷⁶. Ancak irade sakatlığı hallerine dayanılarak feragatin iptali, tıpkı sulhte olduğu gibi, mümkündür (HMK m. 311).

⁷³ **Kuru**, C. IV, s. 3590; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 505. Ancak Yargıtay eski tarihli bazı kararlarında feragatin hukukî sonuç doğurabilmesi için feragat beyanının karşı tarafa ulaşması gerektiğine hükmetmiştir. Bkz. Y2HD, T. 29.12.1972, K. 1973/2, **Üstündağ**, s. 572, dn. 96.

⁷⁴ **Önen**, Feragat, s. 28; **Kuru**, C. IV, s. 3606 vd.; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 506; **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 822; **Karşlı**, s. 433; **Akyol Aslan**, s. 240 vd.

⁷⁵ **Kuru**, C. IV, s. 3564 vd.; **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 821; **Karşlı**, s. 434-435; **Akyol Aslan**, s. 261 vd.

⁷⁶ **Kuru**, C. IV, s. 3645; **Akyol Aslan**, s. 138; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 508; **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 823; **Karşlı**, s. 720; **Yavuz N.**, *Hukuk Davalarında Feragat ve Yargıtay 8. Hukuk Dairesinin En Son Bir Kararı Üzerine Bazı Düşünceler*, ABD, 1977, C. 34, S. 6, s. 1019.

Davadan feragat, davayı kendiliğinden sonuçlandırır⁷⁷ ve kesin hüküm gibi hukukî sonuç doğurur (HMK m. 311/1)⁷⁸.

Tüm bu yönleri ile sulhe benzeyen feragat, aslında sulhten pek çok yönü ile de ayrılmaktadır. Öncelikle feragat mahkemeye varması gereken tek taraflı bir irade beyanı ile hukuken geçerlilik kazanmasına rağmen; sulhün varlığından söz edebilmek için, iki tarafın birbirine uygun irade beyanlarının mevcut olması gerekir.

Sulh şarta bağlı yapılabilir. Ancak Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun açık hükmü nedeniyle feragatin şarta bağlı olarak yapılması mümkün değildir (HMK m. 309/4).

Sulh yalnızca tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebileceği konular üzerinde yapılabilecekken, kanunumuzda feragate ilişkin böyle bir sınırlandırma getirilmediği için, feragat her türlü davada söz konusu olabilir⁷⁹.

Yine yargılama giderleri bakımından da feragat ile sulh birbirinden farklılık arz ederler. Sulhte taraflar yargılama giderlerine ilişkin bir anlaşmaya varmamışlarsa, mahkeme sulh sözleşmesindeki kısmî kabul ve kısmî feragat oranlarına göre tarafları

⁷⁷ **Önen**, Feragat, s. 30; **Yavuz N.**, s. 1024. Aksi görüş için bkz. **Kuru**, C. IV, s. 3612.

⁷⁸ Doktrinde “kesin hüküm gibi sonuç doğurur” ifadesinden ne anlaşılması gerektiği tartışmalıdır. Bazı yazarlara göre, buradaki kesinlik yalnızca şekli anlamda kesinlik olabilir. Maddî anlamda kesinlik, yalnızca yargısal kararlara tanınan bir gerçeklik vasfıdır. Feragatte (ve kabulde) ise, uyumsuzluk taraf iradesi ile sona erdiğinden ve davayı sona erdiren işlemin taraf işlemi olduğu kabul edildiğinden bu durumda bir yargı kararından ve dolayısıyla maddî anlamda kesin hükümden bahsedilemez (**Gürdoğan B.**, Medeni Usûl Hukukunda Kesin Hüküm İtirazı, Ankara, 1960, s. 20; **Önen**, Feragat, s. 34; **Tanrıver**, Sulh, s. 46). İrade fesadı halleri ile iptal edilebilen bir kurum olması da maddî anlamda kesinlik taşımadığının bir kanıtıdır (**Çenberci M.**, Hukuk Davalarında Kesin Hüküm, Ankara, 1965, s. 35. Diğer bir görüşe göre ise, buradaki kesinlikten maksat maddî anlamda kesinliktir. Feragat (ve kabul) maddî anlamda kesin hüküm teşkil eder (**Kuru**, C. IV, s. 3632).

⁷⁹ **Kuru**, C. IV, s. 3650; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 508; **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 822; **Karşlı**, s. 431; **Akyol Aslan**, s. 87; **Umar**, Şerh, s. 862; **Yavuz N.**, s.1019. Ancak Y10HD 21.2.2005 tarihli E. 2004/11796, K. 2005/1483 sayılı kararında bu görüşün aksi yönde bir karar vererek, davacının işyerinde geçen ve SSK'ya bildirilmeyen çalışmalarının tespitine karar verilmesini talep ettiği davadan feragat edemeyeceğini, çünkü sosyal güvenlik hakkından feragatin mümkün olmadığını karara bağlamıştır. (MİHDER 2006/2 s. 1058- 1059). Ayrıca bkz. Y21HD, T. 08.02.2005, E. 2004/12344, K. 2005/816, MİHDER 2006/2 s. 1089; YHGK 05.03.2008, E. 21/215, K. 222, MİHDER 2008/3, s. 706 vd. Bunun dışında cumhuriyet savcısının yer aldığı davalarda, paylaşırma ve ortaklığın giderilmesi davalarında, sahtelik iddiasında bulunulması halinde ve çekişmesiz yargı işlerinde olduğu gibi bazı istisnai durumlarda feragat davayı sona erdirmez (**Kuru**, C. IV, s. 3650 vd., **Karşlı**, s. 43; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 508). Önen'e göre ise, tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edemeyecekleri konular üzerinde feragat mümkün değildir (**Önen**, Feragat, s. 27).

yargılama giderlerine mahkûm eder⁸⁰. Feragatte ise davacı, davayı kaybetmiş gibi yargılama giderlerine mahkûm edilecektir (HMK m. 312/1).

Mahkeme önünde yapılan sulhler ilâm niteliğinde olup, ilâmların icrası hakkındaki hükümlere tâbi (İİK m. 38) olduğu halde; feragatin böyle bir niteliği yoktur⁸¹.

IV. Sulh ve Davayı Kabul

Davayı kabul⁸², davacının talep sonucuna, davalının kısmen veya tamamen muvafakat etmesidir (HMK m. 308/1)⁸³.

Davayı kabul, davadan feragatte olduğu gibi, tek taraflı bir irade beyanının mahkemeye ulaşması ile hukukî sonuçlarını doğurur⁸⁴. Kabulün hüküm ifade edebilmesi karşı tarafın ya da mahkemenin muvafakatine bağlı değildir (HMK m. 309/2).

⁸⁰ Bkz. §7 D I. Ayrıca bkz. **Kuru**, C. IV, s. 3766; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 505; **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 828; **Umar**, Şerh, s. 889.

⁸¹ **Akyol Aslan**, s. 88; **Tanrıver**, İlamlı İcra, s. 116.

⁸² Ayrıntılı bilgi için bkz. **Ermenek İ.**, Medeni Usûl Hukukunda Davayı Kabul, Ankara, 2009.

⁸³ Davayı kabul ile davalının ikrarı birbirinden farklı mevzulardır. İkrar eden taraf, davada karşı tarafça ileri sürülen ve aleyhine sonuç doğuracak olan bir vakianın doğruluğunu açıklamaktadır. Davayı kabulde ise talep sonucunun kabulüne yönelik bir irade beyanı söz konusudur. Ayrıca, kabul davayı sona erdiren taraf işlemlerinden biri olmasına rağmen ikrar ile dava sona ermemekte, yalnızca ikrar edilen vakia çekişmeli olmaktan çıkmaktadır (**Kuru**, C. IV, s. 3678; **Tanrıver**, İlamlı İcra, s. 104; **Ermenek**, s. 29-31; **Karşı**, s. 438; **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 825; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 509). İkrar ve davayı kabul hukukî nitelikleri bakımından da birbirlerinden farklıdırlar. İkrar salt usûl hukuku karakterli bir işlem olmasına rağmen davayı kabul maddî hukuk karakterini de haizdir (**Ermenek**, s. 30; **Karşı**, s. 438; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 509). İkrar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **Kiraz T. Ö.**, Medeni Yargılama Hukukunda İkrar, Ankara, 2013, s. 52 vd.

⁸⁴ **Kuru**, C. IV, s. 3691; **Önen**, Feragat, s. 28; **Tanrıver S.**, *Mahkeme Huzurunda Yapılan Kabuller*, ABD 1996/1, s. 28; **Ermenek**, s. 80; **Tanrıver**, İlamlı İcra, s. 104; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 509; **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 824; **Karşı**, s. 440.

Hüküm kesinleşinceye kadar her zaman, davalı ya da onun tarafından yetkilendirilmiş özel bir vekil aracılığı ile davayı kabul mümkündür⁸⁵ (HMK m. 310).

Davalı, davacının talep sonucunu kısmen ya da tamamen kabul edebilir. Davanın kısmen kabul edilmesi halinde, kabul edilen kısmın dava dilekçesinde yahut tutanağında açıkça gösterilmiş olması gerekir (HMK m. 309/3). Davalı talep sonucunun yalnızca bir kısmını kabul etmişse uyuşmazlık da yalnızca bu kısım için son bulur. Talep sonucunun geri kalan kısmı için davaya devam olunur⁸⁶.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na göre geçerli bir kabulden bahsedebilmek için, kabulün ya duruşma sırasında sözlü olarak yapılıp dava tutanağına geçirilmesi ve kabul eden tarafça okunup imzalanması (HMK m. 154/3/ç) ya da dilekçe ile başvurulması halinde, dilekçenin tutanağa eklendiğinin yazılarak tutanağın davalı tarafça okunup imzalanması gerekir⁸⁷.

Kabul, yalnızca tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri davalarda hüküm doğurur (HMK m. 308/2). Herhangi bir şarta ya da kayda bağlı olarak kabul yapılamaz (HMK m. 309/4).

Kabul beyanında bulunan taraf, aleyhine hüküm verilmiş gibi yargılama giderlerini ödemeye mahkûm edilir. Kabul, talep sonucunun bir kısmına yönelik ise, yargılama giderlerine mahkûmiyet buna göre belirlenir (HMK m. 312/1). Davalı, davanın açılmasına kendi davranışlarıyla sebep olmamış ve ilk duruşmada kabul beyanında bulunmuş ise yargılama giderlerini ödemeye mahkûm edilmez (HMK m. 312/2).

Davayı kabul de, feragat ve sulhte olduğu gibi, hem maddî hukuk hem de usûl hukuku özelliklerini gösteren karma karakterli bir tasarruf işlemidir⁸⁸. Davalının

⁸⁵ **Postacıoğlu**, s. 484; **Kuru**, C. IV, s. 3685; **Üstündağ**, s. 577; **Ermenek**, s. 85; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 509.

⁸⁶ **Önen**, Feragat, s. 27; **Kuru**, C. IV, s. 3687; **Tanrıver**, Kabul, s. 30; **Tanrıver**, İlamlı İcra, s. 105; **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 825; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 509.

⁸⁷ **Önen**, Feragat, s. 28; **Kuru**, C. IV, s. 3697 vd.; **Ermenek**, s. 80 vd.; **Tanrıver**, Kabul, 34; **Tanrıver**, İlamlı İcra, s. 110-111; **Karlı**, s. 438; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 510.

⁸⁸ **Önen**, Feragat, s. 27; **Tanrıver**, İlamlı İcra, s. 108; **Tanrıver**, Kabul, s. 32; **Ermenek**, s. 42. Aksi yönde bkz. **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 825.

kabul beyanının ardından dava konusu uyuşmazlık doğrudan sona erer⁸⁹. Bu özelliği ile davayı kabul, yenilik doğuran bir hak niteliğini haizdir. Bu nedenle kabul eden taraf kabul beyanından rücu edemez⁹⁰. Ancak, kabul beyanı irade sakatlığı hallerine dayanılarak iptal ettirilebilir (HMK m. 311).

Kabul, kesin hüküm gibi sonuç doğurur (HMK m. 311)⁹¹. İİK m. 38'e göre ilâm niteliğinde belgelerden sayılan kabul, ilâmlı icra yoluyla takip ettirilebilir.

Birçok yönü ile sulhe benzese de, tek taraflı bir işlem olan kabul; karşılıklı fedakârlık gerektiren ve bu nedenle tarafların birbirine uygun irade beyanına ihtiyaç duyan sulh sözleşmesinden farklıdır. Ayrıca, sulh şarta bağlı olarak yapılabilirken, davayı kabulün kayıtsız ve şartsız olması gerekir. Yargılama giderleri bakımından da sulh ve davayı kabul arasında farklılık mevcuttur. Davayı kabulde, kabul eden taraf aleyhine hüküm verilmişçesine yargılama giderlerine mahkûm edilirken; sulhte, taraflar yargılama giderlerine ilişkin anlaşmaya varmamışlarsa, karşılıklı kabul ve fedakârlık oranlarına göre yargılama giderlerine mahkûm edilir.

V. Sulh ve Arabuluculuk

Hak ihlaline uğrayan kişilerin mahkemelerden talep etmiş olduğu korumanın kesinleşmesi uzun yargılamalar sonucunda gerçekleşmektedir. Bu nedenle, mahkeme kararları ile taraflardan birinin haklılığı maddî bir gerçek olarak ortaya çıkmakla beraber bu kararlar elde edilmesi beklenen menfaat gerçekleşmemektedir. Bu ise tarafları, devlet yargılamasına göre hem daha çabuk ve pratik hem de daha ucuz olan bazı yöntemlere başvurmaya sevk etmektedir. Alternatif uyuşmazlık çözüm

⁸⁹ Doktrinde bu husus tartışmalıdır. Hâkim görüşe göre, kabul ile dava, ayrıca mahkemenin bir karar vermesine gerek kalmadan sona erer. Mahkemenin kabulden sonra kabule ilişkin kararı yalnızca bir tespit niteliğindedir (Önen, Feragat, s. 30; Önen, s.279; Gürdoğan, s. 20, 94; Postacıoğlu, s.481; Çenberci, s. 35; Üstündağ, s. 575; Tanrıver, Kabul, s. 36; Tanrıver, İlamlı İcra, s. 112; Karşlı, s. 439; Yavuz, s. 1024; Ermenek, s. 101). Azınlıkta kalan diğer görüşe göre ise dava, davanın kabulünden sonra mahkemenin vereceği karar ile sona erecektir (Kuru, C. IV, s. 3701).

⁹⁰ Kuru, C. IV, s. 3727; Tanrıver, Kabul, s. 33; Ermenek, s. 92; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 826; Karşlı, s. 440; Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 512.

⁹¹ Bkz. dn. 78.

yöntemleri olarak adlandırılan bu yöntemler, bir hukukî ilişkinin taraflarının meydana gelen uyuşmazlıkla ilgili olarak yargı yoluna gidilmeksizin ya da yargılama aşamasında⁹² uyuşmazlığın çözümünü sağlamak üzere kendi iradeleri ile başvurdukları çözüm yolu olarak tanımlanır⁹³. Alternatif çözüm yöntemlerinden en yaygını arabuluculuktur.

6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu⁹⁴ ile Türk hukukunda ayrıntılı olarak düzenlenen arabuluculuk, uyuşmazlığın çözüme kavuşmasını sağlamak üzere tarafları bir araya getirmek için yine taraflarca görevlendirilmiş üçüncü bir kişinin desteğiyle yürütülen ve uyuşmazlığa tarafların kararı ile çözüm bulmayı sağlayan bir alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemidir⁹⁵. Tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri konularda, düzenlenen bir sözleşme ile hukukî ilişkiden kaynaklanan uyuşmazlıkların arabuluculuk yoluyla çözüme kavuşturulacağı kararlaştırılabilir⁹⁶. 6325 sayılı Kanun'un arabuluculuğa elverişlilik hususunu düzenleyen 1/2. maddesinin gerekçesinde de "*tarafların sulh olmak suretiyle sona erdirebilecekleri uyuşmazlıklarda*" arabuluculuk yöntemine başvurabilecekleri açıklanmıştır.

⁹² Hukuk Muhakemeleri Kanunu, 137, 140 ve 320. maddeleri ile hâkimlere tarafları sulhe ve arabuluculuğa teşvik etme görevi getirmiştir.

⁹³ Benzer tanımlar için bkz. **Özbek M. S.**, Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, Ankara, 2009, s. 127-128; **Tanrıver S.**, *Hukuk Uyuşmazlıkları Bağlamında Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları ve Özellikle Arabuluculuk*, TBB Dergisi, Y. 2006, S. 64, s. 151; **Özbay İ.**, *Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri*, EÜHFD, C. X, S. 3-4, Y. 2006, s. 460; **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 1091.

⁹⁴ RG, T. 22. 06. 2012, S. 28331.

⁹⁵ **Tanrıver**, Arabuluculuk, s. 165; **Tuğsavul Taşpolat M.**, Türk Hukukunda Arabuluculuk, Ankara, 2012, s. 28; **Sarisözen M. S.**, *Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanun Tasarısının Getirdikleri, İcra Edilebilirlik Belgesi ve Arabuluculuğun Avukatın Tekel Hakkına Aykırılık Oluşturup Oluşturmadığı Sorunu*, EÜHFD, C. XV, S. 1-2, Y. 2011, s. 256; **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 1094. 6325 sayılı Kanun'un 2. maddesinde ise arabuluculuk, "*Sistemik teknikler uygulayarak, görüşmek ve müzakerelerde bulunmak amacıyla tarafları bir araya getiren, onların birbirlerini anlamalarını ve bu suretle çözümlerini kendilerinin üretmesini sağlamak için aralarında iletişim sürecinin kurulmasını gerçekleştiren, uzmanlık eğitimi almış olan tarafsız ve bağımsız bir üçüncü kişinin katılımıyla ve ihtiyarî olarak yürütülen uyuşmazlık çözüm yöntemi*" olarak tanımlanmıştır.

⁹⁶ Bu sözleşme tarafların çıkabilecek uyuşmazlıklarla ilgili olarak devlet yargısına başvurmalarına engel teşkil etmeyecektir. Böyle bir sözleşmenin varlığına rağmen mahkemeye başvurulması halinde sözleşmenin zımnî olarak ortadan kalktığı kabul edilmelidir (**Taşpolat Tuğsavul**, s. 108).

Bir uyuşmazlıkla ilgili olarak dava açılmadan önce ya da dava açıldıktan sonra arabulucuya başvurulabilir. Arabuluculuğa başvurulması ile uyuşmazlık konusu hak ve alacağa ilişkin kanunî süreler durur (HUAK m. 16/2). Dava açıldıktan sonra arabulucuya başvurulacağıının bildirilmesi halinde yargılamaya üç ay süre ile ara verilir ve başvuru halinde bu süre, üç ay daha uzatılabilir (HUAK m. 15/ 5).

Arabuluculuk faaliyeti sonunda tarafların anlaşmışları veya anlaşamadıkları hususlar bir tutanakla belgelenerek bu tutanak arabulucu ve taraflarca imzalanır (HUAK m. 17/2). Taraflar arabuluculuk sonunda bir anlaşmaya varmışlarsa, mahkemeden bu anlaşmaya uygun olarak bir şerh verilmesini isteyebilirler. Bu şerhi içeren anlaşma ilâm niteliğinde belge sayılır (HUAK m. 18/2).

Arabuluculuğun temeli sulhe dayanır⁹⁷. Mahkeme dışı sulh, tarafların üzerinde anlaşmaya vardıkları sözleşmenin mahkemece tanınmasının ardından usûl hukuku açısından anlam ifade edecektir. Arabuluculukta da tarafların üzerinde uzlaştıkları metin, mahkemeden alınan şerh ile icraya elverişli hale gelecektir. Bu yönü ile yargılama öncesi başvuru arabuluculuk mahkeme dışı sulh sayılabilir⁹⁸. Ancak temelinde sulhe dayanan arabuluculuk, hem yargılama dışı alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemi olmaları hem de yol gösterme şeklinde bile olsa, üçüncü bir kişinin katılımını gerektirmesi nedeniyle sulhten ayrılmaktadır. Ayrıca sulh, karşılıklı fedakârlığı gerektirmekte iken; arabuluculukta tarafların fedakârlıklarının karşılıklı olması gerekmez⁹⁹. Bunun dışında arabuluculuk sonucu anlaşılan metin taraflar açısından bağlayıcı değilken, sulh mahkeme huzurunda yapılması halinde ilam niteliğinde belge vasfını kazanır.

⁹⁷ **Kuru**, Arabuluculuk, s. 241.

⁹⁸ **Kuru**, Arabuluculuk, s. 238.

⁹⁹ **Özbay**, s. 472.

VI. Sulh ve Avukatın Uzlaşma Yetkisi

Avukatlık Kanunu'nun 35/A maddesi ile avukatlara uzlaşma sağlama yetkisi tanınmıştır¹⁰⁰. Bu hükme göre, avukatlar kendilerine intikal eden iş ve davalarda henüz dava açılmadan ya da dava açılıp da duruşmaya başlanmadan önce, kendi iradeleriyle istem sonucu elde edebilecekleri konularda karşı tarafı uzlaşmaya davet edebilirler.

Sulhte olduğu gibi uzlaşmada da uyuşmazlığın taraf iradesiyle sona erdirilmesi söz konusudur. Mahkemelerin iş yükünü azaltmak amacıyla¹⁰¹ getirilen bu hükümde açıkça ifade edildiği üzere, avukatın karşı tarafı uzlaşmaya davet edebilmesi için uyuşmazlık konusunun tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebileceği bir konu olması gerekir.

Avukatlık Kanunu'nun 35/A maddesi ile düzenlenen uzlaşmanın sonuçlarını meydana getirebilmesi avukatın tarafları uzlaşmaya sevk etmiş olmasına bağlıdır¹⁰². Avukat dışında bir başka kişinin uzlaştırma yetkisi bu kapsamda değerlendirilemez.

Avukatın uzlaşma teklifinde bulunurken müvekkiliyle birlikte hareket etmesi gerekir. Müvekkiliyle birlikte talepte bulunan avukatın, sulhte olduğu gibi, uzlaşma hususunda özel yetkiye ihtiyacı bulunmamaktadır¹⁰³.

Karşı tarafın uzlaşma teklifini kabulü halinde uzlaşma görüşmeleri başlar (AvK. Yönetmeliği m. 16). Uzlaşma görüşmeleri sırasında avukat taraflara çözüm önerilerinde bulunarak yol gösterir (AvK. Yönetmeliği m. 16/2).

Avukatlık Kanunu Yönetmeliği'ne göre, uzlaşma görüşmeleri sırasındaki taraf ve avukat beyanları ve ikrarlar uzlaşma sağlanamaması halinde geçerli olmayıp, daha sonra açılacak davalarda aleyhe delil olarak kullanılamaz (AvK. Yönetmeliği m. 16/4).

¹⁰⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. **Yılmaz E.**, Avukatın Uzlaşma Sağlama Yetkisi (Avukatlık K. m. 35/A), Prof. Dr. Baki Kuru Armağanı, Ankara, 2004, s. 834-856.

¹⁰¹ **Yılmaz**, Uzlaşma, s. 843.

¹⁰² **Yılmaz**, Uzlaşma, s. 848.

¹⁰³ **Yılmaz**, Uzlaşma, s. 850.

Uzlaşma görüşmeleri sonunda bir anlaşmaya varılırsa, uzlaşılan hususların ve karşılıklı yüklenilen edimlerin, uzlaşmanın yapıldığı yerin ve tarihin bir tutanakla belirlenerek bu tutanak müvekkil ve avukatlarca imza edilir¹⁰⁴. Avukatlık Kanunu 35/A maddesinde düzenlenen uzlaşmadan bahsedebilmek için tutanağın hem uyuşmazlık tarafları hem de avukatlar tarafından imzalanmış olması gerekir. Aksi halde yalnızca bir mahkeme dışı sulhten söz edilebilir¹⁰⁵.

Avukatlık Kanunu'nun 35/A maddesine uygun olarak düzenlenen uzlaşma tutanakları ilam niteliğindedir.

Uyuşmazlığın dava dışı bir yolla çözümünü sağlayan Avukatlık Kanunu 35/A hükmü, taraf iradesiyle uyuşmazlığın çözümünü hedeflediği için sulhe benzetilebilir. Ancak sulhün usul hukukuna ilişkin sonuçları meydana getirebilmesi için mahkeme huzurunda yapılmış olması gerekirken, Avukatlık Kanunu'nun 35/A maddesi kapsamında yapılan uzlaşma mahkeme dışında, dava açılmadan veya en geç duruşmaya başlanmadan önce gerçekleşmektedir¹⁰⁶. Yani sulhün ilam niteliğini kazanması mahkeme içinde yapılıyor olması şartına bağlı iken, uzlaşma tutanağının ilam niteliğini kazanabilmesi yalnızca taraf ve avukatlarının karşılıklı olarak anlaşarak uzlaşma tutanağını imzalamalarına bağlıdır. Ayrıca uzlaşma daha dava açılmadan veya duruşmaya başlanılmadan önce yapılmakta iken sulhün dava açıldıktan sonra hüküm kesinleşinceye kadar her zaman yapılması mümkündür¹⁰⁷. Mahkeme dışında gerçekleşen uzlaşma görüşmeleri sonucu düzenlenen tutanak mahkemeye ibraz edilerek mahkeme içi sulhe dönüştürülebilir¹⁰⁸.

¹⁰⁴ Tutanağın şekli Avukatlık Kanunu Yönetmeliği'nin 17. maddesi ile ayrıntılı olarak düzenlenmiştir.

¹⁰⁵ **Pekcanıtez/Atalay/Özekes**, s. 829.

¹⁰⁶ Kanun'da geçen "duruşma başlamadan önce" ifadesi davanın ilk duruşmasından önce olarak anlaşılması gerekir (**Yılmaz**, Uzlaşma, s. 848).

¹⁰⁷ **Pekcanıtez/Atalay/Özekes**, s. 830.

¹⁰⁸ **Yılmaz**, Uzlaşma, s. 855.

VII. Sulh ve Tahkim

Uyuşmazlıkların çözümünde devlet yargısının üstlendiği fonksiyonun bir istisnası olarak tahkim¹⁰⁹, tarafların aralarında doğmuş ya da doğması muhtemel bir uyuşmazlığın çözümü için özel bir kişi ya da heyeti görevlendirmesi olarak ifade edilir¹¹⁰. Bireylere, seçilecek hakemden uygulanacak yargılama usûlüne kadar pek çok alanda serbestçe karar verme imkânı tanıyan tahkim usûlü, hem uluslararası hukuk bakımından hem de iç hukuk bakımından giderek yaygınlaşmaya başlamıştır.

Türk Hukuku'nda, Hukuk Usulü ve Muhakemeleri Kanunu döneminde ayrıntılı olarak düzenlenmeyen tahkim, yabancılık unsuru taşıyan uyuşmazlıklar bakımından 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu ile; 4686 sayılı Kanun anlamında yabancılık unsuru içermeyen ve tahkim yerinin Türkiye olarak belirlendiği uyuşmazlıklar bakımından ise 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile düzenleme altına alınmıştır¹¹¹. Her iki kanun da, UNCITRAL Model Kanunu'na¹¹² uygunluk göstermektedir.

¹⁰⁹ Tahkim ve tahkimde görevli hakemler hakem-bilirkişilerden farklıdır. Hakem-bilirkişiler uyuşmazlıkla ilgili olarak yalnızca kendilerine tevdi edilen hususu tespit etmekle görevlidir. Ayrıca uyuşmazlık hakkında bir karar veremezler. Ancak kendilerine danışılan hususta vermiş oldukları rapor, hem tarafları hem de mahkemeyi bağlayıcı niteliktedir (**Kuru B.**, Hukuk Muhakemeleri Usûlü, C. III, İstanbul, 2001, s. 2899 vd.; **Yeşilirmak A.**, Türkiye'de Ticari Hayatın ve Yatırım Ortamının İyileştirilmesi İçin Uyuşmazlıkların Etkin Çözümünde Doğrudan Görüşme, Arabuluculuk, Hakem Bilirkişilik ve Tahkim, İstanbul, 2011, s. 24 vd.).

¹¹⁰ **Kuru**, C. VI, s. 5875; **Deren Yıldırım N.**, *Tahkimin Olumlu ve Olumsuz Yönleri*, ABD, Y. 2002, S. 4, s. 37; **Yavuz C.**, *Türk Hukukunda Tahkim Sözleşmesi ve Tabii Olduğu Hükmümler*, Marmara Üniversitesi II. Uluslar arası Özel Hukuk Sempozyumu "Tahkim", Sempozyum Yayınları, s. 135, http://dosya.marmara.edu.tr/huk/Sempozyumyay%C4%B1nlar%C4%B1/II.%20Uluslararası%C4%B1%20C3%96zel%20Hukuk%20Sempozyumu/3prof.dr.cevdet_yavuz.pdf, (Erişim Tarihi: 15.05.2015); **Yeşilirmak**, s. 58; **Karlı**, s. 905. Tahkim, taraf iradesine bağlı olup olmamasına göre mecburî ve ihtiyarî tahkim olmak üzere iki çeşittir. Bu başlık altında taraf iradesine bağlı olarak düzenlenen ihtiyari tahkimden bahsedilecektir. Mecburî tahkim için bkz. **Kuru**, C. VI, s. 5876 vd.; **Yavuz**, Tahkim, s. 134.

¹¹¹ Milletlerarası tahkim konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. **Kalpsüz T.**, *Türkiye'de Milletlerarası Tahkim*, Ankara, 2010; **Akıncı Z.**, *Milletlerarası Tahkim*, İstanbul, 2013.

¹¹² UNCITRAL, özel olarak milletlerarası ticaret konusu ile uğraşmak, bu konuda çalışmalar yapmak ve mevcut millî hukuk sistemleri arasında uyumu sağlamak için 1966 yılında Birleşmiş Milletler bünyesinde oluşturulmuş komisyondur. Milletlerarası ticari tahkimde birliğin sağlanması için 1985 yılında UNCITRAL Model Kanun hazırlanmıştır. Türkiye de hem iç tahkimde hem milletlerarası tahkimde bu kanunu örnek almıştır.

İç hukuk bakımından, tahkim yalnızca tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri özel hukuk uyuşmazlıkları hakkında mümkündür. Ayrıca taşınmazların aynına ilişkin uyuşmazlıklarda tahkim yapılamaz¹¹³ (HMK m. 408). Tahkime elverişlilikle ilgili olarak doktrinde genel kabul edilen ölçüt, uyuşmazlık hakkında sulh olunup olunmadığıdır¹¹⁴. Taraflar, aralarındaki hukukî ilişkiden kaynaklanan uyuşmazlığın kısmen veya tamamen çözümü için bir sözleşme akdederek, uyuşmazlığın hakem eliyle çözülmesini sağlayabilirler. Bu sözleşme, tahkim sözleşmesi olarak adlandırılır (HMK m. 412/1) ve usûlî bir sözleşmedir; ancak sözleşme olması nedeni ile Borçlar Kanunu'nun hükümlerine de tâbidir¹¹⁵.

Tarafların uyuşmazlığı çözecek hakemleri, yargılama usûlünü, tahkim yerini, dava tarihini, tahkim süresini, hangi kurallara göre karar verileceğini özgürce belirleyebilecekleri tahkim prosedürü, özel hukuka ilişkin uyuşmazlıklarda devlet mahkemeleri yerine yargılama yapıp karar veren, kararları bağlayıcı olan özel bir yargılama çeşididir¹¹⁶. Bir uyuşmazlık hakkında akdedilmiş tahkim sözleşmesinin varlığı halinde devlet mahkemelerinin yargı yetkisi sona erer. Ancak, davacı tahkim sözleşmesine rağmen mahkemeye başvurmuş ise, davalı tarafın tahkim ilk itirazında bulunması gerekir (HMK m. 116/1). Bu itirazda bulunulmaması halinde yargılamaya mahkeme önünde devam olunur.

Hakem kararları kesinleşmekle mahkeme kararı niteliğın kazanır¹¹⁷. Bu kararların icrası için kesinleşmesine gerek yoktur (HMK m. 439/4).

Hakem kararlarına karşı kanunda sayılan sebeplerle iptal davası açılabilir (HMK m. 439). İptal talebi üzerine mahkemelerin vermiş olduğu kararlar ise temyiz edilebilir (HMK m.439/6).

Tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri uyuşmazlıklar hakkında, onların iradesine bağılı olarak bir sözleşme aracılığı ile gerçekleşen tahkim, bu yönüyle sulhe benzemektedir. Hem sulhte hem de tahkimde devlet mahkemelerinin esasa ilişkin bir

¹¹³ Kuru taşınmazlara ilişkin uyuşmazlıklarda eğer tarafların serbestçe tasarruf edebilme yetkileri varsa tahkiminde mümkün olduğunu savunmaktadır (**Kuru**, C. VI, s. 5947).

¹¹⁴ **Kuru**, C. VI, s. 5946; **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 1070; **Yeşilirmak**, s. 84; **Karlı**, s. 907.

¹¹⁵ **Kuru**, C. VI, s. 5937; **Yavuz**, Tahkim, 145.

¹¹⁶ **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 1064; **Yavuz**, Tahkim, s. 133.

¹¹⁷ **Kuru**, C. VI, s. 6092; **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 1073; **Yeşilirmak**, s. 116.

kararı olmaksızın uyuşmazlık sona erdirilmekte ve bu karar mahkeme hükmü yerine geçmektedir. Ancak tahkim, uyuşmazlığın çözümü için uyuşmazlık tarafları dışında üçüncü kişilerin ihtilafı husus hakkında inceleme yapıp karar vermesini gerektirirken, sulhte yalnızca uyuşmazlığın taraflarının yaptıkları bir sözleşme ile dava sona erdirilmektedir.

§ 4- MEVZUATIMIZDA SULHÜN DÜZENLENİŞİ

A- 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Düzenlenen Sulh

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 01.10.2011 tarihinde yürürlüğe girmesinden önce yürürlükte bulunan Hukuk Usûlü Muhakemeleri Kanunu'nda sulhe ilişkin özel bir hüküm bulunmamakla birlikte Kanun'un çeşitli bölümlerinde sulhe ilişkin düzenlemeler mevcut idi¹¹⁸. Aynı şekilde doktrinde kabul ve feragatin yanı sıra taraf iradesi ile yapılan sulh anlaşmalarının usûl hukukunda sonuç doğuracağı kabul edilmekteydi¹¹⁹.

Doktrinde ve uygulamada kabul edilen sulh, Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile açıkça hüküm altına alınarak Kanun'un beşinci kısmının üçüncü bölümünde, kabul ve feragatin hemen ardından, 313-315. maddeler arasında düzenlenmiştir. Bu maddelerde sulhün tanımı yapılarak sulh usûlü ve sulhün sonuçları açıklanmıştır.

Bu düzenleme dışında Kanun'da, tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebileceği davalarda, hâkime tarafları sulhe teşvik etme görevi yüklenmiş (HMK m. 137) ve

¹¹⁸ HUMK m. 63 ile vekilin müvekkili adına sulh sözleşmesi yapabilmesi için özel vekâletnamesinin bulunması gerektiği; m. 151 ile duruşma sırasında sulh olunmuşsa bunun duruşma tutanağına geçirilerek taraflarca imza ettirilmesi gerektiği; m. 213 ile hâkimin davanın her aşamasında tarafları sulhe teşvik edebileceği ve m. 236 ile sulh görüşmelerinde yapılan ikrarın tarafları bağlamayacağı düzenlenmişti.

¹¹⁹ **Ansay**, s. 178; **Postacıoğlu**, Usûl, s. 476; **Üstündağ**, s. 578; **Bilge/ Önen**, s. 356; **Kuru**, C. IV, s. 3743; **Tanrıver**, İlamlı İcra, s. 84.

eğer sonuç alınacağına inanıyorsa, bir defaya mahsus olmak üzere yeni bir duruşma günü tayin etme yetkisi tanınmıştır (HMK m. 140/3)¹²⁰.

Ayrıca sulhün yalnızca mahkemelerde görülen uyuşmazlıklar bakımından değil, hakem yolu ile çözüme kavuşturulacak uyuşmazlıklar bakımından da mümkün olduğu Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 434. maddesi ile açıkça ifade edilmiştir.

HUMK döneminde olduğu gibi vekilin sulh sözleşmesi yapabilmesi için özel olarak yetkilendirilmiş olması gerektiği (m. 74); duruşma sırasında tarafların sulh olması halinde bunun tutanağa geçirilip taraflarca imzalanması gerektiği (m. 154/3); sulh görüşmeleri sırasında yapılan ikrarın bağlayıcı olmadığı (m. 188/3) hususları Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile düzenlenmiştir.

B- 659 Sayılı Genel Bütçe Kapsamındaki Kamu İdareleri ve Özel Bütçeli İdarelerde Hukuk Hizmetlerinin Yürütülmesine İlişkin Kanun Hükmünde Kararname ile Düzenlenen Sulh

I. Genel Olarak

659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname 06.04.2011 tarih ve 6223 sayılı yetki kanununa dayanılarak 26.09.2011 tarihinde Bakanlar Kurulu'na kararlaştırılmış ve 02.11.2011 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu kanun hükmünde kararname ile genel bütçe kapsamındaki kamu idarelerinde^{121,122} ve özel

¹²⁰ Bkz. Y1HD, T. 19.04.2012, E. 2012/1610, K. 2012/4521, www.kazanci.com, (Erişim Tarihi: 03.06.2015). Basit yargılama usûlüne tâbi dava ve işlerde ön inceleme aşaması olmadığından, hâkim ilk duruşmada tarafları sulhe teşvik etmekle vazifelidir (HMK m. 320).

¹²¹ Genel bütçe, devlet tüzel kişiliğine dâhil olan ve 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrolü Kanunu'na ekli I sayılı cetvelde yer alan idarelerin bütçesidir (5018 s. K. m. 12/3). 5018 sayılı Kanun'a ekli I sayılı cetvele göre genel bütçe kapsamında yer alan kamu idareleri şunlardır: Türkiye Büyük Millet Meclisi, Cumhurbaşkanlığı, Başbakanlık, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, Sayıştay, Bakanlıklar, Millî Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği, Millî İstihbarat Teşkilatı Müsteşarlığı, Jandarma Genel Komutanlığı, Sahil Güvenlik Komutanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü, Diyanet İşleri Başkanlığı, Hazine Müsteşarlığı, Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarlığı, Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu, Devlet Personel Başkanlığı, Türkiye İstatistik Kurumu, Afet ve

bütçeli idarelerde¹²³ hukuk hizmetlerinin etkili, verimli ve usûl ekonomisine uygun şekilde yerine getirilmesine ve bu hizmetlerin yürütülmesinde uygulama birliğinin sağlanmasına ilişkin esasların belirlenmesi amaçlanmıştır (659 s. KHK m. 1).

İdarelerin taraf olduğu uyuşmazlıklarda, tarafların hak ve menfaatlerinin hakkaniyete uygun olarak değerlendirilerek adil çözümler bulunmasına ve davaların takibinde usûl ekonomisine uygun olarak karar verilmesine yardımcı olmayı ilke edinen 659 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin 9-12. maddeleri arasında sulh kurumu düzenlenmiştir.

Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, Gelir İdaresi Başkanlığı, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü, Meteoroloji Genel Müdürlüğü, Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, Türkiye Halk Sağlığı Kurumu, Türkiye Kamu Hastaneleri Kurumu.

¹²² Anayasa Mahkemesi 06.06.2013 tarihli E. 2011/145, K. 2013/70 sayılı kararı ile, 659 sayılı KHK'nın 1., 2., 3., 4., 5., 6., 7., 8., 9., 10., 11., 12., 13., 14., 15., 16., 18., geçici 1. ve geçici 2. maddelerini Cumhurbaşkanlığı, Türkiye Büyük Millet Meclisi, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay, Sayıştay ve Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu yönünden yetki kanunu kapsamında olmadıkları gerekçesiyle Anayasa'ya aykırı bularak iptal etmiştir. Karar 23.11.2013 tarihli 28830 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmasının ardından 9 ay sonra yürürlüğe girmiştir. Karar için bkz. [http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/11/20131123.htm](http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/11/20131123.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/11/20131123.htm) (Erişim Tarihi: 03.01.2015).

¹²³ Özel bütçe, bir bakanlığa bağlı veya ilgili olarak belirli bir kamu hizmetini yürütmek üzere kurulan, gelir tahsis edilen, bu gelirlerden harcama yapma yetkisi verilen, kuruluş ve çalışma esasları özel kanunla düzenlenen ve 5018 sayılı Kanun'a ekli II sayılı cetvelde yer alan her bir kamu idaresinin bütçesidir (5018 s. K. m. 12/4). Özel bütçeli idareler 5018 sayılı Kanun'a ekli II sayılı cetvelde gösterildiğine göre şunlardır: Üniversiteler ve Yüksek Teknoloji Enstitüleri, Savunma Sanayi Müsteşarlığı, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi, Atatürk Kültür Merkezi, Türk Dil Kurumu, Türk Tarih Kurumu, Türkiye ve Orta-Doğu Amme İdaresi Enstitüsü, Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu, Türkiye Bilimler Akademisi, Türkiye Adalet Akademisi, Yükseköğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu, Karayolları Genel Müdürlüğü, Spor Genel Müdürlüğü, Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü, Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü, Orman Genel Müdürlüğü, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Türkiye Hudut ve Sahiller Sağlık Genel Müdürlüğü, Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü, Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü, Türk Akreditasyon Kurumu, Türk Standartları Enstitüsü, Türk Patent Enstitüsü, Ulusal Bor Araştırma Enstitüsü, Türkiye Atom Enerjisi Kurumu, Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı, Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, GAP Bölge Kalkınma İdaresi, Özelleştirme İdaresi Başkanlığı, Ceza ve İnfaz Kurumları ile Tutukevleri İş Yurtları Kurumu, Meslekî Yeterlilik Kurumu, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, Türkiye Yazma Eserler Başkanlığı, Doğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, Konya Ovası Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, Doğu Karadeniz Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü, Türkiye Su Enstitüsü, Türkiye İlaç ve Tıbbî Cihaz Kurumu.

Kuvvetler ayrılığının bir unsurunu teşkil eden ve işleyişinde bağımsız mahkemelerin yetkili olduğu yargı, uyuşmazlıkların hukukî nitelikleri dikkate alınarak çeşitli kollara ayrılmıştır. Türk Hukuku bakımından genel olarak anayasa yargısı, uyuşmazlık yargısı, adlî yargı ve idarî yargı olmak üzere dört farklı yargı kolu mevcuttur¹²⁴. 659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname de, idarenin taraf olduğu uyuşmazlıkların sulh yoluyla hallini adlî ve idarî yargı bakımından ayrı ayrı düzenleme altına almıştır.

II. Adlî Uyuşmazlıklarda Sulh

İdareler, kural olarak, kamu hukukuna ilişkin iş ve eylemlerde bulunmalarına rağmen, bazı istisnaî durumlarda özel hukuk alanında da faaliyet gösterebilir¹²⁵. Özel hukuk alanına giren iş ve eylemlerinde idarelerin özel hukuk tüzel kişilerinden hiçbir farkı yoktur. Bu halde idareler özel hukuk hükümlerine tâbidir. İdarelerin özel hukuk faaliyetlerinden doğan uyuşmazlıklarında adlî yargı mercileri görevlidir.

Bu ayrımı dikkate alan kanun koyucu, 659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin 9. maddesi ile idarelerin özel hukuk faaliyetlerinden doğan uyuşmazlıklarda öncelikle sulh olmaları gereğini düzenlemiş ve 10. maddesi ile de sulh olurken hangi usûl ve esaslara göre hareket edilmesi gerektiğini hüküm altına almıştır.

III. İdarî Uyuşmazlıklarda Sulh

İdarelerin kamu hizmetlerini yürütmek, genel güvenliği ve halk sağlığını korumak için tek taraflı olarak ve kamu gücünü kullanarak yapmış oldukları iş ve eylemler genel olarak kamu hukukunun konusu içine dâhildir.

Kamu hukukunun konusuna ilişkin idari faaliyetlerde idareler sahip oldukları kamu gücünden dolayı, özel hukuk kişilerinden farklı ve üstün konumda bulunur. Bu

¹²⁴ Pekcanitez/Atalay/Özkes, s. 89; Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 57.

¹²⁵ İdarelerin adlî yargıya tâbi işleri için bkz. § 9 A II.

faaliyetlere ilişkin olarak meydana gelen uyuşmazlıklarda ise idarî yargı mahkemeleri görevlidir.

İdarelerin kamusal faaliyetleri nedeniyle bir uyuşmazlığın ortaya çıkması halinde de öncelikle sulh olmaları gerekmektedir. 659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname 12. maddesi bu hususu düzenlemektedir.

Bu maddeye göre idarî işlemler nedeni ile bir hakkının ihlal edildiğini iddia eden kişi dava açma süresi içinde işlemi yapan idareye başvurarak uğramış olduğu zararın sulh yolu ile giderilmesini talep edebilir. Hatta hakkının ihlal edildiğini düşünen kişi, başvurusunda sulh ile çözümden bahsetmemiş olsa bile idarenin uyuşmazlığa öncelikle sulh yoluyla çözüm bulmaya çalışması gerekmektedir.

Sulh yoluna başvuran tarafın başvurusu belirli bir konuya ilişkin somut bir talebi içermelidir. Süresinde yapılan sulh başvurusu (ya da İYUK m. 13/1'e göre yapılan başvuru) işlemeye başlamış olan dava süresini durdurur. İdarenin sulh başvurusunu 60 gün içinde sonuçlandırması gerekmektedir. Aksi halde sulhe ilişkin talep reddedilmiş sayılır.

Usûlüne uygun şekilde yapılan ve idare tarafından reddedilmeyen başvurular hukukî uyuşmazlık değerlendirme komisyonuna gönderilir. Komisyon, zarara yol açan olay ve nedenlerini göz önünde bulundurarak idarenin tazmin sorumluluğunun olup olmadığını ve eğer meydana gelen zarardan idarenin sorumlu olduğuna kanaat getirirse, ödenecek tazminatın miktarını tespit etmekle görevlidir. Komisyon görevini yerine getirirken bilirkişi incelemesi de dâhil olmak üzere her türlü araştırmayı yapabilir¹²⁶. Komisyonun yapmış olduğu araştırma ve incelemelerden sonra

¹²⁶ Bilirkişi, mahkeme önüne gelen uyuşmazlıkla ilgili olarak çözümü özel veya teknik bilgiyi gerektiren konuda görüşüne başvurulmuş kişidir. Bilirkişilik kurumu HMK'nın ispat ve deliller başlığını taşıyan dördüncü kısmında düzenlenmiştir. HMK m. 266 "*Mahkeme, çözümü hukuk dışında, özel veya teknik bilgiyi gerektiren hâllerde, taraflardan birinin talebi üzerine yahut kendiliğinden, bilirkişinin oy ve görüşünün alınmasına karar verir. Hâkimlik mesleğinin gerektirdiği genel ve hukukî bilgiyle çözümlenmesi mümkün olan konularda bilirkişiye başvurulamaz*" şeklindedir. İYUK m. 31'in yaptığı atıf dolayısı ile idari davalarda bilirkişilik hususuna ilişkin konularda HMK hükümleri uygulanacaktır. HMK'nın yukarıda zikredilen hükmüne göre bilirkişi incelemesine başvurma yetkisi hâkimlere tanınmıştır. 659 sayılı KHK'nın 12. maddesi ile getirilen hüküm hem yargılama dışında bilirkişiye başvurmayı mümkün kılması hem de hâkimlere tanınan bilirkişi incelemesi yaptırma yetkisini idareler

hazırlamış olduğu rapor, yetkili merci¹²⁷ tarafından kabul edilirse, başvuru sahibine bir davetiye gönderilir. Davetiyede, başvuru sahibine, 15 günlük süre içinde kendisi ya da yetkili bir temsilci tarafından sulh tutanağının imzalanması gerektiği, imzalanmayan sulh tutanağının kabul edilmemiş sayılacağı ve bu halde yargı yoluna başvurarak hakkını talep etme imkânının devam ettiği bildirilir.

İdare ve başvuru sahibi ödenecek tazminatla ilgili olarak sulh olurlarsa bu bir tutanağa geçirilerek taraflarca imzalanır. Bu tutanak ilâm hükmündedir (659 s. KHK m. 12).

Sulh olunan konuya ilişkin olarak yeniden dava açılmaz.

C- Diğer Düzenlemeler

Türk Medeni Kanunu'nun 429. maddesi ile sınırlı ehliyetlilerin sulh olmak konusunda yetkilerinin bulunmadığı, bu kişilerin ancak yasal danışmanları aracılığı ile sulh olabilecekleri düzenlenmiştir. Yine Medeni Kanunu'nun 462. maddesine göre, vesayet altında bulunanların sulh olabilmeleri ancak vesayet makamının iznine bağlıdır. Miras ortaklığında tereke yöneticisinin sulh olmaya ehil olduğu da aynı Kanun'un 593. maddesi ile düzenleme altına alınmıştır.

İcra ve İflas Kanunu'nun 38. maddesi ile mahkeme huzurunda yapılan sulhler ilâmın icrası hakkındaki hükümlere tâbi tutulmuştur. Bu Kanun'un 226. maddesi ile de iflas masasının sulh yetkisi düzenlenmiştir.

İş Mahkemeleri Kanunu'nun 7. maddesinde, mahkemenin ilk oturumda tarafları sulhe teşvik etmesi hususu hüküm altına alınmıştır.

Sulhe ilişkin düzenlemeler getiren diğer bazı mevzuat hükümleri ise, TTK m. 223, m. 280, m. 559, m. 1476; VUK m. 324, Geçici m. 24; Harçlar Kanunu m. 22, m. 43; AvK. m. 95, m. 165; KTK m. 111'dir.

bünyesinde oluşturulan hukuk komisyonuna da tanınması bakımından HMK m. 266'ya istisna teşkil etmektedir.

¹²⁷ Karar vermeye yetkili merci 659 sayılı KHK'nın 11. maddesine göre belirlenecektir.

Bazı kanun metinlerinde her ne kadar “sulh” ifadesine yer verilmiş olsa da, aslında bununla anlatılmak istenen Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile düzenlenen sulh olmayıp; uzlaşma niteliğini taşımaktadır. Bu düzenlemeler ancak geniş anlamda sulh kavramına dâhil olabilir. Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usûllerine Dair 4787 sayılı Kanun’un 7. maddesinde ifade edilen ya da 5717 sayılı Uluslararası Çocuk Kaçırmanın Hukukî Yön ve Kapsamına Dair Kanun’un 5. maddesinde bahsedilen sulh uzlaşma niteliğinde olup; HMK ile düzenlenen sulhle aynı nitelikte değildir. AvK. m. 35/A ile avukatlara tanınan uzlaştırma yetkisi de geniş anlamda sulh kavramına dahildir.

BÖLÜM II

HUKUK MUHAKEMELERİ KANUNU'NDA DÜZENLENEN SULH

§ 5- SULHÜN KONUSU

A- Genel Olarak

Tasarruf ilkesinin bir yansıması olan sulhün konusunu, tarafların aralarındaki hukukî uyuşmazlığı sona erdirmek için yapmış oldukları sözleşmeler oluşturmaktadır¹²⁸.

Taraflar, ancak üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri uyuşmazlıkları konu edinen davalarda sulh olabilirler (HMK m. 313/2). Tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebileceği davaların kapsamı bakımından kanunda bir açıklık yoktur. Bununla birlikte, genel olarak, kamu düzenini ilgilendiren ve kendiliğinden araştırma ilkesinin uygulandığı davalarda, tarafların dava konusu üzerinde serbestçe tasarruf edebilme yetkilerinin bulunmadığı kabul edilir¹²⁹. Bu nedenle, boşanma, soy bağının tespiti

¹²⁸ Önen, s. 25.

¹²⁹ Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 357; Karşlı, s. 316; Karşlı, Usûli İşlemler, s. 193.

veya evliliğin butlanı gibi davalarda sulh yapılamaz¹³⁰. Tarafların bu hususlarda hukukî bir sonuç elde edebilmeleri ancak yargı kararları ile mümkündür¹³¹. Yargıtay bu davalar dışında, kira tespiti davaları ile kat mülkiyetinden doğan uyuşmazlıkların da kamu düzenini ilgilendirdiğine; bu nedenle üzerinde serbestçe tasarruf edilebilecek hususlardan olmadıklarına hükmetmektedir¹³². Taşınmazların aynına ilişkin davalarda da tarafların serbestçe tasarruf yetkilerinin bulunmadığı bazı Yargıtay kararlarına konu edilmiştir¹³³. Doktrinde ise, taşınmazların aynına ilişkin davaların da sulh yolu ile sona erdirilebileceği kabul edilmektedir¹³⁴. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun tahkime elverişliliği düzenleyen 408. maddesi, "*taşınmaz üzerindeki aynı haklardan veya iki tarafın iradelerine tâbi olmayan işlerden kaynaklanan uyuşmazlıklar tahkime elverişli değildir*" hükmünü getirmektedir. Şayet taşınmazların aynına ilişkin haklar da tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edemeyeceği haklardan olsa idi, kanun koyucunun ayrıca belirtmeye gerek duymaksızın yalnızca "iki tarafın iradelerine tâbi olmayan işler" demekle yetinmesi gerekirdi. Bu nedenle kanun koyucunun iradesinin, kural olarak bu hususta tarafların serbestçe tasarruf edebilecekleri, ancak tahkim bakımından sınırlama getirildiği yönünde olduğunun kabulü gerekir. Hâl böyle olunca, taşınmazların aynına ilişkin uyuşmazlıkların da sulhe konu teşkil edebileceği söylenebilir¹³⁵.

¹³⁰ **Ansay**, Sulh, s. 202; **Önen**, s. 44-47; **Bilge/Önen**, s. 356; **Uluslan**, s. 159; **Üstündağ**, s. 581; **Kuru**, C. IV, s. 3794-3797; **Meriç**, Tasarruf, s. 209; **Karlı**, s. 443; **Muşul**, s. 445. "*Soybağının reddi ve babalık gibi konular kamu düzenine ilişkin olup, bu tür davalarda sadece karşı tarafın kabulüne dayanılarak isteğe uygun karar verilemeyecektir. Mahkemece kan ve genetik bulgular yönünde re'sen araştırma yapılması gerekirken, karşı tarafın kabulüne dayanılarak eksik inceleme ile hüküm kurulması doğru görülmemiştir.*", Y18HD, T. 25.02.2013, E. 2012/15289, K. 2013/2343, **Meydan N./ Yapal F.**, Emsal Yargıtay Kararları, İstanbul, 2014, s. 789.

¹³¹ **Kuru B.**, Hukuk Muhakemeleri Usûlü, C. II, İstanbul, 2001, s. 1468 vd.; **Muşul**, s. 445.

¹³² Kira tespitinin kamu düzenini ilgilendirdiği yönünde bkz. Y3HD, T. 02.12.2004, E. 2004/13018, K. 2004/13409, www.kazanci.com, (Erişim Tarihi: 10.03.2015). Kat mülkiyetine ilişkin davalarda tarafların tasarruf yetkisinin olmadığı yönünde bkz. YHGK, T. 03.04.1974, E. 1972/5-1450, K. 1972/810.

¹³³ Bkz. Y15HD, T. 01.07.2008, E. 2008/2705, K. 2008/4439; Y15HD, T. 23.09.2002, E. 2002/4321, K. 2002/4067; Y1HD, T. 24.05.2004, E. 2004/5598, K. 2004/6177. www.kazanci.com, (Erişim Tarihi: 10.03.2015).

¹³⁴ **Önen**, s. 48; **Ansay**, s. 408; **Üstündağ**, s. 581. Ayrıca bkz. Y4HD, T. 22.03.1979, E. 1979/7457, K. 1979/3808; YHGK, T. 18.11.1964, E. 1964/ 5-565, K. 1964/647, **Kılıç**, s. 2516 vd.

¹³⁵ Aksi yönde bkz. **Taşpolat Tuğsavul**, s. 118.

Cumhuriyet Savcısı'nın yer aldığı dava ve işler ile çekişmesiz yargı işleri¹³⁶ de sulhe konu teşkil etmez. Bu gibi dava ve işler sulh için elverişli değildir. Sulhe elverişli olmayan konularda taraflarca sulh yapılmış olsa bile, bu sulh hükümsüzdür¹³⁷.

Tarafların tasarruf serbestisi olmayan davalarda her ne kadar sulh mümkün değilse de, bu davaların malî ve yan sonuçlarına ilişkin konularda sulh olmak mümkündür¹³⁸. Örneğin, boşanma davası, kamu düzenini ilgilendiren bir dava olması nedeni ile sulhün mümkün olmadığı davalardandır. Fakat nafakaya ilişkin olarak taraflar sulh anlaşması yapabilirler¹³⁹.

Bütün bunlardan başka, yalnızca belirli ya da belirlenebilir konularda sulh olunabilir¹⁴⁰. Yani sulh ile çözümlenecek hususun, sulh anlaşmasının yapıldığı sırada belli ya da en azından belirlenebilir olması gerekir.

Taraflar dava konusunun tamamı üzerinde sulh olabilecekleri gibi kısmî sulh de yapabilirler. Yalnızca belli hususlarda sulh olunmuşsa bu durumda sulh olunmayan konular bakımından yargılamaya devam olunur¹⁴¹.

Her ne kadar mahkeme huzurunda yapılmış olsa da, maddî hukuk bağlamında sözleşme niteliğini haiz olduğundan, sulhün konusu emredici hükümlere, ahlâka ve adaba, kamu düzenine ve kişilik haklarına aykırı olamayacağı gibi imkânsız bir edimi de içermemelidir¹⁴².

¹³⁶ Meriç sulhun konusunu hukukî ilişkilerin oluşturması nedeni ile çekişmesiz yargı işleri bakımından sulhün mümkün olmadığını söylemektedir (**Meriç**, Tasarruf, s. 209).

¹³⁷ **Önen**, s. 44; **Kuru**, C. IV, s. 3794; **Karlı**, s. 443; **Muşul**, s. 445.

¹³⁸ **Önen**, s. 46; **Kuru**, C. IV, s. 3795; **Ulusan**, s. 160; **Kılıç**, s. 2479. TMK m. 184/5 ile "*Boşanma veya ayrılığın fer'i sonuçlarına ilişkin anlaşmalar, hâkim tarafından onaylanmadıkça geçerli olmaz*" hükmü getirilerek bu hususlarda anlaşma yapılabileceği düzenlenmiştir. Ayrıca bkz. Y2HD, T. 16.12.1982, E. 1982/8159, K. 1982/9553, **Kuru**, C. IV, s. 3795-3796.

¹³⁹ **Ansay**, Sulh, s. 202; **Önen**, s. 44-47; **Bilge/Önen**, s. 356; **Ulusan**, s. 159; **Üstündağ**, s. 581; **Kuru**, C. IV, s. 3794-3797; **Meriç**, Tasarruf, s. 209; **Karlı**, s. 443; **Muşul**, s. 445.

¹⁴⁰ **Önen**, s. 43; **Yılmaz**, s. 90; **Akyol Aslan**, Sulhun Kapsamı, s. 175.

¹⁴¹ **Önen**, s. 52; **Ulusan**, s. 159.

¹⁴² Önen, hâkim aleyhine açılan hukukî sorumluluk davalarında davacının haksız çıkması halinde hâkime kanundan ötürü (HUMK m. 576/2) maddî ve manevî tazminat ödemek ile yükümlü olacağından, bu davalarda tarafların sulh olmasının kanunun emredici hükümlerine aykırılık teşkil edeceğini ifade etmektedir (**Önen**, s. 43 dn. 6). Ancak HUMK m. 576/2 HMK'da düzenlenmemiştir. Çünkü HMK ile bu davaların bizzat hâkim aleyhine değil devlet aleyhine açılacağı kabul edildiğinden davanın tarafı olmayan hâkim lehine maddî veya manevî

B- Dava Konusu Dışında Kalan Hususlar

Mahkeme huzurunda yapılan sulhlerin konusunu genel olarak tarafların uyuşmazlığa ya da tereddüde düştükleri hukukî ilişki oluşturmaktadır¹⁴³. Bununla birlikte, dava konusu uyuşmazlık dışındaki hususlar da sulhün konusunu oluşturabilir (HMK m. 313/3). Usûl hukuku sistemimizde taleple bağlılık ilkesi geçerli olup, hâkim, genel olarak, tarafların talebinden fazlasına veya başka bir şeye hükmedemez. HMK m. 313/3 ile getirilen düzenlemede ise, dava konusu dışında başka hususların da sulhun kapsamına dâhil edilebilmesi imkânı sağlanarak, hâkim kararı ile sonuçlandırılan davalara nispetle taraflar daha avantajlı bir duruma getirilmiştir.

Dava konusu dışında kalan, davaya yabancı hususların, herhangi bir şarta bağlı olup olmadığı doktrinde tartışmalıdır. Bir görüşe göre, sulhun kapsamına alınacak dava dışı hususun, yakından ya da uzaktan, dava konusu ile ilişkili bulunması ve uyuşmazlığı sona erdirmeye işlevinin olması gerekir. Buna aykırı bir tutum sulh sözleşmesinin içeriğini keyfî şekilde genişletmek sonucunu doğurur¹⁴⁴. Diğer görüşe göre ise, taraflar aralarındaki uyuşmazlığı sonlandırmak için dava konusu ile hiçbir bağlantısı olmayan bir hususu da sulhe dâhil edebilirler¹⁴⁵. Sulh sözleşmeleri için önemli olan karşılıklı fedakârlıkta bulunulmuş olmasıdır.

Sulh, taraflara karşılıklı fedakârlıkta bulunarak uzlaşma ve böylece aralarındaki uyuşmazlığı sona erdirmeye yetkisi tanıyan bir kurumdur. Sulhün amacı, taraf iradesi ile anlaşmazlığın sona erdirilmesidir. Bu nedenle taraflar, dava konusu uyuşmazlıkla ilgisi bulunmasa bile fedakârlıkta bulunarak davayı sona erdiriyorlarsa, bu durumda

tazminata hükmedilmesi de söz konusu olmayacaktır. Hâkim isterse ayrı bir dava ile maddî ve manevî tazminat talep edebilir. (Hükümet Gerekçesi m. 54) Bu davada ise, tarafların sulh olması için herhangi bir engel bulunmamaktadır.

¹⁴³ **Önen**, s. 25.

¹⁴⁴ **Önen**, s. 29, 50-51.

¹⁴⁵ **Rosenberg/Schwab/Gottwald**, s. 736; **Ulusan**, s. 195; **Postacıoğlu**, s. 421; **Üstündağ**, s. 580. Ansay ise borç ilişkisinin kapsamının yenileme yolu ile değiştirilebileceğini ve bu şekilde uyuşmazlığa konu olmayan hususların sulhe dâhil edilebileceğini ifade etmektedir (**Ansay**, Sulh, s. 204). Akyol Aslan'da sulhün kapsamına dâhil edilecek hususun dava konusu ile ilgili olması gerekmediğini söylemekle birlikte; bu hususun dava konusu uyuşmazlığı sona erdirmeye amacına hizmet eden, sulhe elverişli ve TBK m. 27/1 hükmü ile düzenlenen kesin hükümsüzlüğe yol açacak bir edimi içermeyen bir husus olması gerektiğine vurgu yapmaktadır (**Akyol Aslan**, Sulhun Kapsamı, s. 182- 183).

sulhün varlığından bahsetmek gerekir. Ayrıca davayla ilgisi olmayan üçüncü kişinin sulhe katılabileceği ve hatta bu kişinin dava dışındaki hakkı üzerinden dahi sulh olunabileceği kabul edilmektedir¹⁴⁶. Üçüncü kişinin dava dışı hakkı dahi sulhe konu yapılabiliyorsa taraflardan birinin dava dışı bir hakkının evleviyetle sulh konusu olabileceği şüpheden uzaktır. Bu anlamda sulh bakımından dikkat edilmesi gereken tek husus, tarafların fedakârlıklarının iyi niyet prensibine aykırı olacak şekilde birbirinden farklı olmaması gerektiğidir¹⁴⁷.

Dava konusu dışında sulhe dâhil olan hususların dava konusunu teşkil edip etmeyeceği ise bu hususların icrası ve daha sonra yeni bir dava konusu oluşturup oluşturmayacağı bakımından önem arz eder. Doktrindeki bir görüş, dava konusu olmamakla birlikte sulhe konu edilmiş hususun sadece sulh ile davanın sona erdirilmesine yardım ettiği; ancak bu husus hakkında bir karar verilmediği, bu nedenle davanın konusuna dâhil olmadığını savunmaktadır¹⁴⁸. Aksini savunan görüş yazarlarına göre ise, bu hususlar sulhe konu edilmekle dava konusu haline gelmiştir¹⁴⁹. Sulh ile davanın sona ermesi hallerinde tarafların aralarındaki anlaşmaya üstünlük tanınmaktadır. Sulhün amacı, uyuşmazlığın mahkeme kararına gerek duyulmaksızın sona erdirilmesidir. Sulhe sonradan dâhil edilen hususun dava konusunun kapsamına girmediğini söylemek, bu hususun icrasına yönelik meydana gelecek uyuşmazlıklarda tarafları yeniden yargı yoluna sevk edeceği için, sulhün amacıyla da bağdaşmaz. Bu nedenle, tarafların anlaşmada üzerinde uzlaşmaya vardıkları hususlar başlangıçta dava konusu edilmemiş olsa dahi sonradan dava konusuna dâhil edilmiş sayılmalıdır.

¹⁴⁶ **Kuru**, C. IV, s. 3749. “Sulh yalnız tarafların değil, uyuşmazlık dışındaki bir kişinin de taraflara bazı menfaatler sağlaması sonunda uyuşmazlığın kaldırılmasını sağlamış olması halinde dahi, bu nitelikteki bir anlaşma sulh anlaşması olur”, Y4HD, T. 17.10.1968, E. 1968/7229, K. 1968/7478, **Kuru**, C. IV, s. 3750. Ayrıca bkz. YHGK, 18.11.1964, E. 1964/5-565, K. 1964/647, **Kılıç**, s. 2517.

¹⁴⁷ **Akyol Aslan**, Sulhun Kapsamı, s. 172; **Meriç**, Tasarruf, s. 209.

¹⁴⁸ **Muşul**, s. 445.

¹⁴⁹ **Önen**, s. 50. Akyol Aslan da aynı görüşü benimsemekle birlikte şayet sulhe dâhil edilen husus başka bir dava konusunu oluşturmakta ise bu durumda sulh ile sona eren davanın sona ermesine hizmet etmekten başka bu davanın bir parçası haline gelemeyeceğini ifade etmiştir (**Akyol Aslan**, s. 190).

§ 6- SULH USÛLÜ

A- Süresi

Tarafların yargıya intikal etmiş bir uyuşmazlıkla ilgili olarak yapmış oldukları sulh anlaşmasının kanunda belirtilen sonuçları doğurabilmesi için süresinde yapılmış olması gerekir.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 314. maddesi ile getirilen düzenlemeye göre sulh, hüküm kesinleşinceye kadar her zaman yapılabilir¹⁵⁰. Taraf iradesi ile davayı sona erdiren bir kurum olan sulh, mahkemenin davanın esasına ilişkin nihaî bir karar vermesinden önce yapılmış olması halinde anlam ifade eder.

Mahkeme içi sulhten bahsedebilmek için derdest bir davanın varlığı gerekir¹⁵¹. Dava, dava dilekçesinin kaydedildiği tarihte açılmış sayılır (HMK m.118) ve mahkemenin verdiği hükmün kesinleşmesi ile sona erer. Davanın açılmasından önce veya kesin olarak sona ermesinden sonra yapılan sulh anlaşmaları mahkeme içi sulh anlaşması olarak değerlendirilemez¹⁵². Bu nedenle, dava açılmadan önce ihtiyatî tedbir talebinde bulunulmuş ve bu aşamada sulh olunmuş ise mevcut bir dava söz konusu olmadığı için mahkeme içi sulhten söz edilemez¹⁵³.

Davanın açılmasının ardından yazılı ya da sözlü yargılamanın herhangi bir aşamasında taraflar sulh olmak istediklerini beyan edebilirler. Ayrıca Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun hem 137. maddesi ile hem de 140. maddesi ile getirilen yeni düzenlemeye göre, hâkim ön inceleme aşamasında tarafları sulhe teşvik eder¹⁵⁴.

¹⁵⁰ Mahkemenin yargılama sonunda davanın esasına ilişkin olarak vermiş olduğu nihai kararlar, hüküm olarak adlandırılmaktadır (HMK m. 294/1). Mahkemenin esasa ilişkin olarak vermiş olduğu karar, yargı yoluna başvurunun kapalı olması, yargı yoluna başvurudan feragat edilmesi ya da tarafların süresi içinde yargı yoluna başvurmamaları nedeni ile kesinleşebileceği gibi yargı yoluna başvurulmasından sonra üst derece mahkemesinin kararı onaması ve gidilecek başka bir yargı mercinin bulunmaması halinde de kesinleşebilir.

¹⁵¹ **Rosenberg/Schwab/Gottwald**, s. 734; **Önen**, s. 108.

¹⁵² **Kuru**, C.IV, s. 3751; **Önen**, s. 107, 122.

¹⁵³ **Önen**, s. 108.

¹⁵⁴ 140. maddenin gerekçesinde “*anlaşmazlık noktalarının az veya çok olmasına bakılmadan, hâkimin, tarafları sulhe teşvik etmesi zorunludur; hâkimin bunu şeklen, bir hükmü mecburen*

Böylece uyuşmazlığın, davanın daha ileriki aşamalarına gitmeden çözüme kavuşturulması hedeflenmiştir. Hâkimde tarafların sulh olacağı yönünde bir kanaat oluşursa, bir defaya mahsus olarak talep üzerine ya da re'sen yeni bir duruşma günü tayin edilir. Tarafların sulh faaliyetinden bir sonuç alıp alamadıkları; şayet anlaşmamışlar ise anlaşamadıkları hususların nelerden ibaret olduğu tutanakla belirlenir (HMK m. 140/2-3).

Kanun yoluna başvurunun açık olduğu davalar bakımından, mahkeme kararı henüz kesinleşmediğinden, kanun yolu aşamasında da sulh olunabilir. Kanun yolu aşamasında, tarafların sulh nedeniyle uyuşmazlığın sona erdiğini bildirmeleri davanın genişletilmesi kapsamında değerlendirilemez¹⁵⁵.

Taraflar hükmün verilmesinin ardından kanun yoluna başvurmaksızın da sulh olabilirler. Hukuk Muhakemeleri Kanunu Yönetmeliği'nin 57. maddesine göre hükmün kesinleşmesinden önce davadan sulh (ve feragat ile kabul) halinde, hâkim dosya üzerinden bu konuda ek karar verir. Taraflarca kanun yoluna başvurulmuş olsa dahi sırf sulh (ve feragat ile kabul) nedeni ile dosya istinaf ve temyiz incelemesine gönderilemez.

Karar düzeltme yolunun açık olduğu davalar bakımından, bu aşamada dahi, sulh mümkündür¹⁵⁶.

uygulamak için değil, samimi bir çaba olarak yerine getirmesi gerekir” denilerek sulhe teşvikin hâkime yüklenen bir ödev olduğu belirtilmiştir.

¹⁵⁵ " *Davanın hukuksal niteliği ve somut olayın özelliği gereği davalı, temyiz aşamasında dava konusu borcu söndüren nitelikte bir belge vermişse, bu belge üzerinde gerekli inceleme yapılmak suretiyle bir karar verilmesi gerekir. Diğer bir anlatımla yargılama aşaması, borcu itfa eden belge değerlendirilmeye alınmalıdır. Gerçekten de, yargılamada davayı inkâr eden davalının savunması borcun bulunmadığı savunmasını da kapsar. O nedenle, davalının borcun ne sebeple bulunmadığını açıklama ve iddianın aksine, delillerini ikame etme hakkının ortadan kalktığından söz edilemez. Belirtilen nedenlerle, temyiz aşamasında sunulan ve borcu söndüren bir belgenin varlığı karşısında savunmanın genişletilmesi yasağından söz edilemeyeceğinin (HUMK. md. 202) kabulü zorunludur", YHGK, T. 27.01.2010, E. 2009/9-586, K. 2010/31, www.kararara.com, (Erişim Tarihi: 10.02.2015). Ayrıca bkz. YHGK T. 28.05.2003, E. 2003/13354, K. 2003/368; YHGK T. 05.04.2000, E. 2000/11745, K. 2000/734, www.kazanci.com, (Erişim Tarihi: 03.06.2015). Taraflar arasındaki uyuşmazlığı veya tereddütlü durumu sona erdiren sulh anlaşmaları da bu kapsamda değerlendirilmelidir.*

¹⁵⁶ "*Davalı, karar düzeltme dilekçesinin ekinde, karar verildikten sonra taraflar arasında düzenlenen sulh protokolünü sunmuş olduğundan, mahkemece HMK 315. maddesi uyarınca*

Bölge Adliye Mahkemeleri'nin göreve başlaması ile yürürlüğe girecek kanun yolları açısından da hem istinaf aşmasında hem de temyiz aşamasında sulh olunabilir. İstinaf ve temyiz yolunun açık olduğu kararlar ancak bu imkânlarla süresi içinde başvurulmaması, bu haktan feragat edilmesi ya da bu yolun tüketilmesi halinde kesinleşir.

Hükmün kesinleşmesinin ardından mahkeme içi sulh yapılması artık mümkün değildir. Ancak yargılamanın iadesini gerektiren özel durumların varlığı halinde, dava yeniden derdest olacağından, taraflar bu aşamada da sulh olabilirler¹⁵⁷.

Davanın açılmasından önce ya da hükmün kesinlemesinden sonra yapılan sulh anlaşmaları mahkeme dışı sulh anlaşması niteliğindedir¹⁵⁸.

B- Şekli

I. Genel Olarak

Hem maddî hukuk hem de usûl hukuku karakterini haiz karma nitelikte bir sözleşme olan sulh sözleşmesi, niteliğine uygun düştüğü ölçüde, hem maddî hukukun sözleşmelere ilişkin hükümlerine hem de usûl hukuku kurallarına uygun olduğu ölçüde geçerlilik kazanır. Bu nedenle, mahkeme huzurunda yapılmış bir sulh sözleşmesinden bahsedebilmek için, öncelikle, geçerli bir sulh sözleşmesinin varlığı gerekir. Geçerli olarak kurulan bir sulh sözleşmesinin mahkeme huzurunda yapılmış olduğunun kabulü için ise, Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile düzenlenen şekil şartlarını taşıması gerekir. Bu Kanun ile düzenlenen şekil şartı geçerlilik şeklidir¹⁵⁹. Kanunla düzenlenen şartlara uygun olarak mahkeme huzurunda yapılan sulh

işlem yapıp bir karar verilmelidir", Y5HD, T. 16.05.2013, E. 2013/3545, K. 2013/9778, www.kazanci.com, (Erişim Tarihi: 03.06.2015).

¹⁵⁷ **Önen**, s. 113.

¹⁵⁸ **Kuru**, C. IV, s. 3801.

¹⁵⁹ Geçerlilik şekli, bir hukukî işleminin geçerli olabilmesi için kanunda emredilen şekilde yapılmış olmasını ifade etmektedir. Bu şekil şartına uyulmaması durumunda işlem batıl olur. Ayrıntılı bilgi için bkz. **Eren**, Genel, s. 268; **Oğuzman/Atalay**, C. 1, s. 141; **Kılıçoğlu**, s. 102.

sözleşmesi, konusunu oluşturan hukukî işlem şekle tâbi olsa bile, başka herhangi bir şekil şartına gerek kalmadan geçerli sayılır ve maddî hukukun öngördüğü şekil şartlarını ikame eder¹⁶⁰. Yargıtay'ın uygulaması da bu yöndedir¹⁶¹.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu duruşma sırasında yapılan sulhler ile duruşma dışında yapılan sulhler bakımından özel şekil şartları düzenlemiştir.

II. Duruşma Sırasında Yapılan Sulhler

Taraflar duruşma sırasında, uyuşmazlık konusuyla ilgili olarak, ya hâkimin önerisi ile ya da kendi arzuları ile sulh sözleşmesi yapabilirler.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile getirilen düzenlemeye göre hâkim, tarafları ön inceleme aşamasında sulhe teşvik edebileceği gibi (HMK m. 137), bu aşamadan sonra da hüküm kesinleşinceye kadar her zaman sulh teklifinde bulunabilir.

İşte, duruşma sırasında sulh sözleşmesi yapmak isteyen taraflar bu isteklerini hâkime bildirerek uyuşmazlığın sulh yolu ile sonuçlanmasını sağlayabilir. Taraflar duruşma sırasında sulh olmak istediklerini beyan ettiklerinde, sulh anlaşması tutanağa geçirilerek taraflara okunur ve imza ettirilir¹⁶² (HMK m. 154/3/ç). Tarafların

¹⁶⁰ **Ansay**, s. 180; **Önen**, s. 125; **Bilge/Önen**, s. 357; **Uluslan**, s.191; **Üstündağ**, s. 581; **Kuru**, C.IV, s. 3756; **Tanrıver**, Sulh, s. 42-43; **Umar**, s. 885; **Tandoğan**, s. 15; **Yavuz**, s. 14.

¹⁶¹ “Mahkeme huzurunda yapılan sulh akti, taşınmaz mallara ilişkin olsa bile, şekil bakımından dahi geçerlidir”, YHGK, T. 18.11.1964; E. 1964/5-565, K. 1964/647; “Haricen düzenlenmiş belgenin geçerli sulh (Anlaşma) niteliğini taşıdığı da söylenemez. Zira, tapulu taşınmazlara ilişkin Sulh, ancak Mahkeme önünde yapılırsa geçerli hale gelir (HGK.nun 18.11.1964 gün ve 5/565-647 sayılı kararı). Başka bir anlatımla, Mahkeme huzurunda usûlüne göre yapılan sulh, maddî hukuktaki şekil şartlarına bağlı olmaksızın geçerlilik kazanır ve mülkiyetin devri borcunu doğrudan borçlandırıcı işlemin yerine geçer”, Y1HD, T. 11.12.1992, E. 1992/12675, K. 1992/15438, www.kazanci.com, (Erişim Tarihi: 03.06.2015).

¹⁶² “...Somut olayda mahkeme huzurunda şikayete konu taşınmazlardan 15 nolu bağımsız bölüm hakkında alacaklının muvafakati olduğundan haczin kaldırılmasına karar verilmiş ise de; 14 nolu bağımsız bölüm hakkında şikayetçinin davadan vazgeçmesi söz konusu olmadığı gibi, mahkeme huzurunda yapılan ve mahkemece hükme esas alınan anlaşmanın da duruşma tutanağında tarafların imzalarının bulunmaması nedeni ile geçerli bir sulh sözleşmesi olarak kabulü mümkün değildir...”, Y12HD, T. 27.12.2012, E. 2012/22695, K. 2012/40521, **Ateş**, C. 2, s. 1393.

tamamının sulh anlaşmasını içeren tutanağı imza etmeleri gerekir. Aksi halde yapılan sulh anlaşması geçersizdir¹⁶³.

Celse sırasında düzenlenmeyen tutanaklar geçersiz olduğundan, tutanağa geçirme işleminin celse sırasında yapılması gerekir¹⁶⁴.

Sulh beyanının mahkemeye bildirilmesinden sonra bunun tutanağa geçirilmesini tarafların ayrıca istemelerine gerek yoktur. Duruşma sırasında sulh olduğunun tutanağa geçirilmesine hâkim re'sen karar verir¹⁶⁵.

Yukarıda da değinildiği gibi, naip ve istinabe mahkemesi önünde yapılan sulhler ile keşif sırasında yapılan sulhler de mahkeme huzurunda ve duruşma sırasında yapılmış sayılır¹⁶⁶. İstinabe mahkemesi huzurunda yapılan sulhler için geçici bir tutanak düzenlenmeli ve bu tutanak asıl dava mahkemesine gönderilerek tutanağa geçirilmesi sağlanmalıdır¹⁶⁷. Keşif sırasında yapılan sulhlerin de keşif tutanağına geçirilerek taraflara okunup imzalatılması gerekir¹⁶⁸.

Sulh metni, tutanağa geçirilmesinin ardından, taraflara yüksek sesle okunur ve imza ettirilir. Tutanağa, sulhe ilişkin bölümün taraflara okunduğunun da yazılması gereklidir¹⁶⁹. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun eski tarihli bir kararında, sulhe ilişkin kısmın taraflar huzurunda okunduğu tutanağa yazılmamış olmasına rağmen, sulh tutanağa geçirilerek taraflarca imzalanmış ise geçerliliğini kaybetmeyeceği

¹⁶³ “Taraflarca, tarafların tamamının imzasını taşıyan bir sulh sözleşmesi dosyaya sunulmamıştır....Davacı M. veya vekilinin sulh iradesini veya sulh anlaşmasına katıldığını gösterir bir belge veya açık bir beyan dosyada bulunmamaktadır. Tarafların tamamının katılımını taşımayan kısmi sulh hukukî sonuç doğurmayacağından, davalı M. vekilinin temyiz itirazlarının kabulü ile hükmün (BOZULMASINA), 15.05.2008 gününde oybirliğiyle karar verildi.”, Y16HD, T. 15.05.2008, E. 2008/4190, K. 2008/3433, www.kararara.com, (Erişim Tarihi: 30.05.2015).

¹⁶⁴ **Tanrıver**, Sulh, s. 40; **Karauz**, s. 18.

¹⁶⁵ **Önen**, s. 116; **Yılmaz**, s. 94; **Tanrıver**, İlamlı İcra, s. 89; **Tanrıver**, Sulh, s. 39.

¹⁶⁶ Bkz. § 3 A II.

¹⁶⁷ **Önen**, s. 117.

¹⁶⁸ **Önen**, s. 98; **Üstündağ**, s. 579; **Kuru**, C. IV, s. 3755; **Yılmaz**, s. 95; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 514. “... Şuuyun izalesine ilişkin dosyalar incelendikte; taraflar arasındaki bu sulhün keşif sırasında yapıldığı, keşif tutanağına geçirildiği ve okunarak imza ettirildiği(HUMK 151/5) ve ayrıca duruşma sırasında 6. Oturumda ikinci kez imzalanan tahdında taraflarca teyid edildiği anlaşılmaktadır. Uygulamada, keşif sırasında yapılan sulhün, mahkeme huzurunda yapılan sulh niteliğinde oldu kabul edilmektedir”, Y4HD, T. 22.03.1979, E. 1979/7457, K. 1979/3808, **Kılıç**, s. 2524.

¹⁶⁹ **Önen**, s. 119; **Kuru**, C. IV, s. 3753; **Yılmaz**, s. 93; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 514.

belirtmiştir¹⁷⁰. Ancak daha sonraki kararlarında, Yargıtay, sulhe ilişkin irade beyanı taraflar huzurunda okunmadıkça ve okunduğu da tutanağa geçirilmedikçe, bu sözleşmenin tarafları bağlamasının söz konusu olamayacağı yönünde görüş bildirmiştir¹⁷¹.

III. Duruşma Dışında Yapılan Sulhler

Bir uyuşmazlıkla ilgili devam etmekte olan yargılama sırasında, uyuşmazlığın tarafları mahkeme dışında sulh anlaşması imzalamış olabilirler. Taraflar, aralarında akdetmiş oldukları yazılı sulh sözleşmesine mahkeme içi sulh niteliği kazandırmak arzusunda iseler, bu sözleşmeyi mahkemeye sunarak buna göre sulh olduklarını bildirebilir. Mahkeme, taraflarca duruşma dışında akdedilmiş olan sulh sözleşmesinin geçerli olduğuna karar verirse, duruşma tutanağına sulh sözleşmesinin mahkemeye sunulduğu yazılır. Tutanakta sözü edilen veya dosyaya konulduğu belirtilen belgeler de tutanağın eki niteliğinde olduğundan (HMK m. 154/4), sulh sözleşmesinin ayrıca tutanağa geçirilmesine gerek yoktur. Ancak bu halde de, tarafların mahkemeye sunmuş olduğu yazılı sulh sözleşmesinin taraflara okunması, sulh sözleşmesinin taraflara okunduğunun tutanağa yazılması ve tutanağın taraflarca imzalanması gerekir¹⁷².

¹⁷⁰ Umar, s. 885.

¹⁷¹ Bkz. Y8HD, T. 30.6.1972, E. 1972/2691, K. 1972/3533; Y4HD, T. 12.3.1980, E. 1980/342, K. 1980/3201; YHGK, T. 30.12.1970, E. 1970/145, K. 1970/ 70-738.

¹⁷² “Mahkeme dışında yapılmış olan sulh şekle tâbidir (HUMK. madde 151/5). Kanunun öngördüğü bu şekil, sulh için geçerlilik şartıdır. Buna göre; yazılı sulh sözleşmesinin mahkemeye verildiğinin duruşma tutanağına yazılması, duruşmada tarafların önünde okunması, okunduğunun da duruşma tutanağına yazılması ve ondan sonra da tutanağın taraflara (veya sulh için yetkili vekillerine) imza ettirilmesi gerekir. Böylece mahkeme dışı sulh, mahkeme içi sulha dönüşür. Bu şartlara uygun olmayan sulh anlaşması geçersizdir”, Y3HD, T. 17.01.2011, E. 2010/22505, K. 2011/107, www.hukukturk.com, (Erişim Tarihi: 10.03.2015). “Hukuk Usûlü Muhakemeleri Kanunu'nun 151. maddesindeki düzenlemeye göre; taraflar ya mahkeme önünde sulh iradelerini ve sulh anlaşmalarını tutanağa geçirtip altını imzalamak suretiyle ya da mahkeme dışında hazırlayıp mahkemeye sundukları ve duruşmada okunan sulh sözleşmesinin sulh iradelerine uygun olduğunu bildirip, altını imzalamak suretiyle sulh anlaşması yapabilirler. Bu koşullara uygun olmayan sulh anlaşmaları da geçersizdir”, Y16HD, T. 15.05.2008, E. 2008/4190, K. 2008/3433, www.kararara.com, (Erişim Tarihi:

Mahkeme dışında yapılmış olan bir sulh anlaşmasının yalnızca duruşma tutanağına geçirilmiş olması, bu sözleşmenin mahkeme içi sulh niteliği kazanması için yeterli değildir. Tarafların hâkim huzurunda sulh olma beyanlarını da açıklamaları gerekir.¹⁷³

Taraflardan birinin, mahkeme dışında yapmış olduklarını iddia ettiği sulhe dayanarak mahkemeden yargılamanın sona erdirilmesini istemesi ancak karşı tarafın bu iddiayı kabul etmesi halinde geçerli olur. Aksi halde, sulh sözleşmesinin varlığını iddia eden taraf bu iddiasını genel ispat kurallarına göre ispat etmek zorundadır¹⁷⁴.

§ 7- SULHÜN HÜKÜM VE SONUÇLARI

A- Davanın Sona Ermesi

Mahkeme huzurunda geçerli bir şekilde yapılmış olan sulhün ardından dava kısmen veya tamamen sona erer.

Doktrinde, davayı sona erdiren işlemin tarafların arasında yapmış olduğu sulh anlaşması mı yoksa bu anlaşmanın ardından mahkemenin vereceği karar mı olduğu hususunda görüş birliği yoktur. Davanın ancak mahkemenin vereceği bir karar ile sona ereceğinden hareket eden bir görüşe göre, mahkeme huzurunda yapılan sulh ile dava kendiliğinden sona ermez; davanın sona ermesi için hâkimin sulhe uygun olarak bir karar vermesi şarttır¹⁷⁵.

Doktrinde çoğunluk tarafından savunulan diğer görüş ise, ayrıca bir karar verilmesine gerek olmaksızın mahkeme huzurunda yapılan sulh ile davanın

30.05.2015). Ayrıca bkz. Y11HD, T. 14.05.2001, E. 2001/2135, K. 2001/4185, www.kazanci.com, (Erişim Tarihi: 03.06.2015).

¹⁷³ Önen, s. 88.

¹⁷⁴ Kuru, C. IV, s. 3798-3799; Umar, s. 887; Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 517.

¹⁷⁵ Berki Ş., Hukuk Muhakemeleri Usûlü, Ankara, 1959, s. 28; Kuru, C. IV, s. 3758; Yılmaz, s. 98. Ayrıca bkz. Y12HD, T. 30.12.2005, E. 2005/22662, K. 2005/26644, www.kazanci.com, (Erişim Tarihi: 03.06.2015).

kendiliğinden sona ereceği ve bu halde mahkemenin görevinin, yalnızca davanın konusuz kaldığını tespit etmekten ibaret olduğu yönündedir¹⁷⁶. Bu görüş taraftarlarına göre, ancak bu halde İcra ve İflas Kanunu'nun 38. maddesindeki düzenleme bir anlam kazanır. Bu Kanun'un 38. maddesine göre, mahkeme huzurunda yapılan sulhler ilâm niteliğinde belgelerdendir. Eğer davanın, sulhün ardından mahkemenin vereceği hüküm ile sona ereceği savunulursa, bu halde mahkemenin vereceği karar zaten ilâm sayılacağından ve icrası da ilâmların icrasına ilişkin genel kurallara göre yapılacağından İİK 38. maddesine ihtiyaç duyulmazdı. Ayrıca feragat ve kabulün kesin hüküm gibi sonuç doğuracağını ifade eden hükmün kıyasen sulhe uygulanacağı ve bu hükmün ancak sulhün bizzat kendisinin davayı sona erdireceği görüşü benimsenirse anlam kazanacağı da belirtilmiştir. Yine sulhün kanun yollarına başvuru ile değil de, özel hukuka ilişkin irade sakatlıkları ile hükümsüz kılınabilmesinin de bu görüşü destekler nitelikte olduğu söylenmiştir.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile getirilen düzenleme ise bu hususa ilişkin bir netlik taşımamaktadır. Sulhün ilgili bulunduğu davayı sona erdireceğini düzenleyen m. 315/1 hükmünün ilk cümlesi, bir an için de olsa, sulhün davayı kendiliğinden sonuçlandırdığını düşündürse de, fıkranın ikinci cümlesinde, tarafların mahkemedan sulhe göre karar verilmesini istemeleri halinde, mahkemenin sulhe göre karar vermesi gerektiğini düzenlenmiştir. Bu nedenle, sulhün davaya etkisinin mahkemenin vereceği kararlara göre ayrı ayrı incelenmesi gerekir¹⁷⁷.

Taraflar, mahkeme huzurunda yapmış oldukları sulh ile davayı kendiliğinden sona erdirebilirler. Şöyle ki, eğer taraflar mahkemedan sulhe göre karar verilmesini talep

¹⁷⁶ Rosenberg/Schwab/Gottwald, s. 894; Ansay, s. 178; Postacioğlu, s. 486; Önen, s. 134, 157; Ansay, Sulh, s. 206; Ulsan, s. 196; Üstündağ, s. 578; Umar, s. 888; Soner, s. 444; Tanrıver, İlamlı İcra, s. 96; Tanrıver, Sulh, s. 46; Alangoya/Yıldırım/Deren Yıldırım, s. 430; Meriç, Tasarruf, s. 209; Karşlı, s. 443; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 828; Akil, s. 6; Akyol Aslan, Sulhun Kapsamı, s. 174. Ayrıca bkz. Y13HD, T. 25.11.1976, E. 1976/4714, K. 1976/7956, YKD, Y. 1977, C. 3, S. 7, s. 969-970.

¹⁷⁷ Kanunun gerekçesinde, mahkemenin bir hüküm vermesine gerek kalmaksızın davanın sulh ile kendiliğinden sona ereceği belirtilmiştir. Ayrıca 313. maddenin gerekçesinde de, dava dışında kalan hususların sulhe konu edilebileceği; çünkü davanın sulh ile sona ereceğinden mahkemenin talepten başkasına hükmetmesinin söz konusu olmayacağı ifade edilmiştir. Bu ifadeler dikkate alındığında, kanun koyucunun iradesinin sulhün davayı kendiliğinden sona erdirmesi yönünde olduğu düşünülse bile, bilindiği gibi gerekçe bağlayıcı değildir. Sulhün davaya etkisi ve meydana getireceği sonuçlar bakımından ikili bir ayırım yapmak kanun metni bakımından daha uygun görünmektedir.

etmezlerse, mahkemenin ayrıca onayına gerek olmaksızın, dava tarafların iradesi ile sona erer. Mahkeme, yalnızca sulh sözleşmesi yapılırken usûl hukuku kurallarına uyulup uyulmadığını incelemekle görevlidir¹⁷⁸.

Dava sulh ile sona ermiş olsa da mahkemenin durumu tutanak üzerinde tespit etmesi gerekir. Bu durumda hâkim, sulh sonucu davanın konusuz kalması nedeniyle esas hakkında karar verilmesine yer olmadığına karar verir¹⁷⁹. Bu karar, usûl hukuku kurallarına aykırılık nedeni ile temyiz edilebilir¹⁸⁰ ve böylece sulhün yapılması aşamasında usul hukuku kurallarına uygun davranıp davranılmadığı denetlenir¹⁸¹.

Taraflar, mahkemeden sulhe göre karar verilmesini isterlerse, hâkim sulhe göre karar verir. Bu halde, tarafların anlaşmış oldukları hususlar karara geçirilir ve bu esasa ilişkin bir karar niteliği kazanır¹⁸². Bu halde sulh, mahkeme kararının bir parçası haline gelmiştir. Bu durumda davayı sona erdiren işlem, artık bir taraf işlemi olmayıp, aksine mahkeme kararıdır¹⁸³. Bu karar aleyhine hem usûle hem de esasa aykırılık nedeniyle kanun yoluna başvurulabilir¹⁸⁴.

B- Kesin Hüküm Gibi Sonuç Doğurma

Davayı sona erdiren bir taraf işlemi olan sulhün kesin hüküm teşkil edip etmeyeceği doktrinde uzun süre tartışılmıştır¹⁸⁵. Sulhün kesin hüküm etkisinin, mahkemenin vereceği kararlara göre ayrı ayrı incelenmesi doğru olur.

¹⁷⁸ **Kuru**, C. IV, s. 3782; **Pekcantez/Atalay/Özekes**, s. 828; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 516.

¹⁷⁹ **Kuru**, C. IV, s. 3782; **Yılmaz**, Uzlaşma, s. 854.

¹⁸⁰ **Kuru**, C. IV, s. 3782; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 516.

¹⁸¹ Davanın kabulü ile ilgili aynı yönde bkz., **Ermenek**, s. 139.

¹⁸² **Kuru**, C. IV, s. 3765; **Tanrıver S.**, *6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun Revizyonu Üzerine Bazı Düşünceler*, TBB Dergisi, Y. 2012, S. 99, s. 30.

¹⁸³ **Tanrıver**, Revizyon, s. 30; **Meriç**, Tasarruf, s. 210; **Akyol Aslan**, Sulhun Kapsamı, s. 192.

¹⁸⁴ **Kuru**, C. IV, s. 3783.

¹⁸⁵ Hukukumuzda kesin hüküm müessesesi ikili bir ayrıma tâbi tutulmuştur. Mahkemenin vermiş olduğu nihaî bir karardan rücu edemeyeceği gibi artık tarafların başvuracakları herhangi bir kanun yolunun kalmamış olması halinde şeklî anlamda kesin hükümden bahsedilir (**Gürdoğan**, s. 13). Bir davaya ait şeklen kesinleşmiş hükmün, aynı uyuşmazlık konusunda, aynı taraflar arasında, aynı sebebe dayanılarak yeni bir dava açılmasını engellemesi vasfı ise maddî anlamda kesin hüküm (kaziye-i muhkem) olarak adlandırılmaktadır (**Gürdoğan**, s. 27; **Meriç N.**, Türk

Tarafların mahkemeden sulhe göre karar verilmesini istememeleri halinde mahkemenin esas hakkında karar verilmesine yer olmadığı şeklinde karar vermesi gerektiği yukarıda incelendi¹⁸⁶. Bu halde sulhün kesin hüküm teşkil edip etmeyeceği ise usûl hukukunda meydana getireceği sonuçları tespit açısından önem taşımaktadır. Doktrinde, bu hususla ilgili bir görüş birliği mevcut değildir.

Kesin hükmün, mahkeme kararlarına tanınan maddî gerçeklik vasfı olduğundan hareket eden yazarlar, bir taraf işlemi olan sulhün kesin hüküm teşkil etmeyeceğini, iptalinin mümkün olmasının da bu sonucu desteklediğini savunmaktadır¹⁸⁷. Bu görüşün temsilcilerine göre sulh yalnızca kesin hükmün hukukî sonuçlarını doğurabilir. Diğer bir görüşe göre ise, sulh üzerine mahkemenin verdiği karar, şarta bağlı olmamak kaydı ile, uyuşmazlığı esastan çözdüğü için maddî anlamda kesin hüküm teşkil eder¹⁸⁸.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile getirilen düzenleme ile bu tartışma açıklığa kavuşturulmuş ve sulhün kesin hüküm gibi sonuç doğuracağı kabul edilmiştir (m. 315/1). Sulh bir taraf işlemi olduğu için kesin hüküm niteliğini haiz olmamakla birlikte; kanun koyucu hukukî sonuçlar bakımından kesin hükümlere tanınan etkiyi sulh ile sona eren davalara da tanımıştır¹⁸⁹. Yani kesin hüküm teşkil etmemesine rağmen kesin hükmün sonuçlarını doğurması, Kanun'un sulhe tanımış olduğu bir niteliktir. Kanun'un bu hükmü ile kastedilenin, kesin hükmün şeklî anlamda mı yoksa

Hukukunda Maddî Anlamda Kesin Hükmün Objektif Sınırları, MİHDER, S. 2007/2, s. 392). Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 303. maddesinde ifade edilen kesin hüküm, maddî anlamda kesin hükümdür (**Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 657).

¹⁸⁶ Bkz. § 7 A.

¹⁸⁷ **Önen**, s. 145 vd.; **Ansay**, Sulh, s. 209; **Gürdoğan**, s. 37; **Tanrıver**, Sulh, s. 46; **Üstündağ**, s. 578.

¹⁸⁸ **Kuru**, C. IV, s. 3783; **Muşul**, s. 446. Yargıtay'ın da bu yönde kararları bulunmaktadır. Bkz. Y3HD, T. 22.04.1999, E. 1999/3451, K. 1999/4087, www.kazanci.com, (Erişim Tarihi: 11.04.2015).

¹⁸⁹ Kesin hükmün doğurduğu hukukî sonuçlar da şeklî ve maddî kesin hüküm bakımından ayrı ayrı incelenmelidir. Şeklî anlamda kesinleşen hüküm hakkında artık olağan kanun yollarına başvurulamaz. Maddî anlamda kesin hüküm ise hem yargı organlarını hem de yürütme ve yasama organlarını bağlayıcı niteliktedir. Ayrıca maddî anlamda kesin hüküm kesin delil teşkil eder. Bir uyuşmazlıkla ilgili maddî anlamda kesin hükmün varlığı halinde uyuşmazlık tarafları kesin hüküm itirazında bulunabileceği gibi mahkeme de kesin hükmün varlığını re'sen dikkate alabilir (**Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 654, 665 vd.; **Pekcanitez/Atalay/Özekez**, s. 851 vd.).

maddî anlamda mı olduğunun tespit edilmesi; sulhün meydana getireceği etkileri belirlemek açısından faydalıdır.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'ndan önce yürürlükte bulunan 1086 sayılı HUMK'ta sulhe ilişkin hüküm olmamakla birlikte, kabul ve feragatin kesin hüküm gibi hukukî sonuç doğuracağını düzenleyen 95. madde hükmünün sulh için de aynen uygulanacağı kabul edilmekte idi. İlgili hükümde yer alan kesin hüküm ifadesinin maddî anlamda kesin hüküm olarak anlaşılamayacağını savunan yazarlar; burada 'kat'î hüküm'den bahsedilmesine rağmen; maddî anlamda kesin hükmü düzenleyen 237. madde hükmünde ise 'kaziye-i muhkem'den bahsedildiğini ve kanun koyucunun bilinçli bir tercihle bu iki kavramı birbirinden ayırdığını ifade etmekte ve sulhün şeklî anlamda kesin hükmün hukukî sonuçlarını meydana getireceğini savunmaktaydılar¹⁹⁰. 6100 sayılı HMK ile getirilen düzenleme bu çerçevede incelendiğinde, kanun koyucunun hem maddî anlamda kesin hükmü düzenleyen 303. maddede hem de sulhün etkisini düzenleyen 315. maddede 'kesin hüküm' kavramını kullanmış olduğu görülecektir. Kanundaki ifade bütünlüğü dikkate alındığında, sulh ile sonuçlanan davanın kesin hüküm gibi sonuç doğuracağını söyleyen kanun koyucunun kesin hükümden maksadının maddî anlamda kesin hüküm olduğu anlaşılabilir. Ancak bu durum kanunun Türkçeleştirilmesinden kaynaklanan bir problemdir. Zira aynı maddenin ikinci fıkrasında sulhün iptal edilebileceğini düzenleyen kanun koyucunun, sulhün maddî anlamda kesin hüküm teşkil edeceğini ve aynı taraflar arasında, aynı dava sebebine dayanılarak, aynı konuda yeni bir dava açılmayacağını kabul etmiş olması kanunun mantığı çerçevesinde mümkün görünmemektedir. İptali kabul edilen bir müessesenin maddî anlamda kesin hüküm gibi bağlayıcı olduğunu kabul etmek imkânsızdır. Ayrıca, mahkemelere tanınmış olan maddî gerçeklik vasfını kazandırma yetkisinin, bir taraf işlemi olan sulhe de tanınması söz konusu değildir¹⁹¹. Bu nedenlerle, kanun koyucunun sulhe tanıdığı kesin hüküm etkisinin şeklî anlamda kesinlik olduğu ve sulh ile sonuçlanan davalara karşı esas hakkında kanun yoluna başvurulamayacağı kabul edilmelidir¹⁹². Ancak bu

¹⁹⁰ **Ansay**, s. 181; **Gürdoğan**, s. 37; **Önen**, s. 147; **Önen**, Feragat, s. 33; **Yılmaz**, s. 94; **Tanriver**, İlamlı İcra, s. 113; **Üstündağ**, s. 576.

¹⁹¹ **Önen**, s.149.

¹⁹² Aynı yönde bkz. **Önen**, s. 149 vd.; **Gürdoğan**, s. 37; **Akyol Aslan**, Sulhun Kapsamı, s. 174. Davadan feragat konusunda aynı yönde bkz. **Akyol Aslan**, s. 408. Kesinlikle kastedilenin

tespit, tarafların mahkemeden sulhe göre karar verilmesini istememeleri halinde geçerli olacaktır.

Tarafların mahkemeden sulhe göre karar verilmesini istemeleri halinde mahkeme sulhe göre karar verir¹⁹³. Bu durumda ise, mahkemenin vereceği karar tarafların aralarında akdetmiş oldukları sulhün hükümlerini taşıdığı ve uyuşmazlığı esastan çözdüğü için esas hakkında karar niteliğindedir ve maddî anlamda kesin hüküm teşkil eder¹⁹⁴.

Sulh, kesin hüküm gibi sonuç doğurma niteliğinin yanında, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 204. maddesi ile düzenleme altına alınan resmî senet kuvvetinde sayılan belgeler arasında yer alır¹⁹⁵. Yani mahkeme huzurunda yapılan sulh, daha sonra açılacak olan bir davada kesin delil olarak kullanılabilir¹⁹⁶.

maddî anlamda kesinlik olduğu yönünde bkz. **Meriç**, Tasarruf, s. 210; davayı kabulün maddî anlamda kesin hükmün sonuçlarını doğuracağı yönünde bkz. **Ermenek**, s. 138- 139.

¹⁹³ “...Davacı vekili duruşma tutanağındaki imzalı beyanında,;bilirkişi raporunda belirlenen tutarı davalıya ödeyeceklerini,sulh olduklarını bildirmiş, söz alan davalı vekili de davacı ile sulh olduklarını sulh anlaşması doğrultusunda tahliye karar verilmesi gerektiğini belirtmiştir. Mahkemece “sulh anlaşması doğrultusunda davanın kabulü ile kiralananın tahliyesine” şeklinde hüküm verilmiştir.... Somut olayda taraflar bilirkişi raporunda belirtilen faydalı masraf bedelinin davalı kiracıya ödenmek şartıyla kiralananın tahliyesi konusunda sulh olmuşlar ve varılan sulh anlaşması doğrultusunda karar verilmesini talep etmişlerdir. Mahkemece tarafların sulh anlaşması ile belirledikleri karşılıklı edimler hüküm altına alınarak sulh anlaşması doğrultusunda karar verilmesi gerekirken yazılı şekilde hüküm verilmesi usûl ve yasaya aykırıdır”, Y6HD, T. 25.09.2012, E. 2012/8160, K. 2012/12202, **Meydan/Yapal**, s. 794.

¹⁹⁴ **Kuru**, C. IV, s. 3783; **Meriç**, Kesin Hüküm, s. 85; **Meriç**, Tasarruf, s. 210-211; **Karlı**, s. 444; **Tanrıver**, Revizyon, s. 31. Ayrıca bkz. Y3HD , T. 22.04.1999, E. 1999/3451, K. 1999/4087, www.kazanci.com, (Erişim Tarihi: 28.05.2015).

¹⁹⁵ Her ne kadar hükümde açıkça sayılmamış olsa bile, hükmün gerekçesinde mahkeme huzurunda yapılan sulhlerin de resmî senet kuvvetinde olduğu örneksene yolu ile düzenlenmiştir.

¹⁹⁶ **Kuru**, C. IV, s. 3785; **Meriç**, Tasarruf, s. 211.

C- Cebri İcra Yolu İle Yerine Getirilebilme

I. Genel Olarak

Mahkeme huzurunda usûlüne uygun olarak yapılmış sulh sözleşmeleri ilâmların icrası yoluyla takip edilebilir¹⁹⁷ (İİK m. 38).

Mahkeme huzurunda yapılan sulhler mahkeme hükmü ve dolayısıyla ilâm niteliğine sahip olmamakla beraber; kanun koyucu, tarafları sulhe teşvik etmek ve böylece uyuşmazlıkların dostane yöntemlerle çözüme kavuşturulmasını sağlamak amacıyla bu sözleşmelere, ilâmların icrası hakkındaki hükümlerin (İİK m. 24-41) uygulanacağını düzenlemiştir.

Mahkeme huzurunda yapılan sulhlerin ilâmların icrası yolu ile takip edilebilmesi için; sulhun kanunda belirtilen usûle uygun yapılmasından başka; hâkimin, davanın sulh nedeniyle konusuz kaldığına ilişkin tespitinin de varlığı gerekir¹⁹⁸. Ayrıca, bütün mahkeme kararlarında olduğu gibi, sulh belgesinin de hâkim ve zabıt kâtibince imzalanması şarttır. İçeriği icraya elverişli¹⁹⁹ olan bir sulh belgesi, ancak bahsi geçen şartları taşımakla ilâmlar gibi icra olunabilir.

Sulh dava konusu dışındaki hususları içerir nitelikte ise, bu hususlar da dava konusuna dâhil sayılacağından, sonradan eklenen bu hususlar da yukarıda sayılan şartları taşımakla icraya konu edilebilir²⁰⁰.

Dava konusu uyuşmazlığın tarafları arasında zorunlu dava arkadaşlığı söz konusu ise, bu durumda sulh belgesinin icrası bakımından da zorunlu takip arkadaşlığı söz

¹⁹⁷ Bu hüküm yalnızca tarafların mahkemeden sulhe göre karar verilmesini istemedikleri halde anlam ifade eder. Taraflar mahkemeden sulhe göre karar verilmesini isterlerse, dava hükmüyle sona ereceğinden bu halde zaten mahkeme ilâmı söz konusu olacak.

¹⁹⁸ **Önen**, s. 153; **Tanrıver**, İlamlı İcra, s. 99; **Tanrıver**, Sulh, s. 48.

¹⁹⁹ İcraya elverişli bir sulhten bahsedebilmek için sulh sözleşmesini içeriğinin belli ya da belirlenebilir olması gerekir (**Önen**, s. 157). Bundan başka, icraya elverişlilikten bahsedebilmek için sulhün konusunun bir edimin ifasına, bir şeyi yapmaya ya da yapmamaya ilişkin olması gerekir. Sulh sözleşmesinin konusu bir şeyin varlığını tespitinden ibaret ise bu halde icra yalnızca dava masrafları bakımından mümkün olabilir (**Önen**, s. 157; **Tanrıver**, İlamlı İcra, s. 99; **Tanrıver**, Sulh, s. 49; **Karşı**, s. 444).

²⁰⁰ **Akyol Aslan**, Sulhun Kapsamı, s. 195.

konusu olur. Takip arkadaşlarının tamamının katılımı olmaksızın sulhün icrası talep edilemez²⁰¹.

Mahkeme huzurunda yapılan sulh dava konusu uyuşmazlığın bir kısmı hakkında ise, sulhe konu olmayan kısım için mahkeme kararının kesinleşmesini beklemeye gerek olmaksızın, sulh belgesi derhal icraya konulabilir²⁰². Ancak bu durumda, tarafların sulh olunan kısım ile ilgili olarak mahkemeden sulhe göre karar vermesini istememiş olmaları gerekir. Aksi halde, mahkeme kararının icraya konulabilmesi için kesinleşmesinin gerekli olup olmadığının ayrıca incelenmesi lazımdır²⁰³.

Sulh, karşılıklı edimlerin ifasına yönelik ise diğer taraftan bağımsız olarak sulhe konu olan edimin ifası talep edilebilir. Bu durumda Türk Borçlar Kanunu'nun 97. madde hükmü uygulanmaz. İcra takibinde bulunan tarafın kendi borcunu ifa etmemiş olması, diğer tarafın borcunu ifadan kaçınmasına sebep teşkil etmez²⁰⁴.

Yabancı devlet mahkemeleri huzurunda yapılan sulhlerin Türkiye'de icra edilebilmesi tenfiz edilebiliyor olmasına bağlıdır. 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkındaki Kanun'un 50. maddesine göre yabancı devlet mahkemeleri tarafından verilip kesinleşmiş kararların Türkiye'de icra edilebilmeleri için Türk mahkemelerinin tenfiz kararı vermiş olmasını gerektirmektedir. Bu nedenle, tarafların yabancı mahkemeler huzurunda yapmış oldukları sulh hakkında mahkeme yalnızca davanın sulh ile sona erdiğini tespit etmişse, bu halde dava taraf işlemi ile sona erdiğinden, tenfizi mümkün değildir²⁰⁵. Ancak mahkeme sulhe göre karar vermişse, sulh hükme konu teşkil ettiğinden tenfizi de mümkündür²⁰⁶.

²⁰¹ **Önen**, s. 155; **Tanrıver**, İlamlı İcra, s. 100; **Tanrıver**, Sulh, s. 49.

²⁰² **Önen**, s. 159; **Tanrıver**, İlamlı İcra, s. 100.

²⁰³ Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 367. maddesinin ilk fıkrasında temyiz kararının icrasını durdurmayaacağı belirtildikten sonra; ikinci fıkrasında kişiler hukuku, aile hukuku ve taşınmaz mal ile ilgili aynı haklara ilişkin kararların kesinleşmedikçe yerine getirilemeyeceği ifade edilmiştir. Mahkeme huzurunda yapılan sulhlerin, taraf işlemi olmasından hareketle, bir mahkeme hükmü oluşturamayacağını savunan yazarlara göre, sulh belgeleri taraflara okunup imzalatıldıktan sonra kesinleşeceği için, temyiz icrasına ilişkin hüküm sulh bakımından uygulanamaz (**Önen**, s. 158). Ancak HMK ile getirilen düzenlemenin ardından, mahkemeden yapılan sulhe göre karar verilmesinin istendiği hallerde artık bir mahkeme kararı söz konusu olacağından, bu halde m. 367 hükmünün sulh için de dikkate alınması gerekir.

²⁰⁴ **Postacıoğlu İ.**, İcra Hukuku Esasları, İstanbul, 1982, s. 630.

²⁰⁵ **Nomer E.**, Devletler Hususî Hukuku, İstanbul, 2011, s. 485.

²⁰⁶ **Nomer E.**, s. 485.

Sulhe konu uyuşmazlık daha kısa bir zamanaşımına tâbi olsa da, mahkeme huzurunda yapılan sulhler, ilâm niteliğini haiz belgelerden olması nedeniyle, ilâmlara ilişkin zamanaşımına tâbidir²⁰⁷. İlamların tâbi olduğu zamanaşımı, TBK 156/2. ve İİK 39/1. madde hükümlerine göre 10 yıldır.

Mahkeme huzurunda yapılan sulhlerin icrasına yönelik tüm bu açıklamalar, tarafların mahkemeden sulhe göre karar verilmesini istemedikleri hâl için geçerlidir. Taraflar mahkemeden yapmış oldukları sulhe göre karar verilmesini istediklerinde, artık bir mahkeme kararının varlığı söz konusu olduğundan, bu durumda ilâmların icrasına ilişkin hükümler doğrudan uygulanır²⁰⁸.

II. İcra Sırasında Ortaya Çıkabilecek Özel Durumlar

1. Şarta Bağlı Sulhlerin İcrası

Usûl hukukuna ilişkin sonuçlar meydana getirmesinin yanı sıra özel hukuk karakterli bir sözleşme olan sulh, diğer sözleşme türlerinde olduğu gibi, şarta bağlı olarak yapılabilir (HMK m. 313/4).

Tarafların şarta bağlı olarak sulh olmalarında bir engel bulunmamakla beraber, bu tip sulhlerin icrasının ne şekilde olacağının üzerinde durulması gerekir.

1086 sayılı HUMK döneminde, sulhe ilişkin özel bir hüküm olmaması nedeniyle, sulhün davaya etkisi bakımından ortaya çıkan görüş ayrılığı şarta bağlı sulhlerin

²⁰⁷ **Ansay**, Sulh, s. 207.

²⁰⁸ **Akyol Aslan**, mahkemeden sulhe göre karar verilmesinin istendiği halde mahkeme kararının ilâm niteliğinden dolayı ilâmlı icraya ilişkin hükümlerin doğrudan uygulanacağını kabul etmektedir. Tarafların mahkemeden sulhe göre karar verilmesini istemedikleri halde ise, karar verilmesine yer olmadığı kararı veren mahkemenin tarafların ne şekilde sulh olduklarını bilemeyeceği için, bu sulhün ilâmlı icra takibine konu yapılamayacağını, bu halde yalnızca sulh sözleşmesine aykırılık nedeni ile hukukî yollara başvurulabileceğini dile getirmektedir (**Akyol Aslan**, Sulhun Kapsamı, s. 196-197). Ancak bu düşüncenin kabulü İİK m. 38 ile getirilen düzenlemeyi anlamsız hale getirecektir. Meriç de, mahkeme tutanağı ya da davanın sulh nedeni ile konusuz kaldığını içeren kararın, sulh anlaşması hakkında bir bilgi vermemesi nedeniyle, böyle tutanakların icrasının mümkün olmadığını ifade etmektedir (**Meriç**, Tasarruf, s. 211).

icrası bakımından da söz konusu idi. Davanın, tarafların yapmış oldukları sulhün ardından mahkemenin onayı ile sona ereceğini savunan görüşe göre, mahkeme hükümleri şarta bağlı olarak verilemeyeceğinden şarta bağlı olarak yapılmış sulhlerin icrası mümkün değildir²⁰⁹. Sulhün davayı kendiliğinden sona erdirdiğini ve bu halde bir mahkeme kararı olmadığını savunan diğer görüş ise, şarta bağlı sulhlerin şarta bağlı hüküm verilemeyeceği kuralını ihlal etmediğini, şarta bağlanan hususun sulh sözleşmesinin hükümleri olduğunu ve bu nedenle icrasının mümkün olduğunu savunmaktadır²¹⁰.

6100 sayılı Kanun ile getirilen düzenleme, doktrinde savunulan her iki görüşü de kapsamaktadır. Bu nedenle şarta bağlı sulhlerin icrası ikili bir ayırım yapılarak incelenmelidir²¹¹.

Tarafların, mahkemeden sulh anlaşmasına göre karar verilmesini istemedikleri halde, davayı sona erdiren işlemin bir mahkeme kararı olmayıp taraf iradesi olduğu yukarıda açıklandı²¹². Bu durumda, sulh şarta bağlı olarak yapılmış olsa da icrası mümkündür. Çünkü bu halde, sulhün hüküm ve sonuçları bakımından bir şart söz konusu olur. Hukukumuzda, sulh sözleşmesinin şarta bağlı olarak yapılmasına engel teşkil edecek bir hüküm yoktur. Taraflar mahkemeden sulhe ilişkin karar verilmesini istemedikleri için, şarta bağlı hüküm de söz konusu olmaz.

²⁰⁹ **Kuru**, C. IV, s. 3793. Alangoya/Yıldırım/Deren Yıldırım, davanın sulh ile kendiliğinden sona erdiğini kabul etmekle birlikte şarta bağlı sulh hâlinde mahkemenin karar verilmesine yer olmadığı şeklinde karar vermesi gerektiği görüşünü benimsemişlerdir (**Alangoya/Yıldırım/Deren Yıldırım**, s. 430). Yargıtay da bu yönde karar vermekte idi. “...*Davalı yanın temyizi üzerine yapılan incelemede taraflar arasında düzenlenen sulh anlaşmasının şarta bağlı olduğu görülmüştür. Sulh anlaşmasının şarta bağlı olarak yapılmış olması halinde, mahkemenin böyle bir sulh anlaşmasına dayanarak esas hakkında karar vermesi imkânsızdır. Çünkü şarta bağlı hüküm verilemez. Yanlar aralarında vaki sulh uyarınca hüküm kurulmasını talep etmişlerdir. Mahkemece tespit edilen hadiseye hukuk kaideleri tatbik edilerek HUMK.nun 388 ve 389. maddeleri dikkate alınarak her türlü tereddütten uzak uyuşmazlığın esasını çözen şekilde infazı kabil hüküm verilmesi gerekir. Bu yön gözetilmeden bu konuda karar verilmesine yer olmadığına sözleri ile verilen karar bozulmalıdır...*”, Y15HD, T. 30.09.2003, E. 2003/3511, K. 2003/4414, www.hukukturk.com, (Erişim Tarihi: 11.04.2015).

²¹⁰ **Önen**, s. 159; **Ulusan**, s. 198; **Tanrıver**, İlamlı İcra, s. 101; **Tanrıver**, Sulh, s. 51.

²¹¹ Böyle bir ayırım yapılmaksızın şarta bağlı sulhlerin hiçbir şekilde ilâmlar gibi icra edilemeyeceği de doktrinde savunulmaktadır (**Yılmaz**, Uzlaşma, s. 854; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 516).

²¹² Bkz. § 7 A.

Şarta bağlı sulh anlaşmasına göre sona eren uyuşmazlık, şartın bozucu ya da geciktirici olmasına göre farklı zamanlarda icra edilebilir. Eğer bozucu bir şart konusu ise, sulh şart gerçekleşinceye kadar geçerli bir sulhün hüküm ve sonuçları doğuracağından icrası da derhal mümkündür²¹³. Eğer geciktirici şarta bağlı bir sulh mevcut ise, bu durumda şartın gerçekleşmesi ile geçerli bir sulh meydana geleceğinden, icra bu andan itibaren mümkündür²¹⁴.

Tarafların, mahkemeden sulhe göre karar verilmesini istedikleri halde ise, artık davanın bir mahkeme kararı ile sona erdiği kabul edildiğinden, bu son durumda icra mümkün değildir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu 297/2. maddesinde hükümlerin, açık, şüphe ve tereddüt uyandırmayacak şekilde olması gerektiği düzenlenmiştir. Uygulama ve doktrindeki hâkim görüş tarafından da şarta bağlı hüküm verilemeyeceği kabul edilmektedir²¹⁵. Bu nedenle, tarafların şarta bağlı olarak sulh sözleşmesi yapmaları halinde mahkemeden sulhe göre karar verilmesini isteyememeleri gerekir²¹⁶. Yani kanunun şarta bağlı sulhe ilişkin hükmü, yalnızca

²¹³ **Önen**, s. 159; **Uluslan**, s. 198; **Tanrıver**, İlamlı İcra, s. 102; **Tanrıver**, Sulh, s. 51.

²¹⁴ **Önen**, s. 159; **Uluslan**, s. 198; **Tanrıver**, İlamlı İcra, s. 102; **Tanrıver**, Sulh, s. 51.

²¹⁵ **Kuru**, C. III, s. 3073 vd.; **Üstündağ**, s. 803; **Tanrıver S.**, *Şarta Bağlı Hüküm Kavramı ve Verilip Verilemeyeceği Sorunu*, Makalelerim I, Ankara, 2005, s. 87; **Tanrıver**, İlamlı İcra, s. 76. Ayrıca bkz. YİBK, T. 20.06.1951, E. 1949/13, K. 1951/5; Y21HD, T. 08.04.2013, E. 2013/550, K. 2013/6831; Y8HD, T. 28.01.2013, E. 2012/15114, K. 2013/870; Y21HD, T. 06.07.2010, E. 2010/3432, K. 2010/8044; Y6HD, T. 25.10.2005, E. 2005/8205, K. 2005/9830, www.kazanci.com, (Erişim Tarihi: 03.06.2015). Aksi görüş için bkz. **Postacıoğlu İ.**, Şarta Muallak Hükümler, AD, S. 1941/2, s. 112 vd.

²¹⁶ **Tanrıver**, Revizyon, s. 30; **Kiraz**, Yenilikler, s. 80; **Pekcanitez/Atalay/ Özekes**, s. 827; **Karşlı**, s. 443; **Muşul**, s. 446; **Akyol Aslan**, Sulhun Kapsamı, s. 193. Yargıtay, bu gibi durumlarda hâkimin taraflara hangi hususlarda sulhe vardıklarını şüpheye yer bırakmayacak şekilde açıklaması gerektiği yönünde görüş belirtmektedir. “Mahkemece, tarafların şartlı sulh olduklarından esas hakkında karar verilmesine yer olmadığına karar verilmiştir. Davacı ve davalı mahkemece yapılan keşifte sulh olduklarını belirterek buna göre karar verilmesini istemişlerdir. Ne var ki, sulhun geçerli olması için sulh olunan hususların hukuka ve mevzuata uygun ve uygulanabilir olması zorunludur. Somut olayda, mahkemece bu husus üzerinde durulmamıştır. Hal böyle olunca, H.U.M.K.nun 151. maddesi gereğince taraflara hangi hususlar üzerinde ve ne şekilde sulh olduklarının duraksamaya yer bırakmayacak şekilde açıklattırılması, mevzuata uygun olup olmadığı hususu üzerinde durulması gerektiğinde ifraz ve tevhidinde yasal sakinca bulunup bulunmadığının (3194 S.K. 15, 16. md.) yetkili mercüinden alınacak kararlarla belirlenmesi ondan sonra bu çerçevede, tarafların üzerinde anlaştıkları hususların hüküm yerinde gösterilmek suretiyle sulh anlaşmasının hüküm altına alınması gerekirken yazılı olduğu üzere karar verilmiş olması doğru değildir.”, Y1HD, T. 09.05.2011, E. 2011/4878, K. 2011/5530; “Davalı yanın temyizi üzerine yapılan incelemede taraflar arasında düzenlenen sulh anlaşmasının şarta bağlı olduğu görülmüştür. Sulh anlaşmasının şarta bağlı olarak yapılmış olması halinde, mahkemenin böyle bir sulh

tarafının mahkemeden sulhe göre karar verilmesini istemedikleri halde anlam ifade eder²¹⁷.

2. Üçüncü Şahsın İştiraki Halinde Sulhlerin İcrası

Sulh kural olarak uyuşmazlığın tarafları arasında yapılmakla beraber, bazı hallerde üçüncü şahısların iştiraki de mümkündür²¹⁸. Sulhün üçüncü şahsın iştiraki ile yapılabilmesi, ya üçüncü şahsın sulhün tarafı olması yahut da sulh anlaşması ile üçüncü şahıs lehine edim kararlaştırılması şeklinde gerçekleşebilir²¹⁹.

Davaya fer'i müdahil olarak katılan şahıs, her ne kadar tek başına sulh olma yetkisine sahip olmasa da, yanında davaya katılmış bulunduğu taraf ile birlikte sulhe iştirak edebilir²²⁰.

anlaşmasına dayanarak esas hakkında karar vermesi imkansızdır. Çünkü şarta bağlı hüküm verilemez. Yanlar aralarında vaki sulh uyarınca hüküm kurulmasını talep etmişlerdir. Mahkemece tespit edilen hadîseye hukuk kaideleri tatbik edilerek HUMK.nun 388 ve 389. maddeleri dikkate alınarak her türlü tereddütten uzak uyuşmazlığın esasını çözen şekilde infazı kabil hüküm verilmesi gerekir. Bu yön gözetilmeden bu konuda karar verilmesine yer olmadığına sözleri ile verilen karar bozulmalıdır”, Y15HD, T. 30.09.2003, E. 2003/3511, K. 2003/4414, www.hukukturk.com, (Erişim Tarihi: 11.04.2015).

²¹⁷ Tarafların mahkemeden yapmış oldukları şarta bağlı sulhe göre karar verilmesini isteme olanağından yoksun kaldıklarını belirten Tanrıver'e göre, bu hususun kanunda açıkça düzenlenmesi gerekir (**Tanrıver**, Revizyon, s. 31). Ancak her ne kadar sulhe ilişkin hükümlerde bu hususu düzenleyen açık bir hüküm bulunmasa da, mahkeme hükümlerinin şüpheye yer bırakmayacak şekilde açık olması gerektiğini düzenleyen maddeye (HMK m. 297/2) dayanılarak şarta bağlı sulhe dayanılarak mahkemenin karar veremeyeceği sonucuna varılmaktadır. Belirsiz alacak davasında da alacağın belirlenemeyen kısmı üzerinden yapılan sulhün geçerli olduğu; ancak bu halde mahkemeden sulhe göre karar verilmesinin istenemeyeceği yönünde bkz. **Simil C.**, Belirsiz Alacak Davası, İstanbul, 2013, s. 311, 316.

²¹⁸ **Ansay**, Sulh, s. 204; **Önen**, s. 81; **Bilge/Önen**, s. 357; **Üstündağ**, s. 580; **Kuru**, C. IV, s. 3750. “...davacının kardeşi M'nin 150 metre karelik yer için ve davalı A'nın çıkış yoluna ilişkin açmış olduğu davada davacı, yolun kendisine verilmesi şartıyla davasından vazgeçmiştir. Bu anlaşmaya davada taraf olmamakla beraber şimdiki davamız R. de katılıp bu anlaşmayı kabul edip imza etmekle aralarındaki anlaşmazlığa mahkeme önünde son vermişlerdir. Burada anlaşma sulh akdi niteliğindedir. Sulh akti, davada taraf olmasa dahi, sulh aktinin akidi olan kişileri bağlayacağından ve davacı R. De bu aktin akidi olduğundan yeneniden dava açamaz, sulh aktiyle bağlıdır”, YHGK, T. 18.11. 1964, E. 1964/5-565, K. 1964/647, **Kılıç**, s. 2517.

²¹⁹ **Önen**, s. 155

²²⁰ **Önen**, s. 83; **Tanrıver**, İlamlı İcra, s. 100.

Sulhe fer'i müdahil olarak katılan üçüncü şahıs, sulhe ilişkin edimlerin icrasını ancak müdahalede bulunduğu uyuşmazlık tarafı ile birlikte talep edebilir²²¹. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun, fer'i müdahilin yer aldığı davada hükmün taraflar hakkında verileceğini düzenleyen kuralından (HMK m. 69) hareketle, sulh sözleşmesinde de yalnızca tarafları ilgilendiren edimler mevcut ise, bu edimlerin icrasını fer'i müdahilin tek başına talep edemeyeceği söylenebilir. Ancak sulh anlaşmasında, fer'i müdahilin bağımsız olarak talep edebileceği edimler düzenlenmiş ise bu son halde fer'i müdahil bağımsız edimlerin icrasını tek başına talep edebilir.

Üçüncü şahsın sulhe taraf yanında katılabilmesi dışında, sulh ile varılan anlaşmanın da üçüncü şahsı etkileyecek şekilde kararlaştırılması mümkündür²²². Yani sulhün konusu, uyuşmazlık taraflarının dışında üçüncü şahısları etkileyecek hususları da içerebilir. Bu ise, üçüncü şahıs yararına sözleşme²²³ yapmak şeklinde gerçekleşir. Üçüncü şahıs yararına sözleşmeler Türk Borçlar Kanunu'nun 129. maddesi ile düzenlenmiştir. Bu madde ile, üçüncü şahıs yararına olan edimin ifasını kural olarak sözleşmenin tarafının talep edebileceği, tarafların iradesine ve örf adet kurallarına uygun düştüğü ölçüde lehine edim kararlaştırılan üçüncü şahsın da ifayı talep hakkının bulunduğu hüküm altına alınmıştır.

Mahkeme huzurunda yapılmış bir sulh sözleşmesinin, üçüncü şahıs yararına edimler içermesi halinde ifayı kimin talep edebileceği hususu doktrinde tartışmalıdır. Bir görüş, mahkeme ilâmının yalnızca sulhün tarafları bakımından verildiği, sulhe taraf olmayan üçüncü şahsa mahkemece ilâm düzenlenemeyeceği, bu nedenle üçüncü şahsın icra talep hakkının bulunmadığı yönündedir²²⁴. Diğer bir görüş ise, bu halde sulh sözleşmesinin tam üçüncü şahıs lehine mi yoksa eksik üçüncü şahıs lehine mi

²²¹ **Önen**, s. 155.

²²² **Tanrıver**, İlamlı İcra, s. 102.

²²³ Bir sözleşme ile sözleşmenin tarafı olmayan üçüncü şahıs lehine edimler kararlaştırılması, üçüncü şahıs yararına sözleşme olarak adlandırılır. Lehine edim kararlaştırılan üçüncü şahıs bu edimlerin icrasını sözleşmenin taraflarından bağımsız olarak talep edebiliyorsa, tam üçüncü şahıs yararına; edimlerin icrasını ancak sözleşmenin tarafları ile birlikte talep edebiliyorsa eksik üçüncü şahıs yararına sözleşme söz konusudur. Ayrıntılı bilgi için bkz. **Akyol Ş.**, Tam Üçüncü Şahıs Yararına Sözleşme, İstanbul, 1976, s. 9 vd.

²²⁴ **Önen**, s. 157.

olduğunun tespit edilerek, tam üçüncü şahıs lehine olan sulh sözleşmelerinin icrasının üçüncü şahıs tarafından da talep edebileceğini kabul etmektedir²²⁵.

Üçüncü şahıs lehine hükümler içeren sulh sözleşmesinde taraflar üçüncü şahsın icra yetkisinin varlığını kararlaştırmışlarsa, lehine edim kararlaştırılan üçüncü şahıs icrayı talep edebilir. Böyle açık bir düzenlemenin olmadığı hallerde ise, doktrinde savunulan ikinci görüşün kabulü, sulhün ve üçüncü şahıs yararına sözleşmeleri düzenleyen Türk Borçlar Kanunu'nun 129. maddenin amacına daha uygundur. Tam üçüncü şahıs yararına sözleşme ile lehine kararlaştırılan edimi doğrudan elde eden ve bunun üzerinde tasarruf yetkisi bulunan üçüncü şahsın²²⁶, bu edimin ifasını da kendiliğinden talep edebilmesi gerekir. Ancak, sulh sözleşmesi ile üçüncü kişi yararına akdedilen edim üçüncü kişinin tek başına talep edebileceği nitelikte değilse, bu durumda üçüncü şahıs ancak sözleşmenin tarafları yanında icra talep edebilmelidir.

D- Sulhte Masraflar

I. Yargılama Giderleri

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 323. maddesine göre, celse, karar ve ilâm harcı ile vekâlet ücreti ve yargılama sırasında yapılan diğer harcamalar (tebliğ ve posta giderleri, keşif giderleri, tanık ve bilirkişiye ödenen ücretler gibi), yargılama giderlerini oluşturur.

Kural olarak yargılama giderlerine, yargılama sonunda haksız çıkan taraf aleyhine hükmedilir. Ancak, mahkeme huzurunda yapılan sulh halinde, bu genel kural uygulanamayacağından, yargılama masraflarının hangi tarafa yükletileceğinin belirlenmesi gerekir.

²²⁵ **Tanrıver**, İlamlı İcra, s. 102; **Tanrıver**, Sulh, s. 52.

²²⁶ **Akyol**, s. 181 vd.

Taraflar yapmış oldukları sulh sözleşmesi ile yargılama giderleri hakkında da bir anlaşmaya varmış olabilirler. Bu durumda hâkim, tarafların anlaşmalarına uygun olarak yargılama giderlerine hükmeder²²⁷. Taraflar yargılama giderlerine ilişkin herhangi bir anlaşmaya varamamışlarsa, mahkeme öncelikle taraflara bu hususa ilişkin anlaşma sağlamaları için bir imkân tanır²²⁸. Bu halde dahi uzlaşmaya varılamaması halinde, yargılama giderlerini hâkim takdir eder. Dava yargılama giderleri yönünden mahkemenin bu yöndeki kararına kadar devam eder²²⁹.

Mahkeme huzurunda yapılan sulhlerde, yargılama giderlerine hâkimin ne şekilde karar vereceğine ilişkin kanunda herhangi bir hüküm bulunmamaktadır²³⁰. Ancak, yargılamada iki taraftan her birinin kısmen haklı çıkması halinde yargılama giderlerine tarafların haklılık oranlarına göre hükmedileceğini düzenleyen 326/2. maddeden hareketle, doktrin, sulh halinde de yargılama giderlerine tarafların sulh sözleşmesindeki kabul ve feragat oranlarına göre hükmedilmesi gerektiğini kabul etmektedir²³¹. Bu görüşün yalnızca, tarafların sulhe göre karar verilmesini istemeleri halinde geçerli olduğunun kabulü uygun olur. Eğer taraflar mahkemeden sulhe göre karar verilmesini istememişlerse, mahkeme davanın konusuz kalması nedeniyle karar verilmesine yer olmadığı kararı vereceğinden, bu durumda artık yargılama giderlerine 331/1. maddeye göre tespiti gerekir. Yani, tarafların sulh sözleşmesine

²²⁷ “...Gerek davacı avukatın imzasının bulunduğu 1.3.2013 tarihli sulh teklifine ilişkin dilekçede, “her iki tarafın da birbirinden herhangi bir talepte bulunmayacakları”nın, gerekse bu teklife atıfta bulunulan sulh sözleşmesinde, “menfi tespit davasında tarafların birbirlerinden yargılama gideri ve vekalet ücreti talep etmeyeceklerinin” kararlaştırılmış olması karşısında, bu şekilde davalı ... Bankası A.Ş.ne “hiçbir vekalet ücreti ödemeyeceği” konusunda güven verildikten sonra, davacı avukatın sulh sözleşmesine muvafakati bulunmadığından bahisle, Avukatlık Kanununun 165. Maddesine dayanarak davalı ... Bankası A.Ş.’nden vekalet ücreti talep etmesi dürüstlük ve iyiniyet kurallarına aykırıdır. O halde, davalı ... Bankası A.Ş. hakkında açılan davanın reddine karar verilmesi gerekirken, yazılı şekilde adı geçen davalı yönünden de davanın kabulüne karar verilmiş olması, usûl ve yasaya aykırı olup, bozmayı gerektirir...” Y13HD, T. 25.02.2014, E. 2013/8076, K. 2014/5065, www.hukukturk.com, (Erişim Tarihi:11.04.2015).

²²⁸ **Kuru**, C. IV, s. 3766; **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 828; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 515.

²²⁹ **Önen**, s. 163.

²³⁰ Feragat ve kabul halinde yargılama giderlerine ilişkin hüküm bulunmasına rağmen (HMK m. 312); mahkeme önünde yapılan sulhlerde tarafların yargılama giderleri üzerine anlaşmamış olmaları halinde yargılama giderlerine ilişkin hüküm bulunmaması bir eksikliktir.

²³¹ **Kuru**, C. IV, s. 3766; **Önen**, s. 164; **Bilge/ Önen**, s. 358; **Umar**, s. 889; **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 828; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 515.

göre karar verilmesini istememeleri halinde hâkim, yargılama giderlerine, davanın açıldığı tarihteki tarafların haklılık durumlarına göre hükmetmelidir.

Taraflar, şayet ilk oturumda sulh olmuş ise, karar ve ilâm harcının üçte birine; daha sonra sulh olmuşlarsa üçte ikisine hükmolunur²³² (Harçlar Kanunu m. 22).

Vekille takip edilen davalarda, haklı çıkan taraf vekiline karşı tarafça ödenmesi gereken vekâlet ücreti de yargılama giderleri arasında yer almaktadır (HMK m. 323/1-ğ). Bu vekâlet ücreti Avukatlık Asgari Ücret Tarifesi'ne göre belirlenir. Taraflar arasındaki uyuşmazlık sulh yolu ile ön inceleme tutanağının imzalanmasına kadar giderilirse vekâlet ücretinin yarısına; daha sonra giderilirse tamamına hükmolunur (Avukatlık Asgari Ücret Tarifesi m.6)²³³.

II. Avukatlık Ücreti

Avukatlık ücreti, avukatın hukukî yardımının karşılığı olan değer ya da meblağı ifade eder (AvK. m. 164/1). Bu hüküm ile düzenlenen avukatlık ücreti, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda düzenlenen vekâlet ücretinden farklı olarak, vekilin yapmış olduğu hukukî yardım karşılığında müvekkilinden, aralarındaki avukatlık sözleşmesine göre talep edebileceği ücrettir²³⁴.

Vekille takip edilen bir davada, kural olarak, yargılama sonucunda haksız bulunan taraf yalnızca karşı taraf vekili lehine mahkemece hükmedilen vekâlet ücretini ödemekle yükümlüdür. Ancak, kanun koyucu sulh ile sonuçlanan davalarda farklı bir düzenleme getirmiştir. Buna göre, bu son halde avukatlık ücretinin ödenmesi konusunda her iki taraf müteselsilen sorumludur (AvK. m. 165)²³⁵. Bu hükümle

²³² Önen, uyuşmazlığın sulh yoluyla hallinde mahkemenin vermiş olduğu bir karar olmaması nedeni ile karar ve ilâm harcının alınmaması gerektiğini ifade etmektedir (Önen, s. 168). Ancak, tarafların sulhe göre karar verilmesini istememeleri halinde dahi mahkemenin sulh nedeni ile davanın konusuz kaldığına ilişkin bir karar verdiği unutulmamalıdır.

²³³ RG, T. 31.12.2014, S. 29222.

²³⁴ Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 984.

²³⁵ Yargıtay, AvK. 165. madde hükmünü yanlış yorumlayarak taraflara hem mahkemenin hükmedeceği vekâlet ücretinin ödenmesinde hem de avukatlık ücretinin ödenmesinde müteselsil sorumluluk atfetmektedir. "...Ödenecek ücret, hem avukatın vekil eden ile yaptığı

düzenlenen müteselsil sorumluluğun doğabilmesi için sulhün mahkeme huzurunda yapılmış olması gerekli değildir²³⁶. Ancak sulhün dava açıldıktan sonra yapılmış olması gerekir²³⁷. Ayrıca, avukatlık sözleşmesinin sulh sözleşmesinden önce yapılmış olması şarttır²³⁸.

sözleşmede belirli ücreti hem de yargılama gideri olan ve mahkemece Avukatlık Asgari Ücret Tarifesi uyarınca karşı tarafa yükletilecek olan vekâlet ücretini kapsar ...”, YHGK, T. 07.11.2012, E. 2012/13-218, K. 2012/759, İlgün C., Avukatlık Ücret Sözleşmesi, Ankara 2013, s. 177. “...Avukatın ücret alacağına kapsamında; avukat ile müvekkili arasında geçerli bir ücret sözleşmesi var ise bu sözleşmedeki miktar, sözleşme yok ise Avukatlık Yasası 163/son maddesi gereğince hesaplanacak miktar olduğu gibi aynı Yasa `nın 164/son maddesindeki sıralama koşulu bulunmamak kaydıyla müvekkil lehine yargılama gideri olarak hasma tahmil edilecek ücretin olduğunda duraksama olmamalıdır. Dava sulh ile sonuçlandığında avukat; bu şekilde müvekkilinden aralarındaki ücret sözleşmesinde kararlaştırılan miktarın tamamını veya sözleşme yoksa 163/son maddesi gereğince hesaplanacak miktarın tamamını ücret olarak isteyebileceği gibi, sanki davada mahkum olmuşçasına sulh olunan miktara göre hasmın yargılama gideri olarak müvekkile ödemesi gereken ücreti de isteyebilecektir...”, YHGK, T. 16.02.1994, E. 1993/13-810, K. 1994/60, www.hukukturk.com, (Erişim Tarihi: 09.04.2015). Ayrıca bkz. YHGK, T. 10.03.1982, E. 1980/4-2329, K. 1983/699; Y13HD, T. 16.4.2012, E. 2012/8005, K. 2012/10315, www.hukukturk.com, (Erişim Tarihi: 09.04.2015). Ancak, kanun hükmünden anlaşılacağı gibi burada ifade edilen yalnızca avukatlık ücretidir.

²³⁶ “...1136 sayılı Avukatlık Kanunu'nun “Ücret dolayısıyla müteselsil sorumluluk” başlığını taşıyan 165. maddesi; “(Değişik madde: 02/05/2001- 4667/78. md.) İş sahibinin birden çok olması halinde bunlardan her biri, sulh veya her ne suretle olursa olsun taraflar arasında anlaşmayla sonuçlanan ve takipsiz bırakılan işlerde her iki taraf avukat ücretinin ödenmesi hususunda müteselsil borçlu sayılırlar.” hükmünü içermektedir. Yukarıda içeriğine yer verilen yasa maddesi, mahkeme içi ve mahkeme dışı sulh ayrımı yapılmaksızın sulh ile sonuçlanan işlerde her iki tarafın avukatlık ücretinin ödenmesi hususunda müteselsil borçlu sayılacaklarını hükme bağlamıştır...”, YHGK, T. 07.11.2012, E. 2012/13-218, K. 2012/759, İlgün, s. 177.

²³⁷ “...Henüz davası açılmayan bir alacakla ilgili olarak sulh olunması durumunda davada hasma tahmili gereken yargılama gideri niteliğinde bir ücret alacağının varlığından söz edilemez. Kaldı ki Avukatlık Yasası `nın 165. maddesi vekilin müvekkilinden olan ücret alacağının ödenmesinde bu ilişkinin dışında olan üçüncü bir kişinin müteselsil ödeme sorumluluğunu düzenleyen istisnai bir kuraldır. İstisna niteliğindeki kuralları ancak kapsam ve sınırları içinde kullanmak gerektiğinden anılan madde dava açılmadan sonuçlanan işlerde uygulanamaz....Mahkemenin bu yönü de gözden kaçırarak henüz davası açılmayan miktar için tesbit ettiği ücret alacağının ödenmesinde de anılan davalıyı müteselsil sorumlu kabul ederek hüküm tesis etmesi usûle ve yasaya aykırıdır...”, YHGK, T. 16.02.1994, E. 1993/13-810, K. 1994/60, www.hukukturk.com, (Erişim Tarihi: 09.04.2015).

²³⁸ “Avukatlık Kanunu'nun 165. maddesi hükmüne göre, sulh ile sonuçlanan işlerde her iki taraf avukatlık ücretinin ödenmesi hususunda avukata karşı müteselsilen sorumludurlar. Ancak, avukat ile müvekkili arasında yapılan ücret sözleşmesinin üçüncü kişi konumundaki hasım taraf yönünden bağlayıcı olabilmesi için, ücret sözleşmesinin yargılamayı sona erdiren taraf işleminden önce yapıldığının HUMK'nın 299. maddesine göre kanıtlanması gerekmektedir. Ücret sözleşmesinin sulh protokolünden önce yapıldığının HUMK'nın 299. maddesi uyarınca ispatlanamadığı hallerde, bu sözleşmenin tarafı olmayan hasım tarafın sorumluluğu, bu ücret sözleşmesi yapılmamış olsa idi Avukatlık Asgari Ücret Tarifesi uyarınca tespit edilebilecek

Sulh ile sonuçlanan davalarda tarafların müteselsilen sorumlu olacakları avukatlık ücretinin tespiti bakımından uygulamada bir birlik yoktur. Yargıtay bazı kararlarında, üçüncü kişinin tarafı olmadığı bir sözleşmeden dolayı sorumlu tutulamayacağını bu nedenle AvK. m. 165 ile düzenlenen müteselsil sorumluluğun yalnızca Avukatlık Asgari Ücret Tarifesi'ne göre belirlenecek miktar yönünden geçerli olduğuna hükmetmektedir²³⁹. Bazı kararlarda ise, öncelikle yazılı avukatlık sözleşmesinde uyuşmazlığın uzlaşma ile bitmesi halinde ödenecek miktara ilişkin bir düzenleme olup olmadığının tespit edilmesi, eğer böyle bir düzenleme yoksa müteselsilen sorumlu olunacak avukatlık ücretinin sulh olunan miktara göre belirlenmesi gerektiği ifade edilmiştir²⁴⁰.

Sulh sözleşmesi davanın hangi aşamasında yapılırsa yapılsın, taraflar avukatlık sözleşmesinde belirtilen miktarının tamamını ödemekle yükümlüdür²⁴¹.

Taraflar dava açılması için avukata başvurdukları aşamada da sulh olabilirler. Davadan önce sulh olunması halinde avukatlık ücretinin ne şekilde belirleneceğiye,

miktar kadardır.” Y13HD, T. 05.10.2009, E. 2009/4186, K. 2009/10948, **İlgün**, s. 352-354. Ayrıca bkz. Y3HD, E. 2008/21276, K. 2009/9; Y13HD, T. 01.01.2010, E. 2009/4186, K. 2009/10948, www.kararara.com, (Erişim Tarihi: 14.03.2015); Y3HD, T. 01.10.2008, E. 2008/11559, K. 2008/17191, www.hukukturk.com, (Erişim Tarihi: 14.03.2015).

²³⁹ “...Avukatlık Kanunu'nun 165. maddesi gereğince her ne suretle olursa olsun taraflar arasında anlaşma ile sonuçlanan ve takipsiz bırakılan işlerde her iki taraf avukatlık ücretinin ödenmesi hususunda avukata karşı müteselsilen sorumludurlar. Ancak, yazılı ücret sözleşmesi yapılmış olan hallerde müvekkili olmayan tarafın sorumluluğu, kendisinin tarafı olmadığı ücret sözleşmesindeki miktara değil bu sözleşme yapılmamış olsa idi Avukatlık Asgari Ücret Tarifesi uyarınca söz konusu olabilecek miktardır...”. Y4HD, T. .04.2009, E. 2009/9736, K. 2009/4976. Ayrıca bkz. Y4HD, T. 24.03.2010, E. 2009/5603, K. 2010/3335, www.hukukturk.com, (Erişim Tarihi: 14.03.2015); YHGK, T. 28.10.1972, E. 1972/4-372, K. 1972/884, **Kılıç**, s. 2511.

²⁴⁰ “...1136 Sayılı Avukatlık Kanununun 165. maddesine göre, sulh veya her ne suretle olursa olsun taraflar arasında anlaşmayla sonuçlanan ve takipsiz bırakılan işlerde her iki taraf, avukatlık ücretinin ödenmesi hususunda avukata karşı müteselsilen sorumlu olup, burada kanundan doğan teselsül hallerinden biri söz konusudur. Müvekkil ve müvekkille sulh anlaşması yapan hasmun müteselsilen sorumlu olacakları vekâlet ücretinin, avukatla müvekkil arasında yazılı bir ücret sözleşmesinin bulunması ve sözleşmede sulh halinde ödenecek olan ücretin ayrıca kararlaştırılmış olması halinde, kararlaştırılan bu miktar üzerinden, avukatla müvekkil arasında yazılı bir ücret sözleşmesi bulunmakla birlikte sulh halinde ödenecek olan ücretin ayrıca kararlaştırılmamış olduğu, ya da yazılı bir ücret sözleşmesinin bulunmadığı veya yazılı sözleşme mevcut olmakla birlikte geçersiz olduğu hallerde ise, sulh olunan miktara göre belirlenmesi gerektiği kabul edilmelidir...” Y13HD, T. 20.06.2013, E. 2013/7554, K. 2013/16901. Ayrıca bkz. Y13HD, T. 20.09.2011, E. 2011/6250, K. 2011/1288, www.kazanci.com, (Erişim Tarihi: 03.06.2015).

²⁴¹ **Kuru**, C. IV, s. 3767.

ne Avukatlık Kanunu'nda ne de Avukatlık Asgari Ücret Tarifesinde düzenlenmiştir. Yargıtay bu durumda Tarife'nin 20. maddesine dayanarak 7. maddedeki gibi ücretin yarısının talep edilebileceğini kabul etmektedir²⁴². Ancak bu ücretten karşı taraf sorumlu olmamalıdır.

§ 8- SULHÜN GEÇERSİZLİĞİ ve SULHTEN VAZGEÇME

A- Sulhün Geçersizliği

I. Genel Olarak

Sulhün hüküm ve neticelerini doğurabilmesi ancak geçerli şekilde yapılmış olmasına bağlıdır. Geçerli şekilde yapılmayan sulh, davanın sona ermesini ve dolayısıyla icrayı engeller²⁴³.

Hem maddî hukuk karakterini haiz bir sözleşme hem de usûl hukukuna ait bir işlem olan mahkeme içi sulhün geçerliliği, ne yalnızca maddî hukuk kurallarına ne de sadece usûl hukuku kurallarına tâbidir²⁴⁴. Bu nedenle sulhün geçerliliği araştırılırken hem maddî hukuka özgü geçersizlik sebepleri hem de usûl hukukuna ilişkin geçersizlik sebepleri ayrı ayrı incelenmelidir.

²⁴² "Avukatlık Kanunu ve Avukatlık Asgari Ücret tarifesinde, davadan önce sulh olunması halinde avukatın müvekkilinden hangi miktar üzerinden ve hangi oranlar dahilinde ücret isteyebileceğine dair bir hüküm yoktur. Ancak, avukatın davanın açılması için hazırlıklara girişmesi, ihtar çekmesi gibi hizmetlerinin de böyle bir durumda karşılıksız bırakılması hizmetin niteliği ile bağdaşmaz. Böyle durumlarda Avukatlık Asgari Ücret tarifesinin 20. maddesi hükmü uyarınca avukatın müvekkilinden aynı tarifenin 7. maddesine benzer şekilde 1/2 oranında ücret isteyebileceğinin kural olarak kabulünün gerektiği düşünülmelidir.... Diğer taraftan henüz davası açılmayan bir alacakla ilgili olarak sulh olunması durumunda davada hasma tahmili gereken yargılama gideri niteliğinde bir ücret alacağının varlığından söz edilemez. Kaldı ki Avukatlık Yasası'nın 165. maddesi vekilin müvekkilinden olan ücret alacağının ödenmesinde bu ilişkinin dışında olan üçüncü bir kişinin müteselsil ödeme sorumluluğunu düzenleyen istisnai bir kuraldır. İstisna niteliğindeki kuralları ancak kapsam ve sınırları içinde kullanmak gerektiğinden anılan madde dava açılmadan sonuçlanan işlerde uygulanamaz", YHGK, T. 16.02.1994, E. 1993/13-810, K. 1994/60, www.hukukturk.com, (Erişim Tarihi: 09.04.2015).

²⁴³ **Önen**, s. 171.

²⁴⁴ **Önen**, s. 171; **Uluslan**, s. 198; **Koç E.**, Usûli İşlemlerde İrade Sakatlıkları, İstanbul, 2009, Yayınlanmamış Doktora Tezi, s. 220.

Bir maddî hukuk sözleşmesi olması yönü ile sulh kesin hükümsüz olabileceği gibi irade fesadı nedeniyle sakat da olabilir. Bunun dışında usûl hukukuna özgü geçersizlik sebeplerinin varlığı da sulh sözleşmesinin geçerli bir şekilde meydana gelmesine engeldir.

II. Maddî Hukuka İlişkin Geçersizlik

1. Kesin Hükümsüzlük

Karşılıklı anlaşma ve fedakârlık ile meydana gelen sulhün, Türk Borçlar Kanunu hükümlerine tâbi olduğu daha önce açıklanmıştır²⁴⁵. Maddî hukuka bakan yönüyle, geçerliliği Türk Borçlar Kanunu'na tâbi olan sulhün hükümsüzlüğü de bu kanundaki hükümsüzlük hallerine tâbidir.

Geçerli bir sözleşmenin varlığından bahsedilebilmesi, öncelikle, karşılıklı irade beyanında bulunan tarafların bu işlemi yapabilmek için gerekli ehliyete sahip olmasını(TMK m.15), sözleşmenin içeriğinin emredici hukuk kurallarına, kamu düzenine, ahlâka ve adaba, kişilik haklarına aykırı olmamasını ve konusunun imkânsız edimleri içermemesini gerektirir (TBK m. 27). Bu şartlara aykırı olarak yapılmış bir sulh sözleşmesi kesin hükümsüzdür. Ayrıca muvazaalı sulh sözleşmeleri de kesin hükümsüzdür.

Şarta bağlı sulhler bakımından, şartın hukuka aykırı olması kural olarak şartı ve buna bağlı borcu hükümsüz hale getireceğinden²⁴⁶ sulh sözleşmesi de geçersiz olur²⁴⁷. Ayrıca, bozucu şarta bağlı sulhlerde şartın gerçekleşmesi; geciktirici şarta bağlı sulhlerdeyse şartın gerçekleşmemesi de sözleşmeyi geçersiz kılar²⁴⁸.

²⁴⁵ Bkz. § 2 A II.

²⁴⁶ **Oğuzman/Öz**, C. 2, s. 488; **Nomer**, s. 339; **Kılıçoğlu**, s. 758. Eğer karşılaştırılan şart imkânsız ise, geciktirici koşula bağlanmış sözleşmelerde bütün işlem geçersiz olmalı; ancak bozucu koşula bağlanmış sözleşmelerde ise sözleşme koşulsuz yapılmış gibi kabul edilmelidir (**Oğuzman/Öz**, C. 2, s. 489).

²⁴⁷ **Ansay**, Sulh, s. 209; **Önen**, s. 174; **Uluslan**, s. 199.

²⁴⁸ **Ansay**, Sulh, s. 209.

Kesin hükümsüz olan bir sulh, yapıldığı andan itibaren geçersizdir²⁴⁹. Sulhün kesin hükümsüz olduğunun taraflarca ileri sürülmesine gerek yoktur²⁵⁰.

Hükümsüz kılınan hususlar sözleşmenin tamamını etkilemiyor ve bağımsız nitelik taşıyorsa, yalnızca bu kısımların hükümsüz sayılması mümkündür (TBK 27/2). Eğer sakat olan kısım olmasaydı da taraflar sulh sözleşmesini yine yapacaklardıysa, kısmî hükümsüzlükten söz edilir. Sözleşmenin hükümsüz sayılmayan kısmı üzerinden sulh devam eder.

2. *İptal Edilebilirlik*

Sulh sözleşmesinin geçerli olarak vücut bulabilmesi için kanunda aranan geçerlilik şartlarından başka tarafların iradelerinin de sağlıklı olarak beyan edilmiş olması gerekir²⁵¹. Aksi takdirde sulh sözleşmesi iptal edilebilir.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu, sulh sözleşmelerinin iptal edilebilirliğini açıkça düzenlemiştir (HMK m.315/2). Buna göre, irade bozukluğu ve aşırı yararlanma hallerinde sulhün iptali istenebilir. Ancak, Kanun'da bu hususa ilişkin açık bir düzenleme olmasaydı da, Borçlar Kanunu'nun irade sakatlığı hallerinde sözleşmelerin iptal edilebileceğini düzenleyen hükümlerinden hareketle, sulh sözleşmesinin iptale konu olabileceği anlaşılırdı. Sulh sözleşmeleri; hata, hile, tehdit veya aşırı yararlanma nedeni ile iptal edilebilir²⁵².

Sulh sözleşmesinin hata ile yapıldığının ve bu nedenle sakat olduğunun kabulü için, hatanın esaslı olması gerekir. TBK m. 30 esaslı hataya düşen tarafın sözleşme ile bağlı olmayacağını açıkladıktan sonra, 31. madde ile hangi hallerin esaslı hata sayılabileceğini örnekseme yolu ile saymıştır. Sulh sözleşmesi bakımından önem arz

²⁴⁹ Oğuzman/Öz, C. 1, s. 180.

²⁵⁰ YİBK, T. 13.05.1964, E. 1964/1, K. 1964/3, RG, T. 08.07.1964, S. 11748.

²⁵¹ “Sulh anlaşmasının iradeyi fesada uğratacak bir nedenle geçersizliği ileri sürülmedikçe taraflarını bağlayacağı tartışmazsıdır”, Y1HD, T. 19.06.2012, E. 2012/3398, K. 2012/7570, Ateş, C. 2, s. 1392.

²⁵² Karşılı'ya göre, söz konusu eksikliğin giderilmesi mümkün ise, işlem geçmişe etkili olarak geçerli hale gelir (**Karşılı**, Usûli İşlemler, s. 218).

eden nokta, hata yapıldığı iddia edilen hususun tarafların arasındaki çekişmeli konu ile ilgili olmaması gerektiğidir; zira sulhün amacı bu çekişmeli konuyu sona erdirmektir²⁵³.

Karşı tarafın hileli bir davranışı nedeniyle ya da tehdit ile sulh sözleşmesinin yapılmış olması da iptal edilebilirlik sebepleri arasında yer almaktadır. Yine aşırı yararlanmanın söz konusu olduğu hallerde sulh sözleşmesi iptal edilebilir.

Türk Borçlar Kanunu'ndaki irade sakatlıklarından başka, 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu'nun 111. maddesi ile düzenlenen hükme göre, tazminat miktarlarına ilişkin olup, yetersiz yahut fahiş olduğu açıkça belli olan anlaşma ve uzlaşmalar yapıldıkları tarihten itibaren iki yıl içinde iptal edilebilir²⁵⁴.

III. Usûl Hukukuna İlişkin Geçersizlik

Usûl hukukuna özgü geçersizlik sebepleri de sulhün geçerli olarak doğmasına engel olabilir. Usûl hukukuna ilişkin geçersizlik sebepleri, taraflara, mahkemeye veya dava konusu şeye ilişkin olabilir.

Taraf veya dava ehliyetinin bulunmaması ya da sulh sözleşmesi yapabilmesi için özel yetkisinin bulunması gereken vekilin (HMK m. 74) bu yetkisi bulunmadan sulh yapmış olması, usûl hukukuna aykırılık nedeniyle sulhü geçersiz kılar²⁵⁵. Zorunlu dava arkadaşlığının bulunduğu davalarda, dava arkadaşlarının tamamının birlikte hareket etmesi gerektiğinden, bütün dava arkadaşlarının katılımı ile gerçekleşmeyen sulh de geçersiz olur²⁵⁶.

²⁵³ **Önen**, s. 175.

²⁵⁴ **Karauz**, s. 76.

²⁵⁵ **Önen**, s. 177; **Ulusan**, s. 199; **Üstündağ**, s. 578. Şayet vekilin davayı kabule ve davadan feragate yetkisi varsa, sulhe de yetkisinin olduğu kabul edilir. Bkz. **Kuru**, C. II, s. 1282. Ulusana göre davaya bakmaktan memnû hâkim önünde yapılan sulhler de usûl hukukuna göre geçersiz kabul edilmelidir (**Ulusan**, s. 199). Önen ise bu halde yapılan sulhün geçerli olduğunu kabul etmektedir (**Önen**, s. 177).

²⁵⁶ **Üstündağ**, s. 578. Yargıtay'ın bu yöndeki kararı için bkz. Y7HD, T. 18.03.1974, E. 1973/7422, K. 1974/1323, YKD, Y. 1975, C. 1, S. 4, s. 53. Zorunlu dava arkadaşlarından bazılarının karşı tarafla yapmış olduğu sulh ancak mahkeme dışı sulh olarak değerlendirilebilir (**Önen**, s. 67).

Sulhün huzurunda yapıldığı mahkemenin usûlüne uygun teşkil etmemiş olması²⁵⁷ veya Türk mahkemelerinin yargı yetkisi dışında kalan bir mahkeme huzurunda sulh yapılmış olması²⁵⁸ ise mahkemeye ilişkin geçersizlik sebepleridir.

Uyuşmazlık konusunun sulhe elverişli olmaması²⁵⁹ ya da mahkeme huzurunda sulh yapıldığının kabulü için kanunda aranan geçerlilik şekline uyulmamış olması da sulhün geçersizliğine sebep olmaktadır. Bu nedenle, tarafların sulh olduğunun tutanağa geçirilmemiş olması, tutanağın taraflar huzurunda okunmaması ve taraflara imza ettirilmemiş olmasının yanında sulhün taraflar huzurunda okunduğunun tutanağa yazılmamış olması da sulhün geçersizliği sonucunu doğuracaktır²⁶⁰.

Usûl hukukuna ait kurallara aykırı olarak yapılmış sulh sözleşmesi, şayet şartlarını taşıyorsa mahkeme dışı sulh olarak varlığını devam ettirilebilir²⁶¹.

IV. Geçersizliğin İleri Sürülmesi

Usûl hukukundan kaynaklanan bir nedenle geçersiz olan sulh hakkında kanun yoluna başvurulabileceği açıktır. Maddî hukuka ilişkin sakatlıklarda ise bunun nasıl ileri sürüleceğinin ve bundan sonra davaya ne şekilde devam edileceğinin tespiti önem arz eder. Zira mahkeme huzurunda yapılan sulh ile görünürde sona ermiş uyuşmazlık gerçekte devam etmektedir.

Sulhün kesin hükümsüzlük hallerinden biri ile sakat olması halinde, sakatlığı taraflar ileri sürebilecekleri gibi hâkim de bu durumu re'sen dikkate alır. İrade sakatlığı hallerinde ya da aşırı yararlanmanın varlığı halinde ise sulh ancak iptal edilerek geçersiz kılınabilir.

²⁵⁷ **Önen**, s. 177.

²⁵⁸ **Önen**, s. 89.

²⁵⁹ Sulhe elverişlilik hakkında bkz. § 5 A.

²⁶⁰ “...yazılı sulh sözleşmesinin mahkemeye verildiğinin duruşma tutanağına yazılması, duruşmada tarafların önünde okunması, okunduğunun da duruşma tutanağına yazılması ve ondan sonra da tutanağın taraflara (veya sulh için yetkili vekillerine) imza ettirilmesi gerekir...”, Y3HD, T. 17.01.2011, E. 2010/22505, K. 2011/107, www.hukukturk.com, (Erişim Tarihi: 10.03.2015).

²⁶¹ **Önen**, s. 176.

Sulh anlaşmasının hükümsüzlüğü, dava devam ederken, yani yapılan sulh üzerine hâkimin tarafların isteğine göre karar verip tutanağın hâkim ve zabıt kâtibince imzalanmasından önce ileri sürülmüşse; bu durumda sulhün hükümsüz olduğu, bir ara kararla belirtilip yargılamaya devam olunur²⁶².

1086 sayılı Kanun döneminde sulhe ilişkin açık hükümler bulunmaması nedeniyle, sulhün hükümsüzlüğü, dava sona erdikten sonra ileri sürülürse, eski davaya mı devam olunacağı yoksa yeni bir davanın mı açılması gerektiği doktrinde tartışılmıştır²⁶³. Türk doktrin ve uygulaması, genel olarak, yeni bir dava açılmak suretiyle sulhün hükümsüzlüğünün tespit edilmesi gerektiği görüşünü benimsemektedir²⁶⁴. Sulhün hükümsüzlüğünün ayrı bir dava ile tespit edilmesinin ardından, sulh ile sonuçlanan davanın taraflarına davetiye gönderilerek davaya devam olunur²⁶⁵.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda da hükümsüzlüğün nasıl ileri sürüleceğine ilişkin açık bir düzenleme bulunmamaktadır.

Sulhün kesin hükümsüz olması halinde, bu hususun ayrıca beyan edilmesine gerek olmaksızın, sözleşme kendiliğinden hükümsüzdür. Bu halde, sulhün icrası talep edilirse, icraya konu alacağı doğuran sulh sözleşmesinin hükümsüz olduğu itirazında bulunulabilir²⁶⁶. Ayrıca, sulhe konu uyuşmazlık hakkında yeniden açılacak bir davada da sulhün varlığından bahsedilemez. Hâkim, bahsi geçen sulhün hükümsüz olup olmadığını kendiliğinden inceler.

²⁶² **Önen**, s. 178.

²⁶³ Doktrindeki görüşler için bkz. **Önen**, s. 179-187; **Ulusan**, s. 200-203.

²⁶⁴ **Önen**, s. 187-189; **Kuru**, C. IV, s. 3789; **Koç**, s. 219; **Karslı**, s. 445; **Muşul**, s. 446. “Sulh, tarafların aralarındaki uyuşmazlığı karşılıklı iradeleri ile bir sözleşmeye bağlamalarıdır: Bu mahiyeti itibariyle de icap ve kabul ile oluşan bir sözleşme niteliğini taşır. Sulhun sözleşme olması onun tek taraflı değil gene tarafların karşılıklı anlaşmaları ile bozulabileceğinin kabulünü gerektirir. Şu husus da ayrıca belirtilmelidir ki sulhu bozmak isteği, şartlı veya şartsız olduğu veya olduğu sırada iradeyi kaldıran sebepler bulunduğu iddiası ayrı bir dava konusu olabilir.”, YHGK, T. 15.12.1973, E. 1972/6-537, K. 1973/1201, www.hukukturk.com, (Erişim Tarihi: 14.03.2015).

²⁶⁵ **Önen**, s. 189. Feragatle sonuçlanan davada hükümsüzlük halinde de feragatin hükümsüzlüğünün tespitinin ardından eski davaya devam olunabileceği yönünde bkz. **Akyol Aslan**, s. 402 vd.; davayı kabulün hükümsüzlüğünün tespiti halinde aynı davaya devam olunacağı yönünde bkz. **Ermenek**, s. 148.

²⁶⁶ **Kuru/Arslan/Yılmaz**, İcra, s. 142.

İptal edilebilirlik sebepleri bakımından ise, mahkemenin sulh üzerine vermiş olduğu karara göre bir ayırım yaparak inceleme yapmak gerekir. Tarafların mahkeme huzurunda yapmış oldukları sulh üzerine hâkim, yalnızca karar verilmesine yer olmadığı kararı vermiş ise, bu durumda dava taraf iradesi ile sona ermektedir. Bu halde mahkemenin uyuşmazlığın halline yönelik vermiş olduğu bir hüküm bulunmadığı için, böyle bir sulh maddî hukuk sebeplerine dayanılarak iptal edilebilir. Sulhün iptali ayrı bir dava ile olabileceği gibi²⁶⁷, sulhün hükümsüzlüğünü iddia eden taraf sulh ile sonuçlanan uyuşmazlık hakkında yeni bir dava açarak hükümsüzlüğün ön sorun olarak incelenmesini sağlayabilir²⁶⁸. Bu davada kesin hüküm itirazının söz konusu olması mümkün değildir. Zira sulh kesin hüküm gibi sonuç doğurmakla beraber; kesin hüküm değildir. Sulhün iptali, sulh ile meydana gelen sonuçları ortadan kaldıracaktır; fakat iptal üzerine sulh ile sonuçlanan uyuşmazlık derdest hale gelmez²⁶⁹. Taraflar isterlerse daha sonra yeniden sulhe konu uyuşmazlık hakkında dava açabilir.

Sulhün iptalinin ileri sürülebilmesi için kanunda herhangi bir süre öngörülmemiştir. Hükümün gerekçesinde ise, borçlar hukukundaki kurallar çerçevesinde iptal davası açılabileceği ifade edilmiştir. Bu nedenle, sulh bakımından Türk Borçlar Kanunu'ndaki süreler aynen geçerli olacaktır. Buna göre, hata veya hilede bunların öğrenildiği tarihten itibaren; korkutmada ise korkutmanın ortadan kalktığı tarihten itibaren bir yıl içinde iptal davası açılabilir. Aksi halde sözleşmenin bu haliyle kabul edildiği varsayılır (TBK m. 39). Doktrinde sulh gibi karma nitelikli taraf işlemlerinden olan feragat ve kabulün, irade sakatlığı ile iptalinin ileri sürülebilmesinin bir üst sınıra bağlanmasının hukukî istikrar bakımından gerekli

²⁶⁷ HMK'nın sulhün iptaline ilişkin hükmünden kanun koyucunun iradesinin ne yönde olduğu anlaşılmasa da, hükümet gerekçesinde, yeni bir dava açmak yolu ile sulhün iptalinin mümkün olduğu belirtilmiştir. Her ne kadar gerekçe bağlayıcı olmasa da kanun koyucunun iradesinin hangi yönde olduğunu tespit açısından yararlıdır. Bu nedenle, sulh ile davanın sona ermesinin ardından hükümsüzlüğün ayrı bir dava ile ileri sürülmesinin mümkün olduğunun kabulü gerekir.

²⁶⁸ **Koç**, s. 216. Davadan feragat ile ilgili olarak aynı yönde bkz. **Akyol Aslan**, s. 450. Maddenin hükümet gerekçesinde, "*sulhün iptali için dava açması mümkündür*" ifadesi yer almaktadır. Bu ifadeden hareketle, sulhün yalnızca ayrı bir dava açılarak iptal edilmesinin mümkün olduğu anlaşılabilir. Ancak sulhe konu uyuşmazlık hakkında yeni bir dava açılıp, sulhün hükümsüzlüğünün bu davada ileri sürülmesi önünde hiçbir engel bulunmamaktadır.

²⁶⁹ **Kuru**, C. IV, s. 3793; **Üstündağ**, s. 579; **Meriç**, Tasarruf, s. 211.

olduğu savunulmaktadır²⁷⁰. Aynı gerekçe ile sulhün irade sakatlığı nedeni ile iptal edilebilmesi de belli bir zamana kadar mümkün olmalıdır. Bu süre ise ilâmların tâbi olduğu zamanaşımı süresini düzenleyen TBK m. 156/2 ve İİK m. 39/2 hükümlerinden kıyasla on yıldır²⁷¹.

Yapılan sulh üzerine mahkemenin sulhe göre karar verdiği durumlarda ise, artık bir mahkeme kararı bulunduğundan, irade sakatlığı nedeni ile sulhün iptalinin talep edilmesi mümkün olmamalıdır²⁷². Bu durumda yalnızca sulhün hükümsüzlüğünün tespiti için bir dava açılabilceği ve buna ilişkin kararın kesinleşmesinden sonra sulh ile sonuçlanan dava hakkında, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 375/1-ğ hükmü gereği, yargılamanın iadesi yoluna gidilebileceği kabul edilmelidir.

B- Sulhten Vazgeçme

İki tarafa borç yükleyen sözleşmeler arasında yer alan sulh sözleşmesi, bütün sözleşmelerde olduğu gibi tarafların anlaşması ile sona erdirilebilir. Yani taraflar anlaşarak sulh sözleşmesinden vazgeçebilir²⁷³. Ancak, hem maddî hukuk karakterine sahip hem usûl hukuku alanında sonuçlar meydana getiren mahkeme içi sulhten taraf anlaşması ile vazgeçilmesi halinde uyumsuzluğun akıbetinin ne olacağı üzerinde durulması gereken bir konudur.

Taraflar her zaman anlaşarak yapmış oldukları sözleşmeden vazgeçebilir. Ancak, mahkeme huzurunda yapılmış olan sulh sözleşmesinden karşılıklı rızayla vazgeçilmesi, sulh ile sona eren davanın yeniden derdest olması anlamını taşımaz²⁷⁴. Sulh sözleşmesinden karşılıklı irade beyanı ile vazgeçme halinde, taraflar yalnızca

²⁷⁰ Davadan feragat ile ilgili aynı yönde bkz. **Akyol Aslan**, s. 457; Davayı kabul ile ilgili aynı yönde bkz. **Ermeneek**, s. 147.

²⁷¹ Akyol Aslan bu sürenin yalnızca hata ve hile nedeniyle iradenin fesada uğraması halinde geçerli olduğunu, tehdit nedeni ile irade fesadı halinde yalnızca bir yıllık sürenin dikkate alınması gerektiğini dile getirmektedir (**Akyol Aslan**, s. 458).

²⁷² **Tanrıver**, Revizyon, s. 34.

²⁷³ **Kuru**, C. IV, s. 3793; **Ansay**, s. 457; **Karşlı**, s. 444. Aksi yönde bkz. **Önen**, s. 193.

²⁷⁴ **Rosenberg/Schwab/Gottwald**, s. 900; **Üstündağ**, s. 579; **Kuru**, C. IV, s. 3793; **Meriç**, Tasarruf, s. 212.

sulhe konu uyuşmazlık hakkında yeni bir dava açmak suretiyle haklarını arayabilir. Sulhe dayanılarak yapılan ifalar da geri istenebilir²⁷⁵.

Türk Borçlar Kanunu'nun karşılıklı edim yükleyen sözleşmeler bakımından öngördüğü sözleşmeden dönme kurumunun ise, mahkeme içi sulhler bakımından uygulanmasına gerek yoktur. Sözleşmeden dönme, karşı tarafın edimini ifa etmemesi üzerine alacaklıya tanınmış bir haktır²⁷⁶. Sulhe tanınan ilam niteliği ise borcun ifasını temin için yeterlidir²⁷⁷.

Ayrıca karşılıklı edimleri havi bir sözleşme olan sulhten tek taraflı olarak dönülemez²⁷⁸. Ancak bu, sulhün geçerli bir şekilde kurulmuş olması halinde söz konusudur²⁷⁹.

²⁷⁵ **Ansay**, s. 180.

²⁷⁶ **Oğuzman/Öz**, C. 1, s. 449.

²⁷⁷ **Önen**, s. 193.

²⁷⁸ **Ansay**, s. 179; **Önen**, s.193-194; **Ansay**, Sulh, s. 208; **Kuru**, C. IV, s. 3789; **Yılmaz**, s. 94; **Alangoy/Yıldırım/Deren Yıldırım**, s. 430; **Koç**, s. 226; **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 828; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 516; **Karşlı**, s. 444; **Muşul**, s. 446. “...Sulhun sözleşme olması onun tek taraflı değil gene tarafların karşılıklı anlaşmaları ile bozulabileceğinin kabulünü gerektirir...” YHGK, T. 15.12.1973, E. 1972/6-537, K. 1973/1201; Y6HD, T. 10.11.1997, E. 1997/9201, K. 1997/9297; Y13HD, T. 25.11.1976, E. 1976/4714, K. 1976/ 7956, www.hukukturk.com, (Erişim Tarihi: 14.03.2015); YHGK, T. 03.07.1991, E. 1991/14-300, K. 1991/404, **Kılıç**, s. 2504.

²⁷⁹ **Kuru**, C. IV, s. 3789; **Koç**, s. 227; **Karşlı**, s. 444.

BÖLÜM III

659 SAYILI KANUN HÜKMÜNDE KARARNAME ÇERÇEVESİNDE ADLÎ UYUŞMAZLIKLARDA SULH

§ 9- 659 SAYILI KANUN HÜKMÜNDE KARARNAME'DE DÜZENLENEN SULHE GENEL BİR BAKIŞ

A- Uygulama Alanı

I. Genel Olarak

659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname, genel bütçe kapsamındaki kamu idarelerinde ve özel bütçeli idarelerde hukuk hizmetlerinin yürütülmesine ilişkin olarak Bakanlar Kurulu'na kararlaştırılmış ve Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu Kanun Hükmünde Kararname'den önce yürürlükte bulunan 4353 sayılı Kanun, yalnızca genel bütçe kapsamındaki idarelere yönelik düzenlemeler içermesine rağmen; bahsi geçen KHK idarelerin hukuk hizmetlerinin yürütülmesini yeknesaklaştırmak amacıyla, özel bütçe kapsamındaki idarelere ilişkin de düzenleme getirmiştir. Ancak, yerel yönetimlerden olan belediyeler, il özel idareleri ve köyler ile Sosyal Güvenlik Kurumu ve Düzenleyici ve Denetleyici Kurumlar 659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin kapsamına dâhil değildir. Bu

kamu kuruluşlarının taraf olduğu uyuşmazlıklar kendi özel kanunlarındaki hükümlere tâbidir²⁸⁰.

İdarelerin taraf olduğu uyuşmazlıkların öncelikle sulh yoluyla hallini düzenleyen 659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'ye göre, ancak sulh yolu denenip de başarısız olunmuş ise yargı yoluna başvurulmalıdır.

Bahsi geçen Kanun Hükmünde Kararname ile düzenlenen sulh yoluna müracaat için, uyuşmazlık taraflarından en az birinin kamu idaresi olması gerekir. İdarelerin faaliyetleri nedeniyle meydana gelen uyuşmazlıklar kimi zaman idarî yargının kimi zaman adlî yargının görev alanına girmektedir. İnceleme konumuzu adlî uyuşmazlıklar bakımından sulh oluşturduğu için, aşağıda idarelerin adlî yargıya tâbi işlerinin neler olduğu genel hatları ile ortaya konulmaya çalışılacaktır.

II. İdarelerin Adlî Yargıya Tâbi İşleri

İdarelerin kamu hizmetini gerçekleştirmek amacıyla kamu gücünü kullanarak yapmış oldukları iş, eylem ve sözleşmeleri idare hukukunun; bu iş, eylem ve sözleşmelerden doğan uyuşmazlıklar ise, kural olarak, idarî yargının görev alanına girmektedir²⁸¹. İdarelerin idarî yargının görev alanına giren iş ve eylemlerinden başka, özel hukuka

²⁸⁰ **Dadalı A.**, 659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname Kapsamındaki İdarelerin Taraf Oldukları Uyuşmazlıkların Sulhen Halli, s. 55, http://www.bahum.gov.tr/etkinlikler_yeni/sunumlar%5C201301%5C3.pdf, (Erişim Tarihi: 07.06.2015).

²⁸¹ "Bir işlem ya da kararın idari işlem sayılabilmesi için, o tasarruf veya kararın bir kamu kurumunca ya da idari örgüt içinde yer alan bir idari makamca verilmiş olması ve idarenin, idare hukuku alanında gördüğü idari faaliyetlerle ilgili bulunması gerekir. Başka bir anlatımla bir kamu kurumunun hizmetleriyle veya bu hizmetlerinin yürütülmesiyle ilgili olan kararlar idari nitelik taşıyan kararlardır." Uyuşmazlık Mahkemesi, T. 07.07.1980, E. 80/2, K. 80/3, **Gözübüyük A. Ş.**, Yönetmelik Yargı, Ankara, 2012, s. 80. Ayrıca bkz. **Kuru B.**, Hukuk Muhakemeleri Usûlü, C. I, İstanbul, 2001, s. 10; **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 93; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 57. İdarî yargının görev alanının belirlenmesi ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. **Gözübüyük A. Ş./Tan T.**, İdare Hukuku, C. II, Ankara, 2014, s. 114 vd.; **Tan T.**, İdare Hukuku, Ankara, 2013, s. 675 vd.

tâbi faaliyetlerinden dolayı meydana gelen uyuşmazlıklar ise adlî yargının görev alanına dâhildir²⁸².

Gerek işin niteliği gerekse özel kanun hükümleri nedeniyle idarelerin bazı faaliyetleri özel hukuk hükümlerine tâbidir.

İdarelerin, kamu gücünü kullanmaksızın, özel hukuk hükümlerine dayanarak yapmış oldukları sözleşmeler özel hukuk dalının konusunu oluşturur²⁸³. İdarelerin özel hukuk kişilerine karşı açtığı davalar da idarî yargının değil, adlî yargının görevine dâhildir²⁸⁴. Kamu kurumlarında işçi sıfatı ile çalışıp İş Kanunu'na tâbi olan kişilerle ilgili uyuşmazlıklarda idare hukuku değil; özel hukuk hükümleri uygulama alanı bulacaktır²⁸⁵. Ayrıca Kamu İktisadî Teşebbüsleri'nin²⁸⁶ özel hukuk alanındaki faaliyetleri dolayısıyla hizmet alan ve üçüncü kişilerle olan ilişkileri de özel hukuka ve dolayısıyla adlî yargıya tâbidir²⁸⁷. İdarelerin tüm bu faaliyetleri, işin niteliği gereği özel hukukun alanına girmektedir.

İdarelerin özel hukuka tâbi faaliyetlerinden başka, aslında idare hukukunun konusuna dâhil olmakla beraber, kanun gereği hukuk mahkemelerinin görevli olduğu uyuşmazlıklar da mevcuttur. Tapu Sicilleri'nin tutulması idari bir işlem olmakla birlikte, Türk Medeni Kanunu'nun 1007. maddesi gereği bu sicillere ilişkin davalara bakmakla adlî yargı yerleri görevlidir. Aynı şekilde, Nüfus Sicilleri ile ilgili uyuşmazlıklar da idarî işlem olmasına rağmen, adlî yargının görev alanına dâhildir (TMK 38). Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 47. maddesi gereği, hâkimlerin yargılama faaliyetinden dolayı; 286. maddesi gereği, bilirkişinin hukuka aykırı

²⁸² **Gözübüyük**, s. 77 vd.; **Tan**, s. 697; **Gözübüyük/Tan**, C. II, s. 152; **Çağlayan R.**, İdari Yargılama Hukuku, Ankara, 2012, s. 110.

²⁸³ **Günday M.**, İdare Hukuku, Ankara, 2013, s. 195; **Gözübüyük**, s. 94; **Kuru**, C. I, s.11.

²⁸⁴ **Onar S. S.**, İdare Hukukunun Umumî Esasları, C. III, İstanbul, 1966, s. 1880; **Gözübüyük**, s. 87; **Kuru**, C. I, s. 20; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 65.

²⁸⁵ **Gözübüyük**, s. 95.

²⁸⁶ Kamu İktisadî Teşebbüsleri, sermayesinin tamamı devlete ait olan ve iktisadî alanda ticari esaslara göre faaliyet göstermek ya da tekel niteliğindeki mallar ile temel mal ve hizmet üretmek ve pazarlamak üzere kurulan, tüzel kişiliğe sahip hizmet yerinden yönetim kuruluşlarıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz. **Gözübüyük A. Ş./ Tan T.**, İdare Hukuku Genel Esaslar, C. I, Ankara, 2013, s. 271 vd.; **Gözler K./ Kaplan G.**, İdare Hukukuna Giriş, Bursa, 2013, s. 100 vd.

²⁸⁷ **Gözübüyük**, s. 100; **Gözübüyük/Tan**, C. II, s. 155; **Tan**, s. 696 **Çağlayan**, s. 110 vd.; **Pekcantez/Atalay/Özekes**, s. 94, dn. 1.

faaliyetinden dolayı devlet aleyhine açılacak tazminat davalarında adlî yargı mahkemeleri görevlidir. İcra İflas Kanunu'nun 5. maddesi, İcra ve İflas Dairesi görevlilerinin kusurundan dolayı meydana gelen zarar nedeniyle açılan davaların adlî yargıda görüleceğine işaret etmektedir. Bunların dışında, Kadastro Kanunu'nun 25. maddesi de bu kanunun uygulanmasından doğan uyuşmazlıklarda kadastro mahkemelerinin görevli olduğunu düzenlemektedir. Yap-İşlet-Devret modeli ile yapılan sözleşmelerden doğan uyuşmazlıkların özel hukuk hükümlerine tâbi olduğu da Anayasa'nın 47. maddesi ile belirtilmiştir²⁸⁸. Kamulaştırma Kanunu ile de kamulaştırmaya ilişkin bazı davaların adlî yargıda açılacağı düzenlenmiştir²⁸⁹. Karayolları Trafik Kanunu'na göre ise, idarelerin taşıt araçlarının verdiği zararlardan dolayı açılan tazminat davalarında da hukuk mahkemeleri görevlidir (KTK m. 110)²⁹⁰.

İdarelerin, idarî usûl ve esaslara açıkça aykırı olarak yapmış oldukları eylemler idarî faaliyet olarak kabul edilmemektedir. Bu eylemler kişi hak ve hürriyetlerine

²⁸⁸ **Gözübüyük**, s. 101.

²⁸⁹ Kamulaştırma Kanununun 10. maddesi ile, kamulaştırma bedelinin tespitinin asliye hukuk mahkemesince yapılacağı; 14. maddesi ile kamulaştırmaya karşı adlî yargıda düzeltim davası açılabileceği; 37. maddesi ile de "*Bu kanunda doğan ve adlî yargıda çözümlenmesi gereken uyuşmazlıklarda, taşınmaz malın bulunduğu yer asliye hukuk mahkemesi görevlidir*" denilerek görevli mahkeme belirtilmiştir.

²⁹⁰ "*6085 sayılı Karayolları Trafik Kanununun 1. maddesine göre kamu idare ve kurumlarına ait ve bu arada askeri hizmetlere tahsis edilen motorlu taşıtlar ... kamu hizmetlerinin yerine getirilmesi sırasında ve görevle ilgili seyirleri halinde dahi karayolları üzerindeki hal ve hareketlerinde Karayolları Trafik Kanunu hükümlerine bağlıdırlar... Trafik Yasası, karayollarında trafik yönünden gerçek ve tüzel kişilerle, kamu tüzel kişileri arasında bir ayrım ve ayrıcalık gözetmeden aynı kuralın uygulanması ilkesini öngörmüş ve bunları aynı sorumluluk kurallarına bağlı tutmuştur. Devleti de zarardan sorumluluk bakımından, eşit şartlarla kişi gibi bu kurallara tâbi kılmak suretiyle, özel hukuk alanına giren bir durum yaratmıştır. Anlaşmazlık gerek Danıştayın ve gerekse Askeri Yüksek İdare Mahkemesinin görev alanına girmemekte ve adlî yargı yerinin çözmesi gereken bir nitelik taşımaktadır.*", Uyuşmazlık Mahkemesi, T. 18.12.1974, E. 74/1153, K. 74/1821, RG, T. 02.07.1975, S. 15283. Ayrıca bkz. Uyuşmazlık Mahkemesi, T. 13.07.1981, E. 81/6, K. 81/16; T. 17.04.1995, E. 95/13, K. 95/15, **Gözübüyük**, s. 103-104. Ayrıca bkz. **Tan**, s. 704; **Gözübüyük/Tan**, s. 165; **Çağlayan**, s. 113. Ancak kaza hizmet kusurunda kaynaklanıyorsa veya kazada bir kamu görevlisi zarar gömüştse idarî yargı görevlidir (**Gözübüyük/Tan**, s. 167-170; **Çağlayan**, s. 106).

müdahale ettiği için haksız fiil olarak değerlendirilerek, bunlara karşı ancak adli yargıda dava açılacağı hem doktrin hem yargı kararları ile ifade edilmektedir²⁹¹.

Tüm bu faaliyetlerden dolayı meydana gelen uyuşmazlıklar bakımından adli yargı görevlidir.

B- Hukukî Niteliği

I. Genel Olarak Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri

Bireylerin hak ihlallerine ilişkin iddialarının devlete ait mahkemeler eliyle çözüme kavuşturulması, hukuk devletinin en temel gereklerinden birisidir. Ancak devlet yargılamasının sıkı şekil kurallarına tâbi olması, çoğu zaman yargılama sürelerini uzatmaktadır. Bu uzun yargılamalar sonunda hakkını elde eden taraf kimi zaman bu haktan elde etmeyi umduğu menfaate ulaşamamaktadır. Bu nedenle, dünyanın birçok ülkesinde olduğu gibi Türkiye’de de, devlet yargısına alternatif oluşturacak bazı uyuşmazlık çözüm yöntemleri kabul edilmiştir²⁹². Bu yöntemler, devlet

²⁹¹ **Onar**, s. 1880; **Gözübüyük**, s. 102; **Tan**, s. 706; **Gözübüyük/Tan**, s. 171; **Çağlayan**, s. 116. "İdari Usûl ve esaslar dışında idarece yapılan eylemler "haksız fiil" niteliğinde olup; idarilik karakteri, taşımayan bu eylemlerden dolayı ancak adli yargı da dava açılması mümkündür. İdarenin bir kamu hukuku kuralına, yasa, tüzük, yönetmelik gibi bir kurul işlem veya bir fiil niteliğinde eylemde bulunması mahkeme içtihatları ve doktrinde "füli yol" olarak nitelendirilmekte ve idarelik karakteri taşımayan bu eylemlerden dolayı idarenin alelade bir fert durumuna geleceği, sonuçta özel hukuk hükümlerine göre çözümlenmesi gereken uyuşmazlıklara yol açılacağı kabul edilmektedir", Danıştay 10D, T. 23.11.1993, E. 1992/3686, K. 1993/4601; "Anayasa m. 129/5'te, memurlar ve diğer kamu görevlilerinin yetkilerini kullanırken işledikleri kusurlardan doğan tazminat davalarının, ancak idare aleyhine açılacağı benimsenmiştir. Ne var ki; bu kural mutlak olmayıp, idari yetkilerin kullanılma alanıyla, eş anlatımla, idari işlem ve eylem niteliğini yitirmemiş davranışlarla sınırlıdır. Özellikle, haksız eylemlerde (füli yol); kamu görevlisinin, Anayasa'nın bu güvencesinden yararlanma olanağı bulunmamaktadır", Y4HD, T. 01.12.2014, E. 2014/12679, K. 2014/16375, www.kararara.com, (Erişim Tarihi: 22.06.2015). Ayrıca bkz. Y9HD, T. 13.04.2009, E. 2009/2153; K. 2009/10426.

²⁹² "...uyuşmazlık çözümünü için alternatif uyuşmazlık çözümlerinin yaşama geçirilmesi, yargıya ilişkin Anayasa kurallarının etkinliğinin sağlanması bakımından gerekli görülebilir...", AYM, T. 03.03.2004, E. 2003/98, K. 2004/31, www.hukukturk.com, (Erişim Tarihi: 23.06.2015).

yargılamasını ortadan kaldırmaksızın seçimlik birer yol olarak uygulanmaktadır²⁹³. Alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinin amacı, tarafların benimsedikleri gerçek bir anlaşma sağlayarak uyuşmazlığa son vermektir²⁹⁴.

Alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri, bir uyuşmazlığın çözümü konusunda, tarafların devlet yargısı dışında başvurarak uyuşmazlığın çözümünde etkin olarak rol aldıkları, gönüllülük esasına dayalı ve bağlayıcı olmayan kararların alındığı seçimlik çözüm yolları olarak tanımlanabilir²⁹⁵.

Alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinin en önemli özelliği, taraflarının rızası ile uygulanabilen bir yol olmasıdır²⁹⁶. Nasıl ki hakkı ihlale uğrayan kişi dava açıp açmamakta özgür ise, aynı şekilde hakkını devlet mahkemelerine ya da alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerine başvurarak aramakta da özgürdür. Bu nedenle alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerine başvurunun kanunen zorunlu hale getirildiği, hatta alınan kararların bağlayıcı olduğu durumlarda artık bir alternatif uyuşmazlık çözüm yönteminden bahsedilemez. Doktrinde bu tarz uygulamaların "alternatif uyuşmazlık çözüm benzeri düzenlemeler" olarak ifade edilmesi gerektiği savunulmaktadır²⁹⁷.

Alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerine, genel olarak, tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebileceği davalarda başvurulmaktadır²⁹⁸. Bu çözüm yönteminin diğer bir özelliği, kural olarak, bağlayıcı olmamasıdır²⁹⁹. Alternatif uyuşmazlık

²⁹³ **Ildır G.**, Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, Ankara, 2003, s. 48; **Özbek**, s. 135; **Tanrıver**, Arabuluculuk, s. 152; **Tanrıver S.**, *Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları: Arabuluculuk Kurumuna Hukukî ve Sosyolojik Bir Bakış*, Makalelerim 2006, Ankara, 2007, s. 60; **Şahin Ceylan Ş.**, Geleneksel Toplumdan Modern Topluma Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, İstanbul, 2009, s. 170; **Özbay**, s. 460.

²⁹⁴ **Ildır**, s. 22.

²⁹⁵ Benzer tanımlar için bkz. **Ildır**, s. 30; **Ildır G.**, *Alternatif Uyuşmazlık Çözümü ve Hak Arama Özgürlüğü*, 75. Yaş Günü İçin Prof. Dr. Baki Kuru Armağanı, Ankara, 2004, s. 392; **Özbek**, s. 127-128; **Tanrıver**, Arabuluculuk, s. 151; **Özbay**, s. 460; **Tanrıver**, s. 59; **Şahin Ceylan**, s. 170.

²⁹⁶ **Özbek**, s. 132; **Tanrıver**, Arabuluculuk, s. 152; **Özbay**, s. 463.

²⁹⁷ **Ildır**, Hak Arama, s. 397-398. Ildır'a göre, Tüketicinin Korunması Hakkındaki Kanun ile düzenlenen mecburî tahkime belli meblağın altındaki uyuşmazlıklar bakımından başvurma zorunluluğundan veya AvK. m. 35/A ile düzenlenen uzlaştırma tutanağının bağlayıcı olması gösterilebilir (**Ildır**, Hak Arama, s. 397-398).

²⁹⁸ **Ildır**, s. 41; **Ildır**, Hak Arama, s. 390; **Tanrıver**, Arabuluculuk, s. 152.

²⁹⁹ **Ildır**, 29; **Ildır**, Hak Arama, s. 396; **Özbay**, s. 463; **Tanrıver**, Arabuluculuk, s. 152. Taraflar, başvuru alternatif çözüm yolu ile ulaşılan kararların bağlayıcı olacağını

çözüm yöntemlerine başvuran taraflar, yargı yoluna başvuru haklarını kaybetmezler³⁰⁰. Dolayısıyla, bu çözüm yolunun sonunda tatmin olmayan taraf, her zaman yargı yoluna başvurabilir. Ayrıca tarafların doğrudan katılımı³⁰¹ ve görüşmelerin gizli olarak yürütülmesi³⁰² de bu yöntemin özellikleri arasında yer almaktadır.

Alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerine ilişkin doktrinde yapılan tanımlara bakıldığında, üçüncü kişinin müzakerelere katılımının da alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinin bir unsuru olduğu düşünülebilir³⁰³. Ancak bir uyuşmazlığın alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemi ile çözüme kavuşturulduğunun kabulü için, üçüncü bir kişinin müdahalesi mutlaka gerekli değildir³⁰⁴.

Alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri, daha seri, basit ve masrafsız bir çözüm yolu olarak tarafların menfaat dengelerine daha uygundur³⁰⁵.

Taraflarca belirlenen, oldukça esnek kurallara sahip olan alternatif uyuşmazlık yöntemlerinin pek çok çeşidi bulunmakla beraber; uygulamada en sık rastlananları,

kararlaştırabilirler (**Ildır**, s. 30; **Ildır**, Hak Arama, s. 396; **Özbay**, s. 463). Tahkimin de bir alternatif çözüm yöntemi olduğunu kabul eden doktrindeki bir görüşe göre, alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri hüküm vermeye dayalı usûller ve müzakereye dayalı usûller olarak iki kategoriye ayrılmaktadır. Tahkimde olduğu gibi birinci kategorideki çözüm yöntemlerinde bağlayıcı kararlar alınır (**Özbek**, s. 128). Aksi görüşe göre ise, alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinde hükme değil çözüme varılmaktadır. Bu sebeple mahkeme kararları niteliğinde olan hakem kararları alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri arasında değerlendirilemez (**Ildır**, s. 24).

³⁰⁰ **Ildır**, s. 45; **Ildır**, Hak Arama, s. 390; **Tanrıver**, Arabuluculuk, s. 153.

³⁰¹ **Özbek**, s. 209; **Ildır**, s. 24; **Tanrıver**, Arabuluculuk, s. 158.

³⁰² **Ildır**, s. 49; **Tanrıver**, Arabuluculuk, s. 158.

³⁰³ Bkz. **Ildır**, s. 27; **Ildır**, Hak Arama, s. 389; **Tanrıver**, Arabuluculuk, s. 151; **Özbay**, s. 460; **Tanrıver**, Sosyolojik, s. 59; **Şahin Ceylan**, s. 170.

³⁰⁴ Doktrinde bir görüş, alternatif uyuşmazlık çözümünden bahsedebilmek için üçüncü kişinin katılımını zorunlu unsur olarak kabul etmektedir (**Ildır**, s. 27). Diğer bir görüşe göre ise, üçüncü kişinin katılımının alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinin zorunlu bir unsuru olmadığı; aksinin kabulü halinde doğrudan müzakere yönteminin tanımında güçlük yaşanacağı ifade edilmektedir (**Özbek**, s. 127, dn. 3). **Tanrıver** de, müzakerenin tanımını yaparken, üçüncü bir kişinin herhangi bir yardım ve desteğinin aranmayacağını ifade ederek, bu görüşü desteklemektedir (**Tanrıver**, Arabuluculuk, s. 160).

³⁰⁵ **Ildır**, s. 52; **Ildır**, Hak Arama, s. 389; **Tanrıver**, Arabuluculuk, s. 158.

arabuluculuk, uzlaşma, müzakere, tarafsız ön değerlendirme, vakıa tespiti ve mini yargılamadır³⁰⁶.

Türk Hukuk sisteminde, 6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu ile bir alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemi olan arabuluculuk düzenleme altına alınmıştır. Ayrıca, bazı kanun metinlerinde de alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemi niteliğini haiz uygulamalara yer verilmiştir³⁰⁷.

II. 659 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Düzenlenen Sulhün Hukukî Niteliği

659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin 9. maddesinin birinci fıkrasında idarelerin adlî yargıda dava açmadan veya icra takibine başlamadan önce karşı tarafı sulhe davet etmesinin gerekliliği ifade edilmiştir. Aynı maddenin dördüncü fıkrasıyla da, dava konusu edilmiş ya da icraya intikalemiş uyuşmazlıklar bakımından dahi sulh teklifinde bulunmanın mümkün olduğu düzenlenmiştir.

Kararname'de "sulh" kavramına yer verilmesi itibariyle bu müessesenin Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile düzenlenen sulhün özel bir türü olduğu düşünülebilir. Fakat, Kararname'de düzenlenen sulh teknik anlamda sulh niteliğinde olmayıp, geniş anlamda sulh kavramı içinde yer almaktadır. Zira Kararname'nin adlî uyuşmazlıklarda sulhü düzenleyen hükümleri incelendiğinde, tarafların uyuşmazlığı sona erdirmek maksadı ile kendi aralarında anlaşabilecekleri; bu yöntemle uyuşmazlığın herhangi bir yargılamaya ihtiyaç olmaksızın taraf iradesi ile sona erdirilmesinin amaçlandığı anlaşılmaktadır. Taraflar, devlet yargılamasına

³⁰⁶ Bahsi geçen alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **İldır**, s. 78 vd.; **Özbek**, s. 325-335; **Tanrıver**, Arabuluculuk, s. 160-171; **Özbay**, s. 464-470.

³⁰⁷ Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usûlleri Hakkında Kanun'un 7. maddesi ile hâkime yüklenen sulhe teşvik görevi; Uluslararası Çocuk Kaçırmanın Hukukî Yön ve Kapsamına Dair Kanun'un 5. maddesi ile Adalet Bakanlığı ve Cumhuriyet Savcılığı'na yüklenen sulh olma vazifesi özel hukuka ilişkin kanunlarımızda yer alan alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerine örnek teşkil eder. İdare hukuku bakımından da, Köy Kanunu'nun 5 ve 53. maddeleri ile düzenlenen uzlaşma ve müzakere hükümleri alternatif uyuşmazlık çözüm yollarına örnek gösterilebilir.

başvurmaksızın veya yargılama sırasında mahkeme dışında yapacakları bir anlaşma ile uyuşmazlığı sona erdirebilirler. Bundan ötürü, 659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin düzenlemiş olduğu sulh, Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile düzenlenen sulhten farklıdır.

Devlet yargısı dışında tarafların anlaşması yolu ile uyuşmazlığın sona erdirilmesini hedefleyen sulhün, hukuk sistemimiz bakımından, özel hükümlerle düzenlenmiş bir alternatif çözüm yöntemi olduğu da akla gelebilir³⁰⁸. Bu kararname ile düzenlenen sulh, devlet yargılaması dışında taraf anlaşmasıyla uyuşmazlığın çözümlenmesini amaçlamaktadır. Taraflar, uyuşmazlığın çözümü için sulh yoluna başvurduklarında mutlaka çözüme ilişkin bir karara varmak mecburiyetinde de değildirler. Bu yönleriyle alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerine benzeyen sulh anlaşmaları, bazı noktalardaysa bu yöntemlerden farklılık gösterir.

Öncelikle, Kanun Hükmünde Kararname'nin getirmiş olduğu sulh yöntemi idareler bakımından, gönüllülük esasına tâbi olmayıp, zorunludur³⁰⁹. Dava veya icra yoluna ancak sulh görüşmelerinin başarısız olması veya kamu yararı nedeniyle gidilebilir. İdarelerin bu yola başvurmaksızın dava açmış ya da icra takibine başvurmuş olmaları ise bu yola başvurmaya yetkili personelin adlî ve idarî sorumluluklarına yol açabilir³¹⁰.

³⁰⁸ 659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'den önce yürürlükte bulunan 4353 sayılı Kanun'a göre düzenlenen sulhün bir alternatif uyuşmazlık çözüm yolu olduğu yönünde bkz. **Özbek**, s. 691-694; idari yargıya tâbi uyuşmazlıklar bakımından aynı yönde bkz. **Çolak N. İ.**, *İdari Uyuşmazlıklarda Alternatif Çözüm Yolları*, <http://www.ilkercolak.com.tr/idari-uyusmazliklarda-alternatif-cozum-yollari/>, (Erişim Tarihi: 17.06.2015).

³⁰⁹ “İdarelerin adlî yargıda dava açmadan veya icra takibine başlamadan önce karşı tarafı sulhe davet etmeleri esastır” ifadesine yer verilen 9. madde ile sulh adeta yargılamanın zorunlu bir parçası haline getirilmiştir. Aynı maddenin ikinci fıkrasında ise, “gecikmesinde sakınca bulunan veya işin mahiyeti gereği süre verilmesinde fayda görülmeyen hallerde doğrudan dava ve icra yoluna başvurulabilir” hükmüne yer verilmiştir. Ancak bu hüküm keyfi bir biçimde genişletilerek idarelerin sulh anlaşması yapmasına engel olacak şekilde yorumlanmamalıdır. İdarelerin yargı yoluna başvurmaksızın sulh olmaları kamu yararının varlığı halinde mümkündür. Kamu yararının olduğu durumlarda tarafların sulh olmaları esastır. Bu nedenle, sulh girişiminde bulunulmamasında olduğu kadar sulh prosedürünün gereği gibi yerine getirilmemesinde de ilgili personelin adlî ve idarî sorumluluğu söz konusu olur (**Pekantez/Atalay/Özekes**, s. 577).

³¹⁰ **Pekantez/Atalay/Özekes**, s. 577.

659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname çerçevesinde yapılan sulhlerin meydana getirdiği sonuçlar da alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerine göre farklılık arz eder. Alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri ile ulaşılan kararlar taraflar açısından bağlayıcı olmamasına rağmen 659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname kapsamında akdedilen sulh sözleşmesi bağlayıcıdır. Kararname'ye göre düzenlenen sulhlerin uyuşmazlıkları tamamen sona erdirmesi, üzerinde sulh olunan hususa ilişkin dava yolunun kapatılması ve sulh anlaşmalarına ilişkin tutanağın hiçbir onaya gerek duymaksızın ilâm niteliğini haiz olması, onu alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinden ayırarak Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda düzenlenen sulhe yaklaştırmaktadır³¹¹.

Bu nedenle 659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname çerçevesinde düzenlenen sulh anlaşmalarının sonuçları itibariyle mahkeme huzurunda yapılan sulh anlaşmalarına benzeyen kendine özgü bir alternatif uyuşmazlık çözümü benzeri düzenleme olduğunun kabulü yerinde olacaktır³¹².

C- Konusu

İdarelerin kamu gücünü kullanmaksızın yapmış oldukları iş, eylem ve sözleşmeleri ile kanun gereği adlî yargıya tâbi kılınmış faaliyetleri nedeniyle meydana gelen bir uyuşmazlıkta, idareler yapacakları bir sulh anlaşmasıyla dava açmaksızın uyuşmazlığın çözümünü sağlayabilir.

Öncelikle, 659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile düzenlenen sulh, tarafların karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanlarından oluşan bir sözleşme niteliğindedir³¹³. Bu sözleşmenin konusu da, emredici hükümlere, kamu düzenine, ahlaka, adaba ve kişilik haklarına aykırı olmamalıdır. İmkânsız edimler içeren

³¹¹ Bir alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemi olan arabuluculukta tutanağın ilâm niteliğini kazanabilmesi mahkemenin tarafların anlaşmasına uygun bir şerh vermesine bağlıdır (HUAK m. 18/2).

³¹² Mecburî tahkime ilişkin aynı yönde bkz. **İldır**, Hak Arama, s. 397- 398.

³¹³ Bu nedenle, idarenin alacağından tek taraflı olarak feragati anlamına gelen ve esasen karşı tarafın kabulüne ihtiyaç göstermeyen borcun affedilmesi ya da terkin gibi işlemler, sulh kapsamı dışındadır (**Dadalı**, s. 58).

sözleşmeler de geçersizdir (TBK m. 27). Bunun dışında, tarafların uyuşmazlık hakkında sulh olabilmeleri için üzerinde anlaşılan hususun belirli ya da en azından belirlenebilir olması gerekir³¹⁴.

Mevcut bir uyuşmazlığın ya da hukuka aykırılığın halinde devlet mahkemelerinin münhasıran yetkili olduğu durumlarda, tarafların anlaşarak uyuşmazlığı çözüme kavuşturmaları hukuken geçerli değildir. Tarafların uyuşmazlığın hallini kendi aralarında akdedecekleri bir sözleşmeyle sağlamaları için, o uyuşmazlık konusunun tarafların serbestçe tasarruf edebileceği bir konu olması gerekir. İdarelerin akdetmiş oldukları özel hukuka tâbi sözleşmelerden, haksız fiilden ya da sebepsiz zenginleşmeden doğan uyuşmazlıklar, tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebileceği konulardan olup sulh yolu ile çözüme kavuşturulabilir³¹⁵. Sulh başvuruları belirli bir konuya ilişkin somut bir talebi içermelidir.

Ayrıca, 659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin 9-11. maddelerinde sulh sözleşmelerinin ne şekilde ve hangi usûle tâbi olarak yapılacağı düzenlenmektedir. Bu hükümlere göre, 659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile düzenlenen sulhün konusunu, idarelerin gerek özel hukuk kişileriyle gerekse kendi aralarında meydana gelen ve adlî yargıya tâbi olan uyuşmazlıklar oluşturur.

Taraflar sulh sözleşmesi ile bir hakkın tanınmasını, bir menfaatten vazgeçilmesini, bir şeyin verilmesini, yapılmasını ya da yapılmamasını kararlaştırabilecekleri gibi daha önce var olan sözleşmede değişiklik yapılması hususunda da anlaşabilirler (659 s. KHK m. 10/1). Kararname hükmünden açıkça anlaşılacağı üzere, idarelerin yalnızca para borçlarına ilişkin hususlarda değil; bir şey yapmak ya da yapmaktan kaçınmak şeklinde bir edimin ifasını konu alan hususlarda da sulh yapabilmeleri mümkündür.

659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile düzenlenen sulh bakımından kural, uyuşmazlığın tamamının çözüme kavuşturulmasıdır. Ancak kamu yararının³¹⁶ varlığı

³¹⁴ **Önen**, s. 43; **Yılmaz**, s. 90; **Akyol Aslan**, Sulhun Kapsamı, s. 175.

³¹⁵ **Dadalı**, s. 56.

³¹⁶ Anayasa'da "Kamu Yararı" başlığı altında bir bölüm bulunmasına rağmen kamu yararı kavramı ve bu kavramdan ne anlaşılması gerektiği hususunda Anayasa'da bir tanım bulunmadığı gibi ne doktrinde ne de mahkeme kararlarında da bu kavrama ilişkin bir görüş birliği bulunmamaktadır. Çünkü kamu yararı aslında bir değer yargısıdır ve zamana, mekâna,

halinde uyuşmazlığın sadece belli kısımları üzerinde de sulh olunabilir (659 s. KHK m. 10/1).

Bu Kanun Hükmünde Kararname ile düzenlenen sulh, gerçek anlamda bir sulh sözleşmesi olmadığından tarafların karşılıklı fedakârlığını gerektirmez. Bu nedenle, maddî veya hukukî nedenlerle kamu yararının³¹⁷ gerektirdiği durumlarda asıl alacak

siyasî tercihlere göre değişiklik arz etmektedir (**Çakmak N. M.**, İdare Hukukunda Kuramsal Olarak Kamu Yararı, Ankara, 2013, s. 113; **Tombaloğlu N.**, Türk Yüksek Yargısında Kamu Yararı Kavramı, Ankara, 2013, Yayınlanmamış Doktora Tezi, s. 19; **Tombaloğlu N.**, *Anayasa Mahkemesi Kararlarında Kamu Yararı Kavramı*, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 5, S. 1, Y. 2014, s. 355). İdareler iş, eylem ve faaliyetlerinde kamu yararı sebebiyle, kamu yararına göre ve kamu yararına ulaşmak için hareket ederler (**Çakmak**, s. 424). Sözlük anlamıyla kamu yararı, “devletin gereksinimlerine cevap veren ve bu ihtiyaçları karşılayan, topluma yararlar sağlayan değerler bütünü” olarak tanımlanmaktadır. Bkz. www.tdk.gov.tr. Kamu yararı, doktrinde pek çok şekilde tanımlanmıştır. Doktrindeki kamu yararı tanımları için bkz. **Çakmak**, s. 78 vd.; **Tombaloğlu**, Tez, s. 23 vd. Anayasa Mahkemesi'ne göreyse, kamu yararı, " bireysel, özel çıkarlardan ayrı ve bunlara üstün olan toplumsal yarar" olarak tanımlanmaktadır (AYM, T. 31.10.2008, E. 208/34, K. 2008/153). Ancak genel olarak Anayasa Mahkemesi kararlarında, kamu yararı kavramı tanımlanmaktan ziyade her olaya özgü bir değerlendirmeye olayın kamu yararını gerçekleştirip gerçekleştirmediği incelenmiştir. "Kamu yararı kişinin ve toplumun huzur ve refahını sağlamak anlamına gelir" (AYM, T. 05.04.1977, E. 1977/1, K. 1977/20); "Vatandaşlar arasında kin ve düşmanlık yaratılmasının önlenmesi, millî huzurun bozulmaması, kamu yararındır. Bu, toplum hayatını zarardan korumayı ve güvenliği sağlamayı amaçlar", (AYM, T. 08.04.1963, E.1963/16, K.1963/63), **Saraç O.**, *Kamu Yararı Kavramı*, Maliye Dergisi, s. 7, http://dergiler.sgb.gov.tr/calismalar/maliye_dergisi/yayinlar/md/md139/O.%20SARAC.pdf. (Erişim Tarihi: 05.06.2015). AYM'nin kararlarında isabetle ortaya konulan husus, kamu yararının bireysel yarardan üstün olduğudur. Bkz. AYM, T. 28.06.1995, E. 1994/77, K. 1995/24, RG, T. 15.05.1996, S. 22637; AYM, T. 21.10.1992, E. 1992/13, K. 1992/50, RG, T. 30.06.1993, S. 21623; AYM, T. 28.06.1995, E. 1994/77, K. 1995/24, RG, T. 15.05.1996, S. 22637. Kamu yararı nedeniyle temel hak ve özgürlükler sınırlandırılabilir (AY m. 13). Kanun koyucu da kamu yararına aykırı hükümler getiremez. Bkz. AYM, T. 25.02.1986, E.1985/1, K.1986/4, RG, T. 10.07.1986, S. 19160. Danıştay kararlarında da kamu yararının bireysel yarardan üstün ve farklı olduğuna vurgu yapılarak, idarelerin iş, eylem ve faaliyetlerinde kamu yararını gözeterik hareket etmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. **Tombaloğlu**, Tez, s. 91 vd. Kamu yararı bakımından net bir tanım ortaya konulamamakla birlikte genel olarak toplumun refahı ve düzeni için birey menfaatlerinden üstün tutulan akla, mantığa ve hukuka uygun olan yarar olarak ifade edilebilir.

³¹⁷ Kamu yararı kavramının değişken olması ve zaman ve yere göre farklılık göstermesi nedeniyle, tanımlanmasında güçlükler doğmaktadır. Kamu yararının maddî ve hukukî olarak iki şekilde incelenmesi bu güçlükleri ortadan kaldırarak kavramın açıklanmasını kolaylaştırmaktadır. Kamu yararı kavramı, kanun koyucunun tercihlerine göre şekillenen, uygulandığı toplumun, coğrafyanın, zamanın olduğu kadar faaliyetin niteliğine göre değişiklik gösteren bir kavramdır. Bazı hallerde kanun koyucu, pozitif hukuk kurallarıyla idarenin bazı faaliyetlerinde kamu yararının varlığını doğrudan kabul etmiştir. Bu şekilde düzenlenmiş olan faaliyetler bakımından hukukî anlamda kamu yararı söz konusudur ve bu halde artık kamu yararının mevcut olup olmadığı yönünde bir inceleme yapılmasına gerek yoktur. Kanun koyucunun

ve fer'ilerden kısmen veya tamamen vazgeçilerek sulh olunabilir (659 s. KHK m. 10/2). Örneğin, anapara alacağına daha kısa sürede ulaşmak isteyen idare, borçlunun ödemek zorunda olduğu faizden vazgeçerek yalnızca asıl borcun ödenmesi hususunda karşı tarafla sulh sözleşmesi yapabilir.

659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname, uyuşmazlığın sulh yoluyla çözümü bakımından, özellikle kamu yararı gerekçesiyle, oldukça esnek düzenlemeler getirmiştir. Bununla birlikte, uyuşmazlığın sulhen hallinde hukukî yararın varlığı şarttır. Bu nedenle sulh ile kararlaştırılan hususun, sulhe konu sözleşme kapsamında gerçekleştirilemiyor olması gerekir³¹⁸.

§ 10- SULH USÛLÜ

A- Süresi

I. Genel Olarak

659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname, uyuşmazlıkların çözümünde ilk önce başvurulması gereken bir yol olarak sulh müessesesini düzenlemiş ve bu sulhe önemli bazı sonuçlar bağlamıştır. Bu sonuçların meydana gelebilmesi, ancak süresi içinde usûlüne uygun olarak yapılan bir sulhün varlığı halinde mümkündür.

Kural, dava açılmadan veya icra takibine başlanılmadan önce sulh yoluna başvurulması olmakla beraber, dava açıldıktan veya icraya başvurulduktan sonra dahi taraflar sulh olabilir (659 s. KHK m. 9).

böyle açık bir belirleme yapmadığı durumlarda ise, idare işin niteliğine, uygulandığı coğrafyaya, faaliyete gerçekten gereksinim duyulup duyulmadığına göre bir inceleme yaparak kamu yararının varlığını tespit etmek zorundadır. İşte işin niteliği ve içeriği gereği kamu yararının bulunduğu hallerde ise maddî anlamda kamu yararının varlığından söz edilir (Çakmak, s. 96).

³¹⁸ Dadalı, s. 63.

Sulh karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanlarından oluşan bir sözleşme olduğundan, bu Kanun Hükmünde Kararname ile düzenlenen sulhün de geçerli olabilmesi mutlaka tarafların birbirine uygun irade beyanlarını gerektirmektedir. Bu nedenle, kanun koyucu, bahsi geçen kararnamede sulh anlaşmasının yapılabilmesi için iki aşamalı bir sistem öngörmüştür. Buna göre, uyuşmazlığın sulh yolu ile hallini isteyen taraf, karşı tarafı sulhe davet eder Karşı tarafın bu daveti kabulü üzerine sulh görüşmeleri başlar ve bir anlaşmaya varılmaya çalışılır.

II. Sulhe Davet

659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin amacı, uyuşmazlıkların öncelikle sulh yoluyla halledilmesi olduğu için, idarelere adli yargıda dava açmadan ya da icra takibine başlamadan önce karşı tarafı sulhe davet etme görevi yüklenmiştir. Aynı şekilde aleyhlerine dava açılacağını ya da icra takibine başlanacağını öğrenen idareler, karşı tarafı sulhe davet edebilecekleri gibi; uyuşmazlığın karşı tarafını oluşturan özel hukuk kişileri de idareleri sulhe davet edebilir (659 s. KHK m. 9/1).

Uyuşmazlığın sulh yoluyla çözümünü isteyen taraf, karşı tarafı sulhe davet ederek uyuşmazlık konusu borcun ifasını isteyebilir. Sulh davetiyle karşı tarafa, borcun ifası için veya bu borca itiraz yahut da borca ilişkin sulh teklifinde bulunması için, ilgili mevzuatında daha uzun bir süre tanınmamış olması şartıyla, 30 güne kadar süre tanınır (659 s. KHK m. 9/1).

Sulhe davet, hukuken icaba davet³¹⁹ niteliğinde olup, karşı tarafın bunun üzerine yapacağı teklifin kabulü halinde sulh sözleşmesi kurulmuş olur.

³¹⁹ İcaba davet icaptan farklı olup; icaba davette bulunan taraf kendisine bir icapta bulunulması için karşı tarafı teşvik etmektedir. İcaba daveti icaptan ayıran en önemli unsur, icaba davette sözleşmenin esaslı unsurlarına ilişkin herhangi bir açıklama bulunmamasıdır. Diğer bir unsur ise, icaba davette bulunan taraf bu davetiyle bağlı değildir. İcaba davette bulunan taraf, karşı tarafın icabını kabul etmeyebilir. Bu durum sözleşmesel sorumluluğa yol açmaz (**Eren, Genel**, s. 246- 250; **Kılıçoğlu**, s. 58-60).

Sulhe davette belirtilen süre zarfında uyuşmazlığın karşı tarafı herhangi bir cevap vermemişse, sulh davetinin reddedilmiş olduğu kabul edilir. Bundan sonra uyuşmazlık devlet yargısına taşınabilir.

III. Sulh Teklifi

Dava açılmadan veya icra takibine başlanılmadan sulhe davet üzerine ya da dava açıldıktan ve icra takibine başvurulduktan sonra sulh teklifinde bulunularak uyuşmazlığın sulh yoluyla halli sağlanabilir.

Dava açıldıktan veya icra takibine başlandıktan sonra sulh yoluyla uyuşmazlığın çözümü için, ayrıca sulhe davet aranmayıp, taraflardan birinin sulh teklifinde bulunması halinde sulh yoluna gidilebilir.

6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usûlü Hakkında Kanun'un kapsamı dışında kalan tüm taksitlendirme teklifleri de sulh teklifi olarak değerlendirilmelidir. Devlete, il özel idarelerine ve belediyelere ait “*vergi, resim, harç, ceza tahkik ve takiplerine ait muhakeme masrafı, vergi cezası, para cezası gibi asli, gecikme zammı, faiz gibi fer'i amme alacakları*” ile “*akitten, haksız fiil ve haksız iktisaptan doğanlar dışında kalan ve amme hizmetleri tatbikatından mütevellit olan diğer alacaklar*” bu kanuna göre tahsil olunur (6183 s. Kanun m. 1). 6183 sayılı Kanun kapsamına giren bu alacaklar dışındaki bütün alacakların taksitlendirme teklifleri sulh teklifi niteliğindedir.

İdarî bir davaya konu şey hakkında işlem yapılması için ilgililerin idarî makamlara başvurabileceği; bu başvurunun ardından, idarelerin keyfî davranışlarına engel olmak maksadıyla, 60 günlük süre içerisinde idarenin ilgiliye bir cevap vermek zorunda olduğu İdari Yargılama Usûlü Kanunu ile düzenlenmiştir. Şayet bu süre içinde cevap verilmezse talep reddedilmiş sayılır³²⁰ (İYUK m. 10). Bu genel kurala paralel olarak düzenlenen 659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin 9. maddesine göre, sulh

³²⁰ Bu durumda idarenin zimnen red kararı vermiş olduğu kabul edilmektedir. Bu süre dolmadan yargı yoluna başvurulması halinde henüz bir idarî karar bulunmadığı için dava reddedilebilir (Tan, s. 1030).

başvurularının 60 gün içinde sonuçlandırılmış olması gerekir (659 s. KHK m. 9/5). Sulh tekliflerinin sonuçlandırılması için tanınan bu süre kesindir³²¹. Süresi içinde sonuçlandırılmayan sulh başvuruları reddedilmiş kabul edilir.

Sulh teklifleri, ilgili hukuk biriminin görüşü alınarak ve sulh olmaya yetkili kişi tarafından imzalanarak onaylanması halinde sulh sözleşmesi halini alır (659 s. KHK m. 11). Ancak, idarelerin iç işleyişlerindeki bürokratik engeller nedeniyle, çoğunlukla, belirtilen 60 günlük sürede sulh tekliflerinin yetkili kişi tarafından onaylanması mümkün olmayabilir. Bu ise, yalnızca idarî işleyişin yavaşlığı nedeni ile sulh anlaşmalarının tamamlanmasını ve dolayısıyla tarafların sulh olma iradelerini engellemektedir. Bu nedenle 60 günlük sürenin bitimine rağmen tarafların sulh olmak istemeleri halinde sulh yoluna devam edilmesi ve bir anlaşmaya varılması, kanun koyucunun amacına daha uygundur. Zira kanun koyucu, davanın açılmış hatta icraya intikal etmiş olduğu uyuşmazlıklarda dahi tarafların sulh olmak istemeleri halinde bu yolu mümkün kılmıştır.

B- Şekli

I. İlgili İdare Tarafından Takip Edilen Uyuşmazlıklar

1. Genel Olarak

659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile düzenlenen sulh, öncelikle bir sözleşme olması nedeniyle karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanlarının varlığı halinde geçerli bir şekilde kurulur. Ancak idarelerin sulh olma yönünde irade sergileyebilmeleri bazı şeklî koşullara tâbidir. Her ne kadar adlî yargıda görülecek ve

³²¹ Kanunlarda düzenlenen süreler kural olarak kesindir. Bu süreler taraf anlaşmasıyla azaltılıp çoğaltılamayacağı gibi hâkim de bu sürelere müdahale edemez. Kanunlarda öngörülen bu süreler hak düşürücü nitelikte olup, bu süre içinde yapılmayan işlemlerin sonradan gerçekleştirilmesi hakkı sona erer. "*Yasal süre içinde yapılması gereken işlemlerin ilgili tarafça yapılmaması halinde hakkın düşeceğinin kabulü zorunludur*", Y1HD, T. 08.10.1990, E. 1990/9710, K. 1990/10926, www.hukukturk.com, (Erişim Tarihi: 24.06.2015).

genellikle özel hukuka tâbi işlerden de olsa bu Kanun Hükmünde Kararname ile düzenlenen sulhün taraflarından en az biri kamu idareleridir. Bu nedenle hem takip ve temsil yetkisi bakımından hem de sulh usûlü bakımından özellik arz etmektedir.

659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin 6. maddesi idarelerin taraf olduğu uyuşmazlıklarda davada veya icra takibinde taraf olabilme bakımından genel bir kural getirmiştir. Bu hükme göre, kendi iş ve eylemlerinden dolayı açılacak dava ve icra takiplerinde idarelerin taraf sıfatı bulunmaktadır. İdareleri vekil sıfatıyla doğrudan temsile hukuk birimi amirleri, hukuk müşavirleri, hukuk muhakemat müdürleri ve avukatlar yetkili olup; bu kişiler baroya kayıt veya vekâletname ibrazı olmaksızın her türlü dava ve işi takip yetkisini haizdirler³²² (659 s. KHK m. 6/5).

659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile düzenlenen sulhün amacı, uyuşmazlığın yargı yoluna intikal etmeksizin ve mahkeme kararına gerek olmaksızın taraflar arasında yapılacak bir anlaşmayla sonuca bağlanmasıdır. Tarafların uyuşmazlığı sona erdirmek amacıyla yapmış oldukları anlaşmalar Kanun Hükmünde Kararname ile getirilen şartları taşıyorsa geçerlidir. Bu nedenle, sulh anlaşmasında, "sulh" ya da buna benzer ifadelerin geçmesi gerekli değildir. Yapılan anlaşmanın uyuşmazlığın bir kısmını ya da tamamını sona erdirecek nitelikte olması ve icraya elverişli olması yeterlidir³²³.

İdarelerin kendi aralarında veya özel hukuk kişileriyle yapmış oldukları sulh anlaşmaları yazılı olmalıdır³²⁴. Bu anlaşmayla tarafların sulh olma iradeleri, üzerinde sulh olunan hususlar ve tarafların hak ve yükümlülükleri belirtilir.

Ayrıca sulh yapılabilmesi, hem hukukî yararın hem de kamu yararının varlığını gerektirmektedir. Karşı tarafın sulhe davetini veya yapmış olduğu sulh teklifini olumlu şekilde yanıtlamak ve sulh anlaşması yapmak isteyen idare, hukuk birim veya

³²² Hukuk Muhakemeleri Kanunu 77. maddesi ile taraflardan birinin vekili olduğunu iddia eden kişiye vekâletnamesinin aslını veya bir örneğini mahkemeye ibraz etme zorunluluğu getirilmiştir. 659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin getirmiş olduğu düzenleme idare vekillerini bu zorunluluktan muaf tutmaktadır. Vekilin bu Kanun Hükmünde Kararname ile getirilen muafiyetten yararlanabilmesi için, isminin idare tarafından ilgili Cumhuriyet Başsavcılığı'na verilen listede bulunuyor olması yeterlidir (659 s. KHK m. 6/5).

³²³ **Önen**, s. 58.

³²⁴ **Dadalı**, s. 59.

komisyonlarının olumlu görüşünü içeren teklifi yetkilisinin onaylaması halinde sulh olabilir.

Tarafların sulh olmak konusunda anlaşmaları halinde üzerinde anlaşılan hususlar bir tutanağa geçirilir. Bu tutanak ilâmların icrasına yoluyla takip edilir (659 s. KHK m. 10/3).

2. *Kamu Yararının Varlığına İlişkin Görüş*

659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile düzenlenmiş olan sulh yalnızca kamu yararının gerektirdiği durumlarda yapılabilir. Kanun koyucu, Kararname'nin 9. maddesinde uyuşmazlığın sulhen çözümünün esas olduğunu belirtmiş olmasına ve hatta kamu yararının varlığı nedeniyle alacağın fer'ilerinden veya tamamından vazgeçilebileceğini dahi düzenlemiş olmasına rağmen, kamu yararının yokluğu halinde sulh yolunun terkine imkân tanımıştır.

Tarafların mevcut uyuşmazlığı sona erdirmek için yapacakları sulh anlaşmasının kamu yararı taşımaması halinde onaylanması mümkün değildir (659 s. KHK m. 11).

Kanun koyucu, gerek maddî sebeplerle gerek hukukî sebeplerle kamu yararının varlığı halinde idarelerin sulh yoluna başvurmaları gerekliliğini düzenlemiştir. Uyuşmazlığın dava yoluyla hallinde ya da icra yoluna başvurulmasında, idare aleyhine bir sonuç meydana gelmesi veya idarelere ek malî külfetlerin yüklenmesi söz konusu ise, sulh yoluna başvurmakta kamu yararının varlığı kabul edilir³²⁵. Bunun dışında, Anayasa Mahkemesi kararlarında isabetle belirtildiği üzere kamu alacaklarının sürüncemede bırakılmaması kamu yararınadır³²⁶. Bu sebeple, idarelerin kamu yararını daraltacak şekilde yorumlayarak sulhten kaçınmaları, Kanun

³²⁵ Dadalı, s. 61.

³²⁶ AYM, T. 06.01.2011, E. 2008/96, K. 2011/3, www.hukukturk.com, (Erişim Tarihi: 23.06.2015).

Hükmünde Kararname'nin amacına aykırılık teşkil eder³²⁷. Böyle bir durumsa sulhe yetkili personelin hukukî sorumluluğuna yol açabilir³²⁸.

Kamu yararının varlığına ilişkin görüşü vermeye yetkili organ, uyuşmazlığın taraflarına ve konusuna göre değişiklik göstermektedir. Buna göre, idarelerin kendi aralarında meydana gelen her türlü hukukî uyuşmazlığın sulh yoluyla çözümü için kamu yararının varlığına ilişkin görüş belirtmeye yetkili organ, ilgili idarenin hukuk birimidir³²⁹ (659 s. KHK m. 4/3-b).

Genel ve özel bütçeli kamu idarelerinin özel hukuk kişileriyle aralarında akdetmiş oldukları sözleşme hükümlerine dayanılarak yapılan sözleşme değişiklikleri nedeniyle meydana gelen uyuşmazlıklar ile herhangi bir sözleşmeye dayanmasa bile konusu para dışında şeyler olan hukukî uyuşmazlıkların sulh yoluyla çözümünde de hukuk birimlerinin kamu yararının varlığına ilişkin görüşüne ihtiyaç duyulmaktadır.

Bunun dışında, idarelerin özel hukuk kişileriyle olan, herhangi bir sözleşmeye dayanmayan ve konusu para olan uyuşmazlıklarının sulhen halinde kamu yararının varlığına ilişkin görüş vermeye,

- miktarı 1.000.000 Türk Lirasına kadar olan uyuşmazlıklarda hukuk birimleri,

³²⁷ Danıştay 1. Dairesi'nin Gençlik ve Spor Bakanlığı ile Beşiktaş Jimnastik Kulübü Derneği arasında meydana gelen sözleşme değişikliğine ilişkin uyuşmazlıkta vermiş olduğu karara karşı oy yazısında da bu hususa değinilmiştir. "...yeni dengelerin ve karşılıklı hak ve yükümlülüklerdeki sözleşme temelini esas unsurları etkileyecek derecede önemli değişikliklerin, sözleşmenin değiştirilmesi bakımından dikkate alınması ve olumlu veya olumsuz etkilerinin değerlendirilmemesi ya da idare yararının en dar anlamıyla değerlendirilmesi, bu gibi sözleşmelerde değişiklik yapılmasının önünü tamamen tıkayacaktır. Danıştay 1D, T. 26.04.2004, E. 2004/37, K. 2004/48, www.kararara.com, (Erişim Tarihi: 22.06.2015).

³²⁸ **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 577. Danıştay, idarelerin bir işlemin yapılıp yapılmaması hakkındaki takdir haklarının bulunması halinde yalnızca kamu yararının dayanak olarak gösterilmesini kabul etmeyip, söz konusu işlemin yapıldığında kamu yararının nasıl gerçekleştiğinin de idare tarafından ortaya konulmasını istemektedir. Bkz. Danıştay 8D, T. 01.03.2010, E. 2209/7831, www.kazanci.com, (Erişim Tarihi: 24.06.2015). Takdir yetkisinin hukuka uygun olarak uygulanıp uygulanmadığı mahkemelerce her zaman araştırılabilir. Bkz. Danıştay 8D, T. 30.05.1997, E. 1996/2550, K. 1997/1937, www.hukukturk.com, (Erişim Tarihi: 24.06.2015).

³²⁹ Hukuk birimleri, 659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin 2. maddesinde tanımlanmış olup, idarelerin hukuk hizmetlerini yürüten birimlerine verilen addir.

- miktarı 1.000.000 Türk Lirasından 10.000.000 Türk Lirasında kadar olan uyuşmazlıklarda hukukî uyuşmazlık değerlendirme komisyonu³³⁰,
- miktarı 10.000.000 Türk Lirasından fazla olan uyuşmazlıklarda ilgili bakanlığın hukukî uyuşmazlık değerlendirme komisyonu ve Maliye Bakanlığı yetkilidir (659 s. KHK m. 11).

3. *Onay ve İmza*

Sulh anlaşması, sulh yapmakta kamu yararının olduğuna ilişkin görüşün ardından onaylanmakla geçerli hale gelir.

Kanun koyucu, Kanun Hükmünde Kararname'nin 11. maddesi ile sulh anlaşmalarının onaylanması bakımından da, uyuşmazlığın tarafları ve konusuna ilişkin bir ayırım yaparak yetkiliyi belirlemiştir. Bu düzenlemeyle, sulh sürecine ilgili birimlerin katılımı sağlanmış ve böylece sağlıklı kararlar alınması hedeflenmiştir³³¹.

İdarelerin kendi aralarında meydana gelen uyuşmazlıklar ile özel hukuk kişileri ile aralarındaki mevcut sözleşmelerden kaynaklanan uyuşmazlıkların sulhen halinde anlaşmayı onaylamaya, bakanlıklarda bakan, diğer idarelerde üst yönetici³³² yetkilidir. Bu hükme göre, örneğin, kamu iktisadi teşebbüslerinin yürüttüğü hizmetten yararlananlarla aralarındaki abonman sözleşmelerinden kaynaklanan uyuşmazlıkların sulhen halli kamu iktisadi teşebbüsünün üst yöneticisinin onayına bağlıdır.

³³⁰ Hukukî uyuşmazlık değerlendirme komisyonu, idareler bünyesinde, Milli Savunma Bakanlığı'nda Bakan, diğer bakanlıklarda müsteşar ve kamu idarelerinde en üst yönetici tarafından oluşturulan, hukuk birimi (idarelerde hukuk uyuşmazlıklarını yürüten birim) amiri ve hukukî uyuşmazlıkla ilgili birim amirinin bulunduğu en az üç üyeden oluşan komisyonu ifade etmektedir (659 s. KHK m. 2).

³³¹ **Çolak**, <http://www.ilkercolak.com.tr/idari-uyusmazliklarda-alternatif-cozum-yollari/>, (Erişim Tarihi: 17.06.2015).

³³² Üst yönetici, Milli Savunma Bakanlığı'nda bakanı, diğer bakanlıklarda müsteşarı ve kamu idarelerinde en üst yöneticiyi ifade etmektedir (659 s. KHK m. 2).

İdarelerin özel hukuk kişileriyle aralarında meydana gelip de herhangi bir sözleşme hükmüne dayanmayan ve konusu para olmayan uyuşmazlıkların hallinde, ilgili harcama yetkilisinin teklifi üzerine üst yönetici sulh anlaşmasını onaylayabilir.

Herhangi bir sözleşme hükmüne dayanmayan ve konusu para olan uyuşmazlıklarda (örneğin, idarelerin taşıt araçlarının karıştığı kazalar nedeniyle meydana gelen uyuşmazlıklarda) ise sulh anlaşmasını onaylamaya,

- miktarı 1.000.000 Türk Lirasına kadar olan uyuşmazlıklarda harcama yetkilisinin teklifi üzerine üst yönetici,
- miktarı 1.000.001 Türk Lirasından 10.000.000 Türk Lirasına kadar uyuşmazlıklarda ilgili bakanlığın teklifi üzerine Bakan,
- miktarı 10.000.000 Türk Lirasından fazla uyuşmazlıklarda ise ilgili bakanlığın teklifi üzerine Bakanlar Kurulu yetkilidir (659 s. KHK m. 11/2).

Ancak, bakan ve üst yönetici bu yetkilerini alt kademelere devredebilir³³³. Bu devrin yapılabilmesi devredilen yetkinin sınırlarının açıkça belirlenmesi halinde mümkündür (659 s. KHK m. 11/1-2).

Ayrıca, taşra birimlerinin özel hukuk kişileri ile olan ve herhangi bir sözleşmeye tâbi olmayan iş ve eylemlerinden doğan uyuşmazlıklara ilişkin sulh anlaşmalarının onaylanması illerde vali, ilçelerde kaymakama devredilebilir (659 s. KHK m. 11/2).

II. Başka İdare Tarafından Takip Edilen Uyuşmazlıklar

659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile getirilen düzenlemeye göre kural, idarelerin kendi iş ve eylemlerinden dolayı meydana gelecek uyuşmazlıklarda yine

³³³ Birçok kamu idaresi, özellikle Bakanlıklar, imzalamış oldukları yetki devri sözleşmeleriyle anılan sulh anlaşmalarının onaylanmasını alt kademelere devretmişlerdir. Örneğin, Sağlık Bakanlığı Türkiye Kamu Hastaneleri Kurumu, yaptığı yetki devri ile KHK'nın 11/2. maddesindeki uyuşmazlıklara ilişkin sulh anlaşmalarının onaylanmasını yetkisinin üst yöneticiden alınarak, konusu para olmayanlar ile miktarı 100.000 TL'ye kadar olan uyuşmazlıklarda Kamu Hastaneleri Birliği Genel Sekreteri'ne, miktarı 100.001 TL'den 300.000 TL'ye kadar olanlar uyuşmazlıklarda Birinci Hukuk Müşaviri'ne devrini düzenlemiştir. Bkz. <http://www.tkhk.gov.tr/Dosyalar/cc95b4fe3e4f43a886a8e5fc21ae5d0e.pdf>, (Erişim Tarihi: 10.06.2015).

kendilerinin taraf sıfatına sahip bulunması olmakla beraber (659 s. KHK m. 6/1); bazı hallerde dava ve icra takip yetkisi başka bir idareye ait olabilir. Bu husus özel takip ve temsil yetkileri başlığıyla Kanun Hükmünde Kararname'nin 7. maddesinde düzenlenmiştir.

Müşterek kararnameye dayanan bir işlem hakkında meydana gelen uyuşmazlığın çözümünde, kararnameyi imzalayan bütün idareler adına müşterek kararnameyi teklif eden bakanlığın hukuk birimi yetkilidir (659 s. KHK 7/1-a).

Bakanlar Kurulu kararları ile Başbakanlığın da taraf olduğu düzenleyici işlemlere karşı açılan davalar ve icra takipleri, Başbakanlıkça takip yetkisi verilen idarenin hukuk birimi tarafından yürütülür (659 s. KHK m. 7/1-b).

Başbakanlık hukuk birimince takibi gerekli görülen ulusal veya uluslar arası davaların takibinde ise ilgili idarenin de vekili sıfatıyla Başbakanlık hukuk birimi görevlidir (659 s. KHK 7/2).

Ayrıca Kanun Hükmünde Kararname'nin 5. maddesi ile idarelerin hukuk hizmetlerinin yürütülmesini, ihtiyaç duymaları halinde, Maliye Bakanlığı'ndan talep edebilecekleri düzenlenmiştir.

Bunun dışında, 659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin yürürlüğe girmesinden önce açılmış bulunup 4353 sayılı Kanun gereği Maliye Bakanlığı'nca takip edilen dosyaların ilgili idareye devrinin istenmemiş olması halinde de Maliye Bakanlığı dosyayı takibe devam eder³³⁴.

Sayılan bu durumlarda bir idarenin taraf olduğu uyuşmazlığın çözümü başka bir idareye bırakılmaktadır. Uyuşmazlığın sulh yoluyla hallinde yetkili kişilerin taraflara ve konuya göre değişmesi nedeniyle, başka idare tarafından takip edilen davalarda hangi usûlün uygulanacağı sorun teşkil edebilir. Bu nedenle kanun koyucu Kanun

³³⁴ 4353 sayılı Kanun döneminde genel bütçeli idarelerin taraf olduğu uyuşmazlıklara ilişkin takip yetkisi bulunan Maliye Bakanlığı Baş Hukuk Müşavirliği ve Muhakemat Genel Müdürlüğü 03.04.2012 tarihinde yayınlamış olduğu açıklamada bu hususu belirterek, Kanun Hükmünde Kararname'nin yayımlandığı tarihte derdest olan davaların dosyalarının ilgili idareye bir yıl içinde devredilebileceğini düzenlemiştir. Bkz. <http://www.bahum.gov.tr/duyurular/659KHKUsulVeEsaslarIdareler.pdf>, (Erişim Tarihi: 10.06.2015).

Hükmünde Kararname'nin 11. maddesinin son fıkrasında getirdiği düzenlemeyle bu hususu açıklığa kavuşturmuştur. Başka idare tarafından veya Maliye Bakanlığı tarafından takip edilen davalarda sulh, dosyayı takip eden idarenin tâbi olduğu usûle tâbidir³³⁵.

§ 11- SULHÜN SONUÇLARI, GEÇERSİZLİĞİ ve SULHE AYKIRILIK

A- Sulhün Sonuçları

I. Genel Olarak

659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname genel ve özel bütçeli idarelerin taraf olduğu uyuşmazlıkların sulh yoluyla dostane yöntemlerle çözümünü emredici bir şekilde düzenlemiştir³³⁶. Bu düzenlemeyle hem idare ve vatandaşlar arasındaki ihtilafların azaltılması yoluyla toplumsal barışın sağlanması hem de idarelerin taraf olduğu uyuşmazlıkların barışçıl yöntemlerle sona erdirilmesi ve yargının yükünün hafifletilmesi amaçlanmıştır.. Bundan dolayı, Kanun Hükmünde Kararname sulhü

³³⁵ Maliye Bakanlığı, diğer idarelerin kendisinden dava açılması talebinde bulunmaları halinde sulhe davete ilişkin tebligatın ve varsa cevaba ilişkin bilgi ve belgelerin de talebe ekli olarak gönderilmesini istemektedir. Böylece, ilgili idarenin karşı tarafı sulhe davet edip etmediğinin tespiti sağlanarak uyuşmazlığın ancak sulhen halledilememesi halinde dava yoluna gidilmesi uygulamada benimsenilmeye çalışılmaktadır. Bkz. <http://www.bahum.gov.tr/duyurular/659KHKUsulVeEsaslarIdareler.pdf>, (Erişim Tarihi: 10.06.2015).

³³⁶ 659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin ifadesine bakıldığında, idarelerin dava açmadan ve icra takibine başlamada önce sulh yoluna başvurulması zorunludur. Ancak, kendilerine karşı dava açılacağını veya icra takibi başlatılacağını öğrenmeleri halinde sulh yolunun teklifi seçimlik bir yol olarak düzenlenmiştir. Amaç yargı yoluna gerek kalmaksızın uyuşmazlıkların çözümü olduğu için bu halde dahi idarelerin geniş bir takdir hakkı olmamalı, idareler kendilerine karşı dava açılacağını veya icra takibine başlanılacağını öğrenmeleri halinde de karşı tarafı sulhe davet etmelidir.

seçimlik bir yol olmaktan ziyade idarelerin dava açmadan ve icra takibine başlamadan önce başvurmak zorunda oldukları bir yol olarak düzenlemiştir³³⁷.

Özellikle idarelerin dava açmadan veya icra takibine başlamadan önce sulh yoluna başvurmalarını, ancak bu yolun başarısız olması halinde yargı yoluna gidilmesi gerektiğini düzenleyen Kanun Hükmünde Kararname, sulhe bazı sonuçlar bağlamıştır. Kanun koyucu, sulhe bağladığı sonuçlarla, hem uyuşmazlıkların sulh ile sonuçlanması bakımından tarafları teşvik etmek hem de sulhün kötüye kullanımını önlemek istemiştir.

Sulhün meydana getirdiği sonuçlar incelendiğinde, aslında mahkeme dışında vuku bulan sulhe mahkeme içi sulhün meydana getirdiği sonuçların bağlandığı ve böylece karma nitelikli yeni bir sulhün vücut bulduğu görülür.

II. Uyuşmazlığı Sona Erdirme

659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin sulhün usûl ve esaslarını düzenleyen 10. maddesinin 4. fıkrasında sulh ile bir anlaşmaya varılması halinde üzerinde anlaşılan hususlar hakkında artık bir dava açılmayacağı düzenlenmiştir.

Sulh tarafların karşılıklı rıza göstererek akdetmiş oldukları bir sözleşmedir. Bu sözleşme ile taraflar, aralarındaki uyuşmazlığın çözümünü yargı yoluna başvurmaksızın halletme konusunda bir anlaşmaya varmaktadır. Ancak Kanun Hükmünde Kararname'nin getirmiş olduğu hüküm nedeniyle, tarafların yapmış oldukları bu sözleşme onların dava hakkını ortadan kaldırmaktadır. Bu durum

³³⁷ 659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin yürürlüğe girmesinden sonra, Bakanlıklar ve Genel Müdürlükler tarafından özellikle idare tarafından açılacak dava ve icra takiplerinden önce sulh yoluna başvurulması gerektiği alt birimlere yazılı olarak bildirilerek, bu sulhün usûl ve esasları hakkında ayrıntılı bilgiler verildiği bilinmektedir. Örneğin Orman ve Su İşleri Bakanlığı'nın Uyuşmazlıkların Sulh Yoluyla Halline İlişkin Yönergesi için bkz. http://www.ormansu.gov.tr/osb/Libraries/Dok%C3%BCmanlar/uyusmazlik_yonergesi.sflb.ashx, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü'nün 659 sayılı KHK'nın uygulanması hakkında yayınladığı genelge için bkz. http://tapu-kadastro.net/Download/genelgeler/659_Sayli_KHK_Genelge_8_Haziran_2012.pdf, (Erişim Tarihi: 10.06.2015).

Anayasa ile güvence altına alınan hak arama özgürlüğüne aykırı olarak değerlendirilebilir.

Anayasa'nın 36. maddesinde "*Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak sureti ile yargı mercileri önünde davacı ve davalı olarak iddia ve savunma hakkına sahiptir*" şeklinde ifade edilen hak arama özgürlüğü, hukuk devletin en temel ilkelerinden birini oluşturmaktadır. Bir hakkının ihlâlê uğradığını düşünen kişi, devletin yargı organları vasıtasıyla bu ihlalin durdurulmasını veya engellenmesini sağlayabilir. Ancak, diğêr özgürlüklerde de olduğu gibi, hak arama özgürlüğü de sınırsız değildir. Anayasa'nın 13. maddesiyle düzenlenen genel sınırlama sebepleriyle bu hak da her zaman sınırlandırılabilir³³⁸. Bu sınırlamalar dışında, kişiler yalnızca başkalarına zarar vermek kastıyla bu özgürlükten yararlanamaz. Aksi halde hakkın kötüye kullanımı söz konusu olur³³⁹.

Ayrıca bu hak, kişinin istememesi halinde yargı yoluna başvurmamasını da kapsamaktadır. Yani bireyler, haklarını meşru savunma vasıtaları ile yargı mercileri önünde arayabilecekleri gibi bu haklarını kullanmaktan vazgeçmiş de olabilir. Özellikle, tasarruf ilkesinin geçerli olduğu özel hukuk uyuşmazlıkları bakımından bireyler dava açmak ve takip yapmak haklarından vazgeçebilir. Bu nedenle, tarafların karşılıklı irade beyanlarıyla sona erdirdikleri uyuşmazlık hakkında yeniden yargı yoluna başvuramamaları hak arama özgürlüğüne engel teşkil etmez³⁴⁰. Aksine, uyuşmazlığın çözümünü karşılıklı rıza ile sona erdiren tarafın herhangi haklı bir neden bulunmaksızın yeniden yargı yoluna başvurması, hakkın kötüye kullanımı olarak değerlendirilir. Bundan başka hak arama özgürlüğü değerlendirilirken Anayasa m. 141 ile hüküm altına alınan uyuşmazlıkların mümkün olan süratle

³³⁸ **İldir**, s. 47.

³³⁹ Y3HD, T. 16.01.2012, E. 2011/17424, K. 2012/660, www.kararara.com, (Erişim Tarihi: 11.06.2015). Anayasa'nın 14. maddesiyle temel hak ve özgürlüklerin kötüye kullanılması yasaklanmıştır.

³⁴⁰ İldir, alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerine başvurunun kanunlarla zorunlu hale getirilmiş olması durumunun, kamu düzeninin sağlanması için kanun tarafından hak arama özgürlüğüne getirilen bir sınırlama olarak kabul edilmesi gerektiğini savunmaktadır. Tarafların serbestçe tasarruf edebilecekleri alanda böyle bir zorunluluğun hak arama özgürlüğünü kısıtlamayacağını bilakis yargı gücünün kalitesini artıracığını dile getirmektedir (**İldir**, s. 48; **İldir**, Hak Arama, s. 398).

sonuçlandırılmasına ilişkin düzenlemenin de göz önünde bulundurulması gerekir³⁴¹. Uyuşmazlığın daha yargı yoluna başvurulmadan hallini düzenleyen 659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname kapsamında sulh bu yönüyle hak arama özgürlüğünün bir tamamlayıcısı olarak kabul edilebilir.

Sulh ile sonuçlanan hususlar hakkında dava açılmayacağını düzenleyen hükmün hak arama özgürlüğüne engel teşkil etmediğinin tespitinden başka, bu hükmün hukukî niteliğinin tespiti de hukuk dünyasında meydana getireceği etki bakımından oldukça büyük bir önemi haizdir.

İlk olarak, tarafların yapmış oldukları bir sözleşme sonucu dava hakkının ortadan kalkması nedeniyle, bu düzenlemenin dava hakkından feragat³⁴² niteliği taşıyabileceği akla gelebilir. Bireyler, hukuk düzeni tarafından kendilerine tanınan hakları kullanıp kullanmamakta, bu hakkın sağladığı menfaatten yararlanıp yararlanmamakta özgürdür. Bu nedenle mevcut bir haktan her zaman feragat edilebilir. Yani bir haktan feragat edilebilmesi hakkın doğmuş olmasını gerektirir. Dava hakkından feragat edilebilmesi ise bir davanın açılmış olması şartına bağlıdır³⁴³. Bu nedenle 659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'ye dayanılarak yapılmış sulh sözleşmesi dava hakkından feragat anlamı taşımaz. Kaldı ki yapılan sözleşmenin hükümsüzlüğü veya irade sakatlığı nedeniyle iptali halinde uyuşmazlık hakkında her zaman dava açılabilir.

659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile düzenlenen sulhün uzlaşmaya varılan hususta dava açılmasına engel olmasını Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun yürürlüğe girmesinden önceki sulhün durumuna benzetmek mümkündür. Zira her ne kadar kanun koyucu açıkça bu kararname ile düzenlenen sulhün kesin hüküm gibi sonuç doğuracağını ifade etmemiş olsa bile, gerek Kararname'nin 10/4 hükmünden gerekse bu sulhlere ilâm niteliğinde belge olma vasfı tanıyan 10/3 hükmünden kanun

³⁴¹ AYM, T. 24.05.2012, E. 201/134, K. 2012/83, www.hukukturk.com, (Erişim Tarihi: 23.06.2015).

³⁴² Feragat, mevcut bir hakkın tamamen veya kısmen ortadan kaldırılmasına yönelik hukukî işlemdir. Hukuk düzeninin sınırları içinde her türlü haktan feragat mümkündür (**Buz V.**, Medeni Hukukta Yenilik Doğuran Haklar, Ankara, 2005, s. 413).

³⁴³ **Akyol Aslan**, s. 250; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 506; **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 820.

koyucunun Kararname kapsamındaki sulhlere kesin hükmün sonuçlarını tanıma eğiliminde olduğu fark edilecektir.

Uyuşmazlığın sulh yoluyla hallinde uzlaşan taraflar artık uzlaştıkları husus hakkında yeni bir dava açamaz.

Tarafların anlaşmış oldukları hususlar hakkında dava açılmayacağını düzenleyen Kanun Hükmünde Kararname, bu yönüyle alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinden ayrılmaktadır. Çünkü bu yöntemlere başvuru yargı yolunu engelleyecek şekilde katı bir biçimde uygulanamaz³⁴⁴.

Sulh sözleşmesinin varlığına rağmen yargı yoluna başvurulmuş olması hâlinde ise, mahkemenin davaya bakmaktan kaçınması gerekir. Zira, davacının bir dava açmakta hukuken korunmaya değer bir menfaatinin bulunması gerekir³⁴⁵. Hukukî yarar olarak ifade edilen bu husus bir dava şartıdır (HMK m. 114/1-h). Hukukî yararın bulunup bulunmadığını ise hâkim davanın her aşamasında re'sen araştırabileceği gibi taraflar da her zaman ileri sürebilir (HMK m. 115/1). Hukukî yararın yokluğu halinde dava usulden reddedilir (HMK m. 115/2).

Her ne kadar 659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'ye dayanılarak yapılmış sulhler bir mahkeme kararına dayanmamakta ise de kanun koyucu bu sulhlere ilişkin tutanaklara ilam niteliği tanımıştır (659 s KHK m. 10/3). Tarafların aralarında akdetmiş oldukları sulh sözleşmeleri ilamların icrası hükümlerine göre infaz olunur. Bu nedenle aralarındaki uyuşmazlığı sulh ile çözüme kavuşturan tarafların yeniden bir dava açmakta hukukî yararları bulunmamaktadır. İşte bu sebeple sulh sözleşmesinin varlığına rağmen açılan davanın usulden reddi gerekir.

³⁴⁴ **İldir**, s. 48; **Tanrıver**, Arabuluculuk, s. 154. Alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinin en çok eleştirilen yönlerinden biri bu yöntemle ulaşılan sonucun bağlayıcı olmaması nedeniyle tarafların bu anlaşmaya uymamalarının herhangi bir yaptırımının bulunmamasıdır (**İldir**, s. 142). 659 sayılı KHK'nın getirmiş olduğu düzenleme alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinin bu yönünü ortadan kaldırmakta ve klasik alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinden ayırmaktadır.

³⁴⁵ **Pekcanitez/Atalay/Özkes**, s. 425; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 249.

III. Kanunî Sürelere Etki

Hukuk düzeni bazı durumlarda kimi hak ve borçlar için belirli süreler öngörmüş olabilir. Süreler ait olduğu hukuk alanına, yöneldiği kişiye, niteliğine göre değişiklik göstermektedir³⁴⁶. Genel olarak süreler hak düşürücü ve zamanaşımı süreleri ayırımına tâbi tutulmaktadır³⁴⁷. Bunun dışında kanunlarımızda başka süreler de öngörülmüştür. Özellikle usûl hukukuna ilişkin olarak Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 90 vd. hükümlerinde sürelerle ilişkin genel kuralları ortaya konulmuştur. Aynı kanunla davanın açılmasından sona ermesine kadar pek çok süre düzenleyerek kişilerin haklarına ulaşmak için başvurdukları mahkemelerde hem hak kayıplarının yaşanmasına hem de yargılamanın yavaş işleyişine engel olunmaya çalışılmıştır.

659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile getirilen ve uyuşmazlığın sulhen hallini öngören düzenlemeye göre, dava açılmadan önce karşı tarafın sulhe davet edileceği ve bu davetin olumlu bir şekilde yanıtlanması üzerine sulh anlaşması yapılabileceği düzenlenmiştir. Sulhe davet üzerine karşı tarafa 30 güne kadar süre verileceği de Kanun Hükmünde Kararname ile hüküm altına alınmıştır. Karşı tarafın sulhe davet için verilen süre içinde sessiz kalması veya sulh teklifinde bulunmasına rağmen tarafların sulh olamaması halinde sulh görüşmeleri esnasında geçen sürenin sulh olmak isteyen taraflar bakımından aleyhe bir sonuç meydana getirmesine engel olmak isteyen kanun koyucu, Kanun Hükmünde Kararname'nin 10/5. maddesiyle bir düzenleme öngörmüştür. Bu düzenlemeye göre, *“tarafların sulhe davet yazısının diğer tarafa tebliği ile uyuşmazlık konusu hak ve alacağın tâbi olduğu kanunî süreler durur”* (659 s. KHK m. 10/5).

Sulh görüşmeleri sırasında uyuşmazlık taraflarının hak kaybına engel olmasına yönelik olarak getirilen bu hükme paralel düzenlemelere Avrupa Birliği'nin direktif

³⁴⁶ **Yılmaz E.**, *Hukuk Muhakemeleri Kanununda Süreler*, Yaşar Üniversitesi Elektronik Dergisi, C. 8, Özel Sayı, Y. 2013, s. 3168.

³⁴⁷ Zamanaşımı, süresinde kullanılmayan haklar bakımından borçluya ifadan kaçınma yetkisi veren bir kurumdur. Hak düşürücü süre ise, hak sahibinin süresi içinde hareketsiz kalması nedeniyle o hakkın artık talep edilemeyecek olması halinde söz konusu olur (**Oğuzman/Öz**, C. 1, s. 600; **Kılıçoğlu**, s. 862). Zamanaşımı ve hak düşürücü süreler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **Özkaya E.**, *Özel Hukukumuzda Zamanaşımı ve Hak Düşürücü Süreler*, Ankara, 2012, s. 21 vd.

kararlarında da yer verilmektedir³⁴⁸. Yargı dışı çözüm yöntemlerine başvurunun kanunî süreler üzerindeki etkisi bu yöntemlere başvuru şansını artırır.

659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile getirilen hükme göre kural daha dava açılmadan veya icra takibine başlanmadan önce sulh yoluna başvurmak olmakla birlikte, dava açıldıktan veya uyuşmazlığın icraya intikalinden sonra da sulh mümkündür. Ancak bu halde zaten kanunî süreler dava veya icra nedeniyle kesilmiş olduğundan³⁴⁹, kanun koyucu yalnızca dava açılmadan önce sulhe başvuru halini düzenlemiştir.

Sulhe davet yazısının karşı tarafa usûlüne uygun şekilde tebliğiyle duran süreler, tarafların sulh olmak konusunda anlaşamamaları hâlinde bu hususun tutanağa geçirilmesinden sonra yeniden işlemeye başlar³⁵⁰ (659 s. KHK m. 10/5).

Kanunî süreler bakımından üzerinde durulması gereken bir diğer husus mücbir sebebin varlığıdır. Mücbir sebep, bir hakkın yerine getirilmesini veya hukukî bir imkânın kullanılmasını engelleyen; önceden bilinmeyen ve gerekli özen gösterilse dahi önüne geçilemeyen ağır hastalık, kaza, deprem, yangın, savaş gibi olağanüstü hallerdir³⁵¹. Mücbir sebebin varlığı hakkın kullanımını engellediği için hakkın kullanımına ilişkin sürelerin uzatılması veya yeniden tanınmasını sağlamaktadır. Bu hallerin varlığında, 659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname’de özel bir hüküm düzenlenmeyerek genel hükümlere atıf yapılmakla yetinilmiştir (659 s. KHK m. 10/5). Bu durumda, mücbir sebep nedeniyle usûl hukukuna ilişkin bir sürenin kaçırılmış olması halinde HMK m. 95 ve devamı hükümleriyle düzenlenmiş eski

³⁴⁸ **Tanrıver**, Arabuluculuk, s. 157.

³⁴⁹ Zamanaşımının kesilmesi sebepleri Türk Borçlar Kanunu’nun 154. maddesinde sınırlı olarak sayılmıştır. Buna göre, alacaklının dava açması veya icra yoluna başvurusu zamanaşımını keser.

³⁵⁰ Türk Borçlar Kanunu 153. maddesiyle zamanaşımını durduran sebepleri düzenlemiştir. Bu maddenin ikinci fıkrasında, “Zamanaşımını durduran sebeplerin ortadan kalktığı günün bitiminde zamanaşımı işlemeye başlar veya durmadan önce başlamış olan işlemini sürdürür” denilerek zamanaşımının durması halinde ne zaman tekrar işlemeye başlayacağı düzenlenmiştir. 659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname zamanaşımının yeniden işlemesi hususunda TBK’dan farklı bir düzenleme getirmiştir.

³⁵¹ **Eren**, Genel, s. 557; **Kılıçoğlu**, s. 304. Mücbir sebep hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **Özcelik Ş. B.**, Borçlunun Sorumlu Olmadığı Sebeplerle Borcun İfa Edilememesi ve Mücbir Sebep Kayıtları, Ankara, 2009, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

hale getirme kurumu söz konusu olacakken, maddî hukuka ilişkin süreler bakımından mücbir sebebin varlığı halinde ise ilgili kanunlarındaki genel hükümler uygulanır.

IV. Cebri İcra Yoluyla Yerine Getirilebilme

İlam, taraflardan her birine verilen hüküm nüshasıdır (HMK m. 301/2). Kural olarak, mahkeme kararları ilâm niteliğini haizdir. İİK m. 38 ile bazı belgelerin ilâm niteliğinde olduğu kabul edilmiştir. Ayrıca bazı özel kanun hükümleriyle bazı belgeler ilâm niteliğinde belge olarak kabul edilmiştir³⁵². 659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname de böyle bir düzenleme getirerek, bu Kararname kapsamında yapılacak sulhlerin ilâmlı icraya tâbi olduğunu hüküm altına almıştır³⁵³ (659 s. KHK m. 10/3).

659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname kapsamında yapılan sulhler, devlet yargısına başvurmaksızın tarafların aralarında yapmış oldukları uzlaşmaları içermektedir. Bu sulh anlaşmaları mahkeme huzurunda yapılmadıklarından mahkeme kararı niteliğini haiz değildir. Ancak, kanun koyucu getirmiş olduğu

³⁵² "Avukatlar dava açılmadan veya dava açılmış olup da henüz duruşma başlamadan önce kendilerine intikal eden iş ve davalarda, tarafların kendi iradeleri ile istem sonucu elde edebilecekleri konulara inhisar etmek kaydıyla, müvekkilleri ile birlikte karşı tarafı uzlaşmaya davet edebilirler. Karşı taraf bu davete icabet eder ve uzlaşma sağlanırsa, uzlaşma konusunu, yerini, tarihini, karşılıklı yerine getirmeleri gereken hususları içeren tutanak, avukatlar ile müvekkilleri tarafından birlikte imza altına alınır. Bu tutanaklar 9/6/1932 tarihli ve 2004 sayılı İcra ve İflas Kanununun 38 inci maddesi anlamında ilâm niteliğindedir" (AvK. m. 35/A); "Kooperatiflerin kredi ile ilgili alacak senetleri, kağıtları ve her türlü taahhütname ve sözleşmeler ortağın oturduğu veya kooperatifin bulunduğu köy veya mahalle ihtiyar heyetleri tarafından parasız olarak tasdik olunur. Bu suretle tasdik olunan senet ve belgeler İcra ve İflas Kanununun 38 inci maddesinde yazılı belgeler hükmündedir" (1581 sayılı Tarım ve Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanununun m. 12). Ayrıca bkz. Baroların para cezalarının veya giderlerinin ödenmesine ilişkin kararları için AvK. m. 64, 86, 162; Türkiye Noterler Birliği Disiplin Kurulu'nun para cezalarının ödenmesine ilişkin kararları için Noterlik Kanunu m. 20/V, 117/I, 145/II-III.

³⁵³ Bir alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemi olan arabuluculuğu düzenleyen Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu'nda, tarafların arabuluculuk yoluyla bir anlaşmaya varmaları halinde, uzlaştıkları hususları içeren tutanağın ilâm niteliğinde belge olarak kabulü için mahkemeden verilecek bir şerhin gerekliliği düzenlenmiştir (HUAK m. 18/2). 659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname çerçevesinde yapılan sulh tutanağının ilâm niteliğinde belge sayılması için böyle bir şerhe veya mahkeme kararına gerek yoktur. Kanun koyucu, kararname kapsamındaki sulhlere doğrudan ilâm niteliği tanımıştır.

düzenlemeyle hem idareleri hem de idare ile uyumsuzluğa düşen bireyleri sulhe teşvik etmeyi, böylece mahkemelerin iş yükünü azaltmayı ve toplumsal barışı ve uzlaşma kültürünü artırmayı amaçlamıştır. 659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname kapsamında yapılacak sulh anlaşmalarına ait tutanakların ilâmların icrası hükümlerine (İİK m. 24-41) tâbi olması bu yüzdendir. Avrupa Birliği'nin direktif kararlarında da mahkeme dışı çözüm yöntemleriyle ulaşılan anlaşma metinlerine ilâm niteliği tanınması gerektiği vurgulanmaktadır³⁵⁴.

İdareler her malî yıl sonunda Sayıştay tarafından gelir, gider ve mallarıyla ilgili işlemlerin hukuka uygun olup olmadığı konusunda denetime tâbi tutulmakta; herhangi bir hukuka aykırılık halinde işlemi yapan kamu görevlisinin sorumluluğu gündeme gelmektedir. Bu denetim idarelerin keyfi hareket etmesini önleyici bir nitelik arz etmekle birlikte; bazı hallerdeyse idarelerin karar almalarına engel olmaktadır. Özellikle konusu para olan uyumsuzluklar bakımından sulh olmak isteyen idareler, Sayıştay denetimi nedeniyle çoğunlukla bu iradelerini açıklayamamakta, yargı yoluna başvurarak mahkeme kararı elde etme eğilimi göstermektedirler. Bu nedenle 659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname çerçevesinde düzenlenen sulh tutanağına tanınan ilâm niteliği, kamu görevlilerinin Sayıştay denetiminde daha güvenli bir konuma gelmelerini de sağlar³⁵⁵.

Kanun Hükmünde Kararname kapsamında yapılan sulhlerin ilâmların icrası hükümlerine tâbi olabilmesi için; sulhün Kararname'de gösterildiği şekilde yapılmış olması gerekir. Ayrıca sulh anlaşmasının içeriğinin icraya elverişli olması şarttır³⁵⁶.

Kamu yararı nedeniyle kısmî sulh yapıldığı durumlarda, yalnızca sulhe konu olan kısım bakımından icra mümkündür³⁵⁷.

659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname, sulh tutanaklarının icrası bakımından genel hükümlere atıf yapmış olmakla beraber icraya başvurma zamanı bakımından özel bir düzenleme getirmiştir. Sulh anlaşması ile kabul edilen ve vadeye bağlanmamış

³⁵⁴ **Tanrıver**, Arabuluculuk, s. 157.

³⁵⁵ **Çolak**, <http://www.ilkercolak.com.tr/idari-uyusmazliklarda-alternatif-cozum-yollari/>, (Erişim Tarihi: 17.06.2015).

³⁵⁶ İcraya elverişlilik hakkında bkz. dn. 201.

³⁵⁷ Mahkeme huzurunda yapılan sulhler için aynı yönde bkz. **Önen**, s. 159; **Tanrıver**, İlamlı İcra, s. 100.

alacaklar için tutanağın imzalanmasından itibaren iki ay geçmedikçe icra yoluna başvurulamaz (659 s. KHK m. 10/3). Kural olarak vadeye bağlanmamış alacaklar doğumu anında muaccel olur (TBK m. 90). Kanun Hükmünde Kararname bu genel kuraldan ayrılarak farklı bir düzenleme öngörmüştür. Bu hüküm ile sulh anlaşmasıyla ödenmesi kararlaştırılan alacağa ilişkin kanunî bir vade³⁵⁸ öngörülmüştür. Vadeye bağlanmamış alacaklar tutanağın imzalanmasından itibaren iki ay sonra muaccel olur ve bu andan sonra icrası talep edilebilir.

Sulh anlaşmasıyla vadeye bağlanmış alacaklar ise ancak vadenin dolmasından itibaren icraya konulabilir (659 s. KHK m. 10/3). Bu hüküm vadeye bağlanmış alacakların ancak vadesi geldiğinde talep edilebileceğine ilişkin genel kuralın³⁵⁹ bir tekrarı niteliğindedir.

İlam niteliğine haiz belgeler ilâmların zamanaşımına tâbi olduğundan³⁶⁰, bu Kararname kapsamında yapılacak sulhlerin konusu daha kısa bir zamanaşımını gerektiriyor olsa da, bu sulhler 10 yıllık zamanaşımına tâbidir (TBK m. 156/2; İİK m. 39/1).

B- Sulhün Geçersizliği

I. Genel Olarak

659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile düzenlenen sulh tarafların karşılıklı irade beyanıyla akdetmiş oldukları bir sözleşme niteliğindedir. Bu sözleşmenin taraflarından en az biri idare olsa da uyuşmazlık konusu adlî yargıya tâbi bir faaliyet

³⁵⁸ Vade, sözleşme, kanun, adet veya dürüstlük kuralına göre belirlenen borçlunun edimde bulunacağı zaman, ecel olarak tanımlanabilir (**Yılmaz E.**, Hukuk Sözlüğü, Ankara, 2006, s. 723). Kural, borçların vadeye bağlı olmaksızın derhal icrasıdır. Ancak tarafların anlaşması veya işin niteliği gereği yahut bir kanun hükmü nedeniyle borç vadeye bağlanmış olabilir. Bu husus TBK'nın 90. maddesinde düzenlenen "*İfa zamanı taraflarca kararlaştırılmadıkça veya hukukî ilişkinin özelliğinden anlaşılmadıkça her borç, doğumu anında muaccel olur*" ifadesinin mefhumu muhalifinden anlaşılmaktadır.

³⁵⁹ **Oğuzman/Öz**, C. 1, s. 324.

³⁶⁰ **Ansay**, Sulh, s. 207.

olduğu için, bu uyuşmazlığı sona erdirmek için yapılan sözleşme de bir özel hukuk sözleşmesidir. Bu nedenle borçlar hukukunun kurallarına tâbidir. Ancak sulh sözleşmesi borçlar hukukuna göre geçerli olarak kurulmuş olsa bile 659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile öngörülen şartları taşımadıkça sonuçlarını meydana getiremez. Kararname'de düzenlenen sulhün geçerliliğinin tespitinde hem borçlar hukukunun hem de kararnamenin geçerlilik şartları dikkate alınmalıdır. Bu kurallara aykırı sözleşmeler, geçersiz olacağı için, uyuşmazlığı sona erdiremediği gibi icra da edilemez³⁶¹.

Sulh sözleşmeleri mahkeme dışında gerçekleştiği için, Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile düzenlenen sulhten farklı olarak, yalnızca maddî hukuka ilişkin geçerlilik şartlarını taşımakla hukuk dünyasında sonuç doğurabilir. Sulh sözleşmesi baştan itibaren geçerli olarak kurulamamış olabileceği gibi, iradeyi sakatlayan nedenlerden dolayı iptali de gerekebilir.

II. Kesin Hükümsüzlük

Karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanlarıyla kurulan sözleşmeler bazı şartları taşımamaları halinde geçersiz olurlar. Bu şartlar Türk Borçlar Kanunu'nda ifade edildiği üzere kesin hükümsüzlük sebepleridir. Kesin hükümsüzlüğe yol açan nedenlerin varlığı halinde, sözleşme kendiliğinden hükümsüzdür. İleri sürülmemiş olsa da hakim bu durumu re'sen dikkate almakla vazifelidir³⁶².

Bir sözleşmenin hükümsüz sayılmaması için öncelikle tarafların bu sözleşmeyi yapabilme ehliyetlerinin bulunması gerekir. 659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname, sulh sözleşmesi akdedebilecek kişileri uyuşmazlık konusuna ve bunun miktarına göre ayrı ayrı belirlemiştir. Kanun Hükmünde Kararname ile yetkilendirilenler dışında birinin sulh sözleşmesi akdetmesi sözleşmenin geçersizliğine neden olur³⁶³.

³⁶¹ Önen, s. 171.

³⁶² YİBK, T. 13.05.1964, E. 1964/1, K. 1964/3, www.hukukturk.com, (Erişim Tarihi: 23.06.2015).

³⁶³ 659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname idarelerin bünyelerinde kurulan hukuk birimlerine sulh sözleşmesi yapılabilmesi için hukukî mütalaa vermesinden başka bir görev yüklememiştir

Kanunun emredici hükümlerine, ahlâka, kamu düzenine, kişilik haklarına aykırı olan veya imkânsız bir konuda yapılmış sözleşmeler hükümsüzdür (TBK m. 27). Bunlardan başka Kararname'de akdedilecek sulh sözleşmelerinin kamu menfaatine uygun olması gerektiği de ayrıca düzenlenmiştir (659 s. KHK m. 11). Bu hususlara aykırı olarak yapılan sulh sözleşmeleri sonuç doğurmaz.

659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname sulh için bir geçerlilik şekli öngörmüştür³⁶⁴. Kamu yararının varlığına ilişkin görüşün alınmamış olması veya sözleşmenin ilgili kişi tarafından onaylanmamış olması hâlinde geçerli bir sulh sözleşmesinin varlığından bahsedilemez.

Hükümsüz kılınan hususlar sözleşmenin tamamını etkilemiyorsa, yalnızca bu kısımların hükümsüz sayılarak sözleşmenin diğer kısmı üzerinden sulh anlaşmasına devam olunabilir (TBK m. 27/2).

III. İptal Edilebilirlik

Geçerli bir sözleşmenin varlığından bahsedebilmek için taraf iradelerinin de sağlıklı bir şekilde beyan edilmiş olması gerekir. Tarafların sözleşmeye ilişkin beyanları hata, hile ya da tehditle sakatlanmışsa sözleşme geçerli olmayacağı için, iptali mümkündür. Aşırı yararlanmanın varlığı da sözleşmenin iptali sebeplerindedir. Geçerliliği bakımından borçlar hukukuna tâbi olan sulh sözleşmeleri de bu nedenlerle sakatlanmış olabilir. Bu durumda ise, sulh sözleşmesinin iptali taraflarca istenebilir.

Genel olarak iradesinin fesada uğrama ihtimali olan taraf özel hukuk kişileridir. Ancak, özellikle kamu yararının varlığı konusunda hataya düşüldüğünden bahisle idareler de sözleşmenin iptalini isteyebilir.

(659 s. KHK m. 4/3). Bu nedenle, hukuk birimlerinin bu yetkilerini aşarak yapmış oldukları işlemler hükümsüzdür.

³⁶⁴ Bkz. § 10 B.

Hata, hile veya tehdit nedeniyle yahut da aşırı yararlanma halinde sulh sözleşmesinin iptali Türk Borçlar Kanunu'nda düzenlenen sürelerle tâbi olarak ileri sürülebilir (TBK m. 39).

IV. Geçersizliğin İleri Sürülmesi

659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname kapsamında yapılan sulh sözleşmesi ile, kural olarak, uyuşmazlık sona ermekte ve üzerinde anlaşılan hususlarda artık dava açılması mümkün olmamaktadır (659 s. KHK m. 10/4). Ancak bu husus, geçerli şekilde kurulmuş sulhler bakımından söz konusudur. Şayet sulh geçerli değilse, o halde ya sözleşmenin baştan yapılması ya da uyuşmazlık hakkında yargı yoluna gidilmesi gerekir.

Uyuşmazlığı sulhen halletmek isteyen taraflar geçersiz sözleşmeye rağmen sulh olmak isteyebilirler. Bu halde kesin hükümsüzlük yaptırımıyla sakat olan sözleşmenin hükümsüzlüğe neden olan eksikliğinin giderilerek yeni baştan akdedilmesi gerekir. İptal edilebilirlik nedenlerden biriyle sakat olan sözleşmeler ise iptal sebebi ileri sürülmedikçe geçerli bir sözleşmenin hüküm ve neticelerini doğurmaya devam eder³⁶⁵ (TBK m. 39).

Uyuşmazlık tarafları geçersizlik nedeniyle sulhten vazgeçip yargı yoluna da başvurmak isteyebilirler. İptal nedenlerinin birinin varlığı halinde bu nedenlerin varlığı ispatlanarak süresi içinde açılacak iptal davasıyla sulh sözleşmesi geçersiz kılınabilir. Sulh sözleşmesinin iptalinden sonra sulhe konu uyuşmazlık hakkında yargı yoluna başvurulabilir. Aynı şekilde, sulhe konu uyuşmazlığın irade sakatlıkları

³⁶⁵ Eren'e göre, irade sakatlığı ya da aşırı yararlanma nedeniyle sakat sözleşme başlangıçta geçerlidir. İptal hakkının kullanımıyla geçmişe etkili olarak ortadan kalkar (Eren, Genel, s. 410, 422). Oğuzman/Öz'e göre ise irade sakatlığı nedeniyle tanınan iptalde, "düzelebilir hükümsüzlük" söz konusudur. İradesi fesada uğramış kişi, aslında başlangıçtan beri sözleşmeyle bağlı değildir. Fakat iptal hakkını kanunda öngörülen sürede kullanmazsa sözleşme geçerli hâle gelecektir. Aşırı yararlanma halinde ise "bozulabilir geçersizlik" durumu mevcuttur. Bu durumda sözleşme, başlangıçtan itibaren sonuç doğurur. Fakat iptal edildiğinde geçmişe etkili olarak ortadan kalkar. İptal hakkı süresi içinde kullanılmazsa sözleşme geçerli olmaya devam eder (Oğuzman/Öz, C. 1, s. 183).

ya da aşırı yararlanma nedeniyle geçersiz olduğunu düşünen taraf, uyuşmazlık konusuyla ilgili yeni bir dava açarak bu davada sulh anlaşmasının geçersizliğinin ön sorun olarak incelenmesini isteyebilir. Sulhün iptalini gerektiren durumların varlığı halinde hâkim öncelikle sulh sözleşmesini iptal edip daha sonra uyuşmazlık hakkında karar verecektir.

Kesin hükümsüzlük halinde ise, sulhe konu uyuşmazlık hakkında açılacak davada sulh sözleşmesinin hükümsüzlüğü ön sorun olarak incelenebileceği gibi; açılacak bir tespit davasıyla sözleşmenin hükümsüzlüğü de tespit edilebilir.

Sulhe konu uyuşmazlık hakkında yeni bir dava açılmış olması halinde karşı taraf sulh sözleşmesinin varlığı itirazında bulunabilir. Bunun üzerine hâkim, sözleşmenin geçerli olup olmadığını inceledikten sonra bir karar vermelidir. Sulh sözleşmesinin geçersiz olduğuna karar veren hâkim davaya devam eder. Ancak sulh sözleşmesinin geçerli olduğuna karar verirse, hâkimin davayı hukukî yararın yokluğu nedeniyle reddetmesi gerekir. Bu durumda sulh sözleşmesi yalnızca bir itiraz aracı olarak kullanıldığından mahkeme huzurunda yapılmış sulh haline gelmez³⁶⁶.

C- Sulhe Aykırılık

659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin amacı, idarelerin taraf olduğu uyuşmazlıkların daha hızlı ve pratik bir biçimde sona erdirilmesidir. Bu amacın gerçekleştirilmesi için getirilen en önemli düzenlemelerden biri sulh müessesesidir. Kanun koyucu, tarafların uyuşmazlığı sulh yoluyla çözüme kavuşturmaları halinde üzerinde anlaşılan hususun tekrar dava konusu yapılamayacağını düzenlemiştir (659 s. KHK m. 10/4). Taraflar anlaşmış oldukları hususlar hakkında yeniden dava açamazlar. Sulh olunan konuda dava açılmayacağına ilişkin düzenleme yalnızca bununla sınırlı değildir. Ayrıca, kanun koyucu sulhe aykırılık halinde öngörmüş olduğu yaptırımla yeni bir dava açılmasına da engel olmak istemiştir. Tarafların

³⁶⁶ Bu davada, sulh sözleşmesinin tutanağa geçirilmesi istenir ve tutanağa geçirilen sulh taraflara okunarak imza ettirilirse mahkeme içi sulhe dönüşür. Mahkeme dışı sulhlerin mahkeme içi sulhe dönüştürülmesi hakkında bkz. **Kuru**, C. IV, s. 3754.

sulhe aykırılık halinde dava yoluna başvurmaksızın alacaklarını temine yönelik olan bu düzenleme, Kanun Hükmünde Kararname'nin 10. maddesinin 3. fıkrasında hüküm altına alınmıştır. 659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin bu hükmüne göre, "*sulh anlaşması hükümlerine aykırılık halinde alacak muaccel olur ve sulhe konu edilen hak veya alacaklar, alacağın muaccel olduğu tarihten itibaren 6183 sayılı Kanun'un 51. maddesine göre belirlenen gecikme zammı oranında hesaplanan faizi ile birlikte takip ve tahsil edilir*".

Faiz, para borçlarının zamanında ödenmemesi nedeniyle alacaklıya bu gecikme nedeniyle tanınan bir karşılıktır³⁶⁷. Faiz sözleşmeden veya kanundan kaynaklanıyor olabilir. Taraflar sözleşmeyle faizi ve faize uygulanacak oranı kararlaştırabilirler. Şayet faiz oranı taraflarca kararlaştırılmamışsa, kural olarak, özel hukuk ilişkilerinden doğan para alacaklarının faizinde 3095 sayılı Kanunî Faiz ve Temerrüt Faizine İlişkin Kanun hükümleri uygulanarak faiz miktarı tespit edilir. 3095 sayılı Kanun'un 2005 yılında değişikliğe uğrayan 1. maddesinden hareketle Bakanlar Kurulu 19.12.2005 tarih ve 2005/9831 sayılı kararıyla yıllık kanunî faiz oranını yüzde 9 olarak belirlemiştir³⁶⁸.

659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname çerçevesinde adli yargıya tâbi uyuşmazlıklar bakımından sulh olunması ve bu sulhe aykırı davranılması halinde uygulanacak faiz oranı bakımından yukarıda bahsi geçen kanunî faiz oranından vazgeçilmiştir. Sulh anlaşmasına aykırılık halinde faiz miktarı Amme Alacaklarının Tahsil Usûlü Hakkında Kanun'un belirlediği oran üzerinden tespit edilir.

6183 sayılı Kanun'a göre, "*Amme alacağının ödeme müddeti içinde ödenmeyen kısmına vadenin bitim tarihinden itibaren her ay için ayrı ayrı % 4 oranında gecikme zammı tatbik olunur. Ay kesirlerine isabet eden gecikme zammı günlük olarak hesap edilir*" (m. 51/1). "*Bakanlar Kurulu, gecikme zammı oranlarını aylar itibarıyla topluca veya her ay için ayrı ayrı, yüzde onuna kadar indirmeye, gecikme zammı oranı ile gecikme zammı asgari tutarını iki katına kadar artırmaya, ayrıca gecikme zammı oranını aylar itibarıyla farklı olarak belirlemeye ve gecikme zammını bileşik faiz usûlüyle aylık, üç aylık, altı aylık veya yıllık olarak hesaplatmaya yetkilidir*" (m.

³⁶⁷ Oğuzman/Öz, C. 1, s. 312; Eren, Genel, s. 978.

³⁶⁸ RG, T. 30.12.2005, S. 26039.

51/4). 6183 sayılı Kanun'un 51. maddesinin 4. fıkrasından hareketle Bakalar Kurulu 2010/965 sayılı 12.10.2010 tarihli kararıyla gecikme zammını aylık yüzde 1,4 olarak belirlemiştir³⁶⁹.

659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname kapsamında yapılan sulh anlaşmasının hükümlerinin yerine getirilmemesiyle borç muaccel olur. Sulhe konu alacak veya hak, herhangi bir davaya gerek olmaksızın, bu tarihten itibaren uygulanacak aylık yüzde 1,4 gecikme faiziyle birlikte icra takibine konu edilebilir. Sulhe aykırılık halinde icraya başvuru için vadenin veya vadeye bağlanmamış borçlarda Kanun Hükmünde Kararname ile öngörülen iki aylık sürenin beklenilmesine de gerek olmaz³⁷⁰.

§ 12- HUKUK MUHAKEMELERİ KANUNU İLE MUKAYESE

A- Uygulama Alanı ve Konusu Bakımından

İdarelerin taraf olduğu uyuşmazlıklar, uyuşmazlığın konusuna ve niteliğine göre idarî yargıya veya adlî yargıya tâbi olabilir³⁷¹. Adlî yargının konusunu oluşturan uyuşmazlıklarda Hukuk Muhakemeleri Kanunu hükümleri uygulanarak yargılama yapılmaktadır. Bu durumda adlî yargıya tâbi olan taraflardan birinin idare olmasının önemi yoktur. Dava konusunun özel hukuka ilişkin olması veya kanunlarla özel olarak adlî yargının görevlendirilmiş olması halinde yargılama, Hukuk Muhakemeleri Kanunu hükümlerine göre yürütülmelidir.

³⁶⁹ RG, T. 19.10.2010, S. 27734.

³⁷⁰ Borçlar hukukunda kural, borcun ancak muaccel olmasından sonra talep edilebilmesidir. Borç muaccel olduktan sonra borçlunun kusuru nedeniyle borç hiç veya gereği gibi ifa edilmezse borçlu, alacaklının bundan doğan zararını gidermekle yükümlüdür (TBK m. 112). Ayrıca borç muaccel olmasa dahi borcun ifasının tehlikeye düşmesi halinde, alacaklının haklarının korunması gerekir. Bu halde alacaklının hangi haklara sahip olduğu ve bu hakkın dayanağının ne olduğu oldukça tartışmalıdır. Doktrindeki görüşler için bkz. **Oğuzman/Öz**, C. 1, s. 493 vd. 659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname de böyle bir halde genel hükümlerden ayrılarak özel bir düzenleme getirmiştir. Bu nedenle sözleşmeye aykırılık halinde genel hükümler değil, 659 sayılı KHK'nın hükümleri uygulama alanı bulur.

³⁷¹ **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 93; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 61. İdarî yargının görev alanının belirlenmesi ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. **Gözübüyük/ Tan**, s. 114 vd.; **Tan**, s. 675 vd.

659 sayılı Kanun Hükümünde Kararname, genel ve özel bütçeli kamu idarelerin taraf olduğu uyuşmazlıklarda sulh yoluna ilişkin hükümler getirmiştir. İdarelerin taraf olduğu idare hukukuna tâbi uyuşmazlıklar idari yargının konusunu teşkil ettiğinden, zaten Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda düzenlenen sulhün konusunu oluşturamaz. Ancak bahsi geçen idarelerin adlî yargıya tâbi işleri bakımından herhangi bir uyuşmazlığın meydana gelmesinde, uyuşmazlıkların çözümünde adlî yargı mahkemeleri görevli olduğu ve özel hukuk kuralları geçerli olduğu için Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun mu yoksa Kanun Hükümünde Kararname hükümlerinin mi uygulanması gerektiği sorunu ortaya çıkabilir.

Birçok kanunda özel olarak ve Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda genel olarak düzenlenmiş sulhün konusunu, özel hukuk kişilerinin özel hukuka ilişkin uyuşmazlıkları oluşturmaktadır. 659 sayılı Kanun Hükümünde Kararname ise, taraflardan en az birinin genel ya da özel bütçeli kamu idaresi olması halinde uygulanır. Bu nedenle genel ve özel bütçeli kamu idarelerinin taraf olduğu uyuşmazlıklarda Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na göre daha özel bir düzenlemeyi içeren 659 sayılı Kanun Hükümünde Kararname'nin hükümleri uygulanmalıdır.

659 sayılı Kanun Hükümünde Kararname'nin kapsamı yalnızca genel ve özel bütçeli kamu idarelerinden oluşmakta olduğu için belediye, il özel idaresi ve köylerden oluşan yerel yönetimlerin taraf olduğu uyuşmazlıklar bakımından bu kararname uygulanamaz. Yerel yönetim idarelerinin tarafı olduğu adlî yargıya tâbi uyuşmazlıklarda öncelikle kendi kanunlarındaki kurallar uygulanır³⁷². Şayet kendi kanunlarında hüküm bulunmuyorsa Hukuk Muhakemeleri Kanunu hükümlerine göre sulh olabilir.

Taraflarının idare veya özel hukuk kişisi olduğuna bakılmaksızın sulh sadece üzerinde serbestçe tasarruf edilebilecek konularda mümkündür. Bu bakımdan her iki düzenleme arasında bir fark bulunmamasına rağmen, sulh sözleşmesiyle yüklenilecek edimler bakımından farklılık söz konusu olabilir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu, tarafların karşılıklı fedakarlığını temel alarak sulh anlaşması yapılabileceğini düzenlemektedir. Yani 6100 sayılı Kanun'a göre sulh kısmî kabul ve kısmî feragat ile meydana gelir. Fakat 659 sayılı Kanun Hükümünde Kararname ile

³⁷² Dadalı, s. 56.

yapılacak sulh anlaşmaları bakımından tarafların fedakârlıklarının karşılıklı olması gerekmez. Bu husus KHK'nin 10. maddesinde "*maddî ve hukukî nedenlerle kamu menfaati görülmesi halinde, 11. maddedeki yetkiler çerçevesinde asıl alacak ve fer'ilerinden kısmen veya tamamen vazgeçilebilir*" ifadesi ile açıkça düzenlenmiştir.

B- Hukukî Nitelik Bakımından

Sulh, doktrinde genel olarak kabul edildiği üzere, mahkeme içi ve mahkeme dışı sulh olarak iki şekilde tanımlanmaktadır³⁷³. Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile düzenlenen sulh, mahkeme içi sulhtür. Bu sulhten bahsedebilmek için sulh anlaşmasının mahkeme huzurunda yapılması veya mahkeme tutanağına geçirilmiş olması gerekir. Yani 6100 sayılı Kanun kapsamında sulh yapılabilmesi için mutlaka derdest bir davanın varlığı gerekmektedir³⁷⁴. Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile düzenlenen sulh, ancak bu şekilde hüküm ve neticelerini meydana getirir. Usûl hukukunda sonuç doğuran ve maddî hukuka da tâbi olan sulhün karma nitelikte bir sözleşme olduğu, doktrinde genel olarak ifade edilmektedir³⁷⁵.

659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile düzenlenen sulh, temelinde tarafların karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanlarından oluşan bir sözleşmenin olduğu, mahkemelerin ve devlet yargılamasının dışında gerçekleşen bir süreci ifade etmektedir. İdareler, uyuşmazlıkları daha kısa sürede sonuçlandırmak, kendi aleyhlerine sonuçlanma ihtimali olan davaların açılmasını önlemek ve devlet ile vatandaş arasındaki ihtilafları dostane yöntemlerle çözüme kavuşturmak amacıyla yargı yoluna başvurmaksızın sulh olabilirler. Bu Kanun Hükmünde Kararname'nin amacı, daha öncede belirtildiği gibi, uyuşmazlıkların yargı mercilerine intikal etmesinden önce çözümlenmesidir. Ancak idareler veya özel hukuk kişileri, yargılama sürecinde dahi sulh yoluna başvurabilirler.

³⁷³ **Bilge/Önen**, s. 357; **Yavuz**, s. 14; **Tandoğan**, s. 15.

³⁷⁴ **Rosenberg/Schwab/Gottwald**, s. 734; **Önen**, s. 144.

³⁷⁵ **Önen**, s. 41; **Kuru**, C. IV, s. 3744-3745; **Üstündağ**, s. 570; **Yılmaz O.**, s. 91; **Karlı**, Usûli İşlemler, s. 166; **Tanrıver**, İlamlı İcra, s. 87; **Tanrıver**, Sulh, s. 38; **Meriç**, Tasarruf, s. 207; **Akyol Aslan**, Sulhun Kapsamı, s. 173.

Yargılama dışında yapılacak sulh, mahkeme dışı bir uyuşmazlık çözüm yöntemi niteliğindedir ve bu yönüyle Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile düzenlenen sulhten farklıdır.

Yargılama aşamasında yapılan sulhün ise Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile düzenlenen sulhle aynı nitelikte olduğu düşünülebilir. Ancak Kanun Hükmünde Kararname'nin bu hususu düzenleyen hükmü (659 s. KHK m. 9/4), Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 313 vd. hükümleriyle düzenlenen sulhten farklıdır. Hukuk Muhakemeleri Kanunu çerçevesinde yapılan sulhte, sulh anlaşmasının mutlaka duruşma tutanağına geçirilmesi ve bunun taraflara okunarak imzalatılması gerekir. Oysa 659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname kapsamında yapılacak sulh, tarafların anlaşması ve KHK'nin 11. maddesine göre belirlenen yetkilinin onayıyla tamamlanır.

659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile düzenlenen sulh, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun tamamlayıcısı niteliğindedir. Zira, HMK m. 140/2 hükmüyle ön inceleme aşamasında hâkimin tarafları sulhe ve arabuluculuğa teşvik edeceği düzenlenmiştir. İşte 659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname çerçevesinde düzenlenen sulh, arabuluculuk gibi ancak yargılama dışında vuku bulan bir çözüm yöntemi olarak kabul edilmelidir.

Her ne kadar alternatif çözüm yöntemi olarak kabul edilmiş olsa da kanun koyucunun özel olarak düzenlemiş olduğu hüküm ve neticeler Kararname ile düzenlenen sulhün de mahkeme içi bir sulh gibi sonuç doğurmasına yol açmıştır. Ancak bu sonuçlar, Kararname ile düzenlenen sulhün mahkeme içi bir sulh olduğu anlamını taşımaz. Meydana getirdiği sonuçlar bakımından özellik arz eden bu sulh hem mahkeme dışı hem de mahkeme içi sulhün özelliklerinin bir arada bulunduğu kendine özgü karma bir yapı taşır.

C- Sulh Usûlü Bakımından

I. Süre Bakımından

Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile düzenlenen sulh müessesesi ancak açılmış bir davanın varlığı halinde gündeme gelebilir³⁷⁶. Dava, dava dilekçesinin kaydedilmesiyle açılmış sayılır (HMK m. 118). Derdest bir davada hüküm kesinleşinceye kadar her zaman sulh olunabilir (HMK m. 314). Yani, kanun yollarının açık olduğu davalarda kanun yolları aşamasında dahi taraflar, sulh olarak uyuşmazlığı sona erdirebilir.

659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname kapsamında düzenlenen sulh ise, kural olarak dava açılmadan önce başvurulması gereken bir yöntemdir. Sulh olmak isteyen tarafın sulhe daveti, kanunlarında daha uzun bir süre düzenlenmemişse, 30 günlük süre içinde cevaplandırılarak sulh teklifinde bulunulur. Sulh tekliflerinin 60 gün içinde sonuçlandırılması gerekir. Yani, 659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname kapsamında düzenlenen sulh anlaşmaları, kanunlarında daha uzun bir süre öngörülmemesi halinde, 90 gün içinde tamamlanmak zorundadır³⁷⁷.

659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin düzenlemesine göre, taraflar dava konusu edilmiş uyuşmazlıklarda da sulh yoluna başvurabilirler (659 s. KHK m. 9/3). Bu durumda ayrıca bir sulh davetine gerek yoktur. Bu aşamada sulh olmak istediğini bildiren tarafın bu beyanı sulh teklifi olarak kabul edilir. Bu teklifin de 60 gün içinde sonuçlandırılması gerekir.

Yargılama dışı bir çözüm yöntemi olan Kararname kapsamında sulh bakımından kanun koyucu, Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile getirilen düzenlemeden farklı olarak, icra aşamasında dahi tarafların bu yola başvurabileceklerini düzenlemiştir. Uyuşmazlık icraya intikal etmiş olsa da, tarafların sulh olmak hususunda anlaşmaları halinde 659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname çerçevesinde sulh mümkündür (659 s. KHK m. 9/3).

³⁷⁶ Önen, s. 144.

³⁷⁷ Bu sürenin uzatılabileceği hakkında bkz. § 10 A III.

II. Şekil Bakımından

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda düzenlenen sulh ile 659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'de düzenlenen sulh arasında şekil bakımından da farklılık bulunmaktadır. Bu farklılık birisinin mahkeme huzurunda diğerinin ise mahkeme dışında yapıyor olmasından kaynaklanmaktadır.

Kanun koyucu, 6100 sayılı Kanun çerçevesinde yapılan sulhün, duruşma tutanağına geçirilmedikçe hüküm ifade etmeyeceğini düzenlemiştir. Ayrıca duruşma tutanağına geçirilen hususlar taraflara okunarak imza ettirilmelidir (HMK m. 154/3-ç). Aksi halde geçerli bir mahkeme içi sulh sözleşmesi doğmaz.

659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'de ise, dava açılmadan önce başvuru sulh bakımından, derdest bir davaya ihtiyaç bulunmadığı için bu sulh tutanağının duruşma tutanağına işlenmiş olması da mümkün değildir. Kanun Hükmünde Kararname'de belirtilen süreler içinde sulh anlaşmasının sonuçlandırılarak yetkili kişi tarafından onaylanmasıyla sulh geçerli şekilde kurulur (659 s. KHK m. 11).

İdarelerin taraf olduğu uyuşmazlıklarda dava aşamasında dahi 659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin 11. maddesine göre sulh mümkündür. Bu halde tarafların üzerinde anlaşmış olduğu sulh sözleşmesi, yetkili kişi/makam tarafından onaylanarak geçerlilik kazanır. Bu sulhün duruşma tutanağına geçirilmesine gerek yoktur.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu duruşma tutanağında bahsi geçen ve dava dosyasına konulduğu belirtilen belgelerin tutanağın eki niteliğinde olduğunu düzenlemiştir (HMK m. 154/4). Bu hükümden hareketle, şayet taraflar dava aşamasında 659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname kapsamında yapmış oldukları sulhün tutanağa geçirilmesini isterlerse, bu sulhün de mahkeme huzurunda yapılmış sulh niteliğini kazandığı sonucuna varılır.

D- Meydana Getirdiği Sonuçlar Bakımından

I. Uyuşmazlığı Sona Erdirme Bakımından

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na göre sulh, ilgili bulunduğu davayı sona erdirir (HK m. 315/1). Taraflar uyuşmazlığın sulh yoluyla halli hususunda anlaşmışlarsa, taraf iradesine üstünlük tanınarak sulh anlaşmasıyla dava sona erer. Ancak 6100 sayılı Kanun sulh üzerine tarafların taleplerine göre bir ayırım yapmıştır. Taraflar sulhe göre karar verilmesini istememişlerse, mahkeme davanın konusuz kalması nedeniyle karar verilmesine yer olmadığı şeklinde bir kararla davayı sona erdirir. Buna karşın sulhe göre karar verilmesi istenmişse artık bir mahkeme kararının varlığından bahsedilir³⁷⁸.

659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ise 10. maddesiyle sulh üzerine anlaşılan konularda dava aılamayacağını hüküm altına almıştır (659 s. KHK m. 10/4).

Her iki düzenleme de tarafların uyuşmazlığın üzümünde sulh yoluna başvurmaları halinde, artık bir yargı kararına gerek olmadığını belirtmektedir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda ifade edilen "davayı sona erdirir" ifadesi, 659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname çerçevesinde sulh olmak için derdest bir davaya, kural olarak, gerek bulunmadığından "dava aılamaz" şeklinde kaleme alınmıştır. Bu farklılık bahsi geçen sulh anlaşmalarının nitelik ve şekil bakımından farklı olmasından kaynaklanmaktadır. Her iki düzenleme bakımından kanun koyucunun amacı uyuşmazlığın taraf anlaşmasıyla sona erdirilmesidir.

II. Kesin Hüküm Gibi Sonuç Doğurma Bakımından

Hukuk Muhakemeleri Kanunu 315. maddesiyle sulhün kesin hüküm gibi sonuç doğuracağını açıkça düzenlemiştir (HMK m. 315/1). Tarafların mahkemeden sulhe göre karar verilmesini istemedikleri halde akdedilen sulh sözleşmesiyle dava sona

³⁷⁸ **Tanrıver**, Revizyon, s. 30; **Meriç**, Tasarruf, s. 210; **Akyol Aslan**, Sulhun Kapsamı, s. 192.

erer. Bu halde şeklî anlamda kesin hükmün sonuçları meydana gelir³⁷⁹. Tarafların mahkemeden sulhe göre karar verilmesini istemeleri halindeyse, artık bir mahkeme kararı söz konusudur ve maddî anlamda kesin hükmün sonuçları meydana gelir³⁸⁰.

659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname çerçevesinde düzenlenen sulh bakımından ise böyle açık bir hüküm bulunmamaktadır. Zira bu yola başvurmak için bir davaya veya mahkeme kararına da ihtiyaç yoktur. Herhangi bir dava açılmaksızın veya açılmış bulunan davadan bağımsız olarak yapılan bir uzlaşma, elbette kesin hüküm teşkil edemez. Ancak kanun koyucu, sulhe bağladığı sonuçlarla bu Kararname kapsamında düzenlenen sulhü kesin hükme yaklaştırmıştır. Kararname kapsamında yapılan sulh anlaşmalarının ardından dava açılmayacağı ve sulh tutanaklarının ilâmlar gibi icra edilebileceğinin düzenlenmiş olması, bu sulhlerin de kesin hüküm sonuçlarına benzer sonuçlar doğurduğunu göstermektedir. Kanun koyucu, tarafları sulhe teşvik etmek ve varılan anlaşmanın uygulanması hususunda etkili çözümler sağlamak için Kararname kapsamında yer alan sulhe böyle özel sonuçlar bağlamıştır.

III. Cebri İcra Yoluyla Yerine Getirilme Bakımından

İcra ve İflas Kanunu'nun 38. maddesi, mahkeme huzurunda yapılan sulhlerin ilâm niteliğinde belgelerden olduğunu ve ilâmların icrasına ilişkin kurallara tâbi olduğunu düzenlemektedir.

659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname 10. maddesiyle, kendi kapsamında düzenlenecek sulhlerin ilâm hükmünde olduğunu ve ilâmların icrasına tâbi olduğunu ifade etmektedir (659 s. KHK m. 10/3).

Her iki düzenleme de yapılan sulh anlaşmalarının ilâmların icrasına göre infaz edileceğini belirtmekte ve bu hususta birbirlerinden farkları bulunmamaktadır. Ancak

³⁷⁹ Aynı yönde bkz. **Önen**, s. 149 vd., **Gürdoğan**, s. 37; **Akyol Aslan**, Sulhun Kapsamı, s. 174.

³⁸⁰ **Kuru**, C. IV, s. 3783; **Meriç**, Kesin Hüküm, s. 85; **Meriç**, Tasarruf, s. 210-211; **Karsh**, s. 444; **Tanrıver**, Revizyon, s. 31. Ayrıca bkz. Y3HD, T. 22.04.1999, E. 1999/3451, K. 1999/4087, www.kazanci.com, (Erişim Tarihi: 28.05.2015).

659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname kapsamında yapılan bir sulh anlaşmasının icraya konulabilmesi için Kararname'de düzenlenen sürelerle riayet edilmesi gerekir.

Vadeye bağlanmış alacaklarda vadenin dolmasından önce sulhün icrası talep edilemez. Ancak bu husus, alacakların muaccel olmasından önce talep edilemeyeceğine ilişkin genel kuralın³⁸¹ bir tekrarı niteliğinde olduğundan, 6100 sayılı Kanun kapsamında yapılan sulh anlaşmaları da vadeye bağlanmışsa bu kural aynen uygulanır. Yani vadeye bağlanmış bir alacak vadesi dolmadan önce ne Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na göre ne de 659 sayılı Kararname'ye göre icra edilebilir.

659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin Hukuk Muhakemeleri Kanunu'ndan ayrıldığı nokta vadeye bağlanmamış alacakların icrası hususuna ilişkindir. Kural, vadeye bağlanmamış alacakların derhal icrası³⁸² olduğundan, Hukuk Muhakemeleri Kanunu kapsamındaki sulh anlaşmaları için de bu genel kural geçerlidir. Ancak 659 sayılı Kararname kapsamında yapılan sulhlerde ise vadeye bağlanmamış alacaklar ancak iki aylık sürenin sona ermesinin ardından icraya konulabilir (659 s. KHK m. 10/3). Taraflar 659 sayılı KHK kapsamında yapmış oldukları sulh anlaşmasının dava tutanağına geçirilmesini isterlerse, sulh artık mahkeme huzurunda yapılmış olarak kabul edileceğinden, Hukuk Muhakemeleri Kanunu hükümleri devreye girer³⁸³. Bu halde taraflar iki aylık süreyi beklemeden anlaşmanın icrasını talep edebilmelidir.

IV. Kanunî Süreler Bakımından

Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile 659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname kapsamında düzenlenen sulhler bakımından değinilmesi gereken son farklılık ise, sulh anlaşmasının uyuşmazlığa ilişkin kanunî sürelerle etkisi bakımından meydana gelen farklılıktır.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu kapsamında yapılan sulh anlaşmasının kanunî sürelerle etkisi açıkça düzenlenmemiştir. Zira 6100 sayılı Kanun çerçevesinde bir sulh

³⁸¹ Oğuzman/Öz, C.1, s. 324.

³⁸² Oğuzman/Öz, C. 1, s. 323; Kılıçoğlu, s. 545.

³⁸³ Alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleriyle ilgili olarak aynı yönde bkz. İldır, s. 166.

anlaşmasının varlığı ancak uyuşmazlığa ilişkin bir davanın açılması halinde söz konusu olur. Davanın açılmış olması TBK m. 154'e göre zamanaşımını kesen bir sebeptir. Yani davanın açılmasıyla zamanaşımı kesilir.

659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ise, 10. maddesiyle sulh yoluna başvuru halinde uyuşmazlık konusuna ilişkin kanunî sürelerin duracağını açıkça düzenlemiştir. Herhangi bir davaya gerek olmaksızın başvurulabilecek bir yol olan Kararname kapsamında sulh görüşmeleri sırasında kanunî süreler kesilmez, yalnızca durur.

SONUÇ

Tarafların aralarında meydana gelmiş uyuşmazlığı sona erdirmek maksadıyla karşılıklı rıza ve fedakârlık göstererek yapmış oldukları sözleşmeler, sulh sözleşmesi olarak adlandırılır.

Uyuşmazlıkların çözümü için başvurulacak bir yol olan, hem mahkemelerin iş yükünü hafifletmek hem de toplumsal barışı sağlamak bakımından büyük öneme sahip bulunan sulhe ilişkin hukukumuzda genel bir düzenleme mevcut değildir. Ancak sulh, sözleşme olması nedeniyle borçlar hukukunun sözleşmelere ilişkin genel kurallarına tâbidir. Birçok kanun hükmünde de sulhe ilişkin özel hükümler bulunmaktadır.

Sulh anlaşması yapılabilmesi için, öncelikle bir hukukî uyuşmazlığın mevcut olması gerekir. Uyuşmazlığın taraflarca sulh ile çözüme kavuşturulabilmesi ise tarafların bu uyuşmazlık üzerinde tasarruf edebilmelerine bağlıdır. Ancak üzerinde serbestçe tasarruf edilebilen hususlarda sulh mümkündür.

Çeşitli ayrımlara tâbi olan sulh, genel olarak mahkeme huzurunda yapılıp yapılmadığına göre incelenmektedir. Mahkeme dışında yapılan sulh, mahkeme dışı sulh olarak adlandırılır. Kendine özgü isimsiz sözleşmeler içinde yer alan sulh sözleşmesi, maddî hukuk alanında sonuçlar doğurur ve tamamen bu hukuk alanına ilişkin hükümlere tâbidir. Mahkeme huzurunda yapılan sulhler ise hem maddî hukuka hem de usûl hukukuna ilişkin sonuçlar meydana getiren karma nitelikli sözleşmelerdir.

Sulh; ibra, ikale, feragat, kabul, arabuluculuk ve tahkim gibi pek çok müessese ile karıştırılabilir. Ancak şekli, hukukî niteliği ve meydana getirdiği sonuçlar ayrıntılı olarak incelendiğinde sulhün bu kurumlardan farklı olduğu görülür.

Mevzuatımızda birçok kanun hükmünde sulhe ilişkin düzenlemeler bulunmaktadır. Ancak bu düzenlemelerin tamamı teknik anlamda sulh olmayıp, "barış" ve "uzlaş"ı ifade etmektedir. Teknik anlamda sulh, genel olarak 6100 sayılı Kanun ile düzenlenmiştir. Bu kanun ile düzenlenen sulhün konusunu uyuşmazlığı sona erdirmek için mahkeme huzurunda yapılan sulhler oluşturmaktadır. Hukuk

Muhakemeleri Kanunu'nun 313 vd. hükümleriyle düzenlenen sulh, tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebildikleri davalarda mümkündür. Üzerinde serbestçe tasarruf edilemeyen konuların ise malî sonuçları bakımından sulh olunabilir. Ayrıca dava konusu dışında kalan hususlar da, herhangi bir şart veya sınırlamaya bağlı olmaksızın, sulhün kapsamına dâhil edilebilir. Uyuşmazlığın yalnızca belli noktalarında anlaşılması halinde kısmî sulh de yapılabilir.

Mahkeme huzurunda yapılacak sulhler hüküm kesinleşinceye kadar her zaman yapılabilir. Dava açılmadan önce veya hükmün kesinleşmesinden sonra yapılan sulh anlaşmaları mahkeme dışı sulh niteliğindedir.

Mahkeme huzurunda yapılacak sulhler şekle tâbidir. Bu şekle uygun olmayan sulh anlaşmaları geçersizdir. Şarta bağlı olarak da sulh sözleşmesi yapılabilir.

Mahkeme huzurunda yapılan sulh ile dava sona erer. Davanın mahkeme kararıyla mı yoksa taraf iradesiyle mi sona erdiğinin tespitiye mahkemenin sulh üzerine verdiği karara bağlıdır. Taraflar, mahkemeden sulhe göre karar verilmesini istememişlerse ortada bir mahkeme kararı bulunmamaktadır. Dava taraf iradesiyle sona erer. Bu halde kesin hüküm mevcut değildir. Ancak Hukuk Muhakemeleri Kanunu sulhün kesin hüküm gibi sonuç doğuracağını düzenlemiştir. Bu kesinlikten şeklî anlamda kesinlik anlaşılmalıdır. Yani sulh, şeklî anlamda kesin hükmün sonuçlarını meydana getirir. Taraf iradesiyle sona eren davada bir mahkeme kararı mevcut olmamasına rağmen, kanun koyucu getirmiş olduğu düzenlemeyle sulh belgelerine ilâm niteliği kazandırmıştır. İcraya elverişli bir konuda sulh belgesine dayanılarak ilâmlı icra yoluyla takip yapılabilir. Sulhün şarta bağlı olarak yapılmış olması icraya engel teşkil etmez.

Tarafların mahkemeden sulhe göre karar verilmesini talep etmeleri halindeyse, artık bir mahkeme kararı mevcuttur ve dava mahkemenin vermiş olduğu bu kararla sona ermektedir. Bu son halde bir mahkeme kararı mevcut bulunduğundan, mahkeme kararlarına ilişkin bütün tespitler bu karar için de geçerlidir. Mahkeme kararları açık, şüphe ve tereddüt uyandırmayacak şekilde olmalıdır. Bu nedenle, şarta bağlı olarak yapılan sulh anlaşmaları hakkında tarafların mahkemeden sulhe göre karar verilmesini isteyememeleri gerekir. Bu karar maddî anlamda kesin hüküm teşkil eder ve kararın taraflara verilen nüshaları doğrudan ilâmlı icranın kapsamına girer.

Sulh anlaşmasına, uyuşmazlığın tarafları dışında üçüncü kişiler de katılabilir. Bu fer'i müdahale yoluyla olabileceği gibi, sulh anlaşmasıyla üçüncü şahıs lehine edim kararlaştırılması şeklinde de olabilir. Sulh sözleşmesi tam üçüncü şahıs yararına sözleşme niteliğindeyse üçüncü şahsın da edimin icrasını talep hakkı bulunmaktadır.

Taraflar, sulh anlaşmasıyla yargılama giderlerine kimin katlanacağını kararlaştırabilirler. Böyle bir anlaşma yoksa yargılama giderlerine tarafların kabul ve feragat oranlarına göre karar verilir. Ancak sulh sözleşmesine göre karar verilmesinin istenmediği hallerde hâkim, karar verilmesine yer olmadığı şeklinde bir karar verecektir. Bu durumda ise, yargılama giderlerine başlangıçtaki haklılık durumuna göre karar verilmelidir. AvK. 165. maddesiyle getirilen düzenlemeden hareketle, sulh halinde avukatlık ücretinin ödenmesinden her iki taraf müteselsilen sorumludur. Yargıtay kararlarının aksine burada bahsi geçen ücret, vekâlet ücreti olmayıp yalnızca avukatlık ücretidir.

Karma nitelikli bir sözleşme olan mahkeme huzurunda sulh sözleşmeleri hem maddî hukuka ilişkin hem de usûl hukukuna ilişkin nedenlerle geçersiz olabilir. Sulh sözleşmesinin usûl hukukuna aykırı olması hâlinde kanun yoluna başvurulabilir. Maddî hukuka ilişkin hükümsüzlük hâllerindeyse, sulh sözleşmeleri bir ayrıma tâbi tutulmalıdır. Mahkemenin sulhe göre karar vermediği hâllerde sulhün iptali için dava açılabileceği gibi, sulh sözleşmesine konu uyuşmazlık hakkında yeni bir dava açılarak sulhün geçersizliğinin ön sorun olarak incelenmesi de istenebilir. Mahkemenin sulhe göre karar verdiği durumlarda ise, kararın dayanağını oluşturan sulh sözleşmesinin iptali halinde sulhle sonuçlanan dava aleyhine yargılamanın iadesi yoluna gidilebilir.

Sulhten tek taraflı olarak dönülemez. Fakat taraflar anlaşarak sulh anlaşmasından vazgeçebilirler.

Türk Hukuku'nda sulh, 659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile de düzenlenmiştir. Genel ve özel bütçe kapsamındaki idarelerin hukuk hizmetlerinin yürütülmesi amacıyla kabul edilen bu Kararname'ye göre, idarelerin taraf oldukları uyuşmazlıkları sulh yoluyla çözüme kavuşturmaları esastır.

Bu Kararname çerçevesinde düzenlenen sulh, yargı yoluna başvurulmaksızın yahut yargı aşamasında mahkeme dışında yapıldığı için teknik anlamda sulhten farklıdır.

Yargılama dışı bir çözüm yöntemi olması nedeniyle alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerine benzeyen bu düzenleme, meydana getirdiği sonuçlar bakımından alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinden de farklılık arz etmektedir. Kararname kapsamında yapılan sulh, sonuçları alternatif uyuşmazlık çözümü benzeri düzenlemeler arasında yer alıp mahkeme içi sulhe benzer sonuçlar doğuran kendine özgü, karma nitelikli yeni bir sulh türünü teşkil etmektedir.

İdarelerin adlî yargıya tâbi uyuşmazlıklarında, bir hakkın tanınması, bir menfaatten vazgeçilmesi ya da bir şeyin yapılması veya yapılmaması hususunda yazılı olarak anlaşmaları hâlinde yetkili makamın onayı üzerine sulh anlaşması akdedilmiş olur. Kararname kapsamında sulh olunabilmesi kamu yararının varlığı halinde mümkündür. Maddî veya hukukî nedenlerle kamu yararının varlığına ilişkin görüş alınmaksızın yapılan sulh anlaşmaları geçerli değildir. Kamu yararına ilişkin görüşü vermeye her bir idare bünyesi içinde yer alan hukuk birimleri yetkilidir.

Geçerli bir sulh anlaşmasından bahsedebilmek için, anlaşmanın Kararname ile düzenlenen kesin süre içerisinde tamamlanmış olması gerekir. Ancak idarelerin işleyişindeki yavaşlık nedeniyle çoğu zaman bu süre yeterli olmamaktadır. Bu nedenle, tarafların sulh olma iradelerinin devam ediyor olması şartıyla süre dolmuş dahi olsa sulh anlaşması yapılabilirdir.

İdareler bizzat sulh olabilecekleri gibi, ihtiyaç duyulması hâlinde hukuk hizmetlerinin yürütülmesini ve dolayısıyla uyuşmazlığın sulhen hallini Maliye Bakanlığı'ndan da talep edebilirler.

Mahkeme dışında gerçekleşmesine rağmen kanun koyucu 659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname çerçevesinde yapılan sulhe, mahkeme huzurunda yapılan sulhlere benzer sonuçlar bağlayarak idareleri sulhe teşvik etmeyi amaçlamıştır.

Kararname kapsamında yapılan sulh uyuşmazlığı sona erdirir. Üzerinde anlaşılan hususlarda yeniden dava açılmaz. Bu düzenleme hak arama özgürlüğüne engel teşkil etmemekte; aksine uyuşmazlığın makûl sürede çözümünü sağlayarak bu özgürlüğe hizmet etmektedir. Kaldı ki, sulh sözleşmesinin varlığına rağmen yargı yoluna başvurulmasında hukukî yarar bulunmamaktadır. Zira Kanun Hükmünde Kararname ile düzenlenen sulh sözleşmeleri ilam niteliğindedir. Bu nedenle

sözleşmenin varlığına rağmen dava açılması halinde mahkemenin davayı usulden reddetmesi gerekir.

659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname kapsamında yapılan sulh tutanakları ilâmların icrasına ilişkin hükümlere tâbidir. Ancak Kanun Hükmünde Kararname ile kanunî bir vade öngörülmiştir. Buna göre, vadeye bağlanmamış alacaklarda tutanağın imzalanmasından itibaren iki aylık süre geçmeden icra yoluna başvurulamaz.

Kararname kapsamında sulhe bağlanan bir diğer sonuç süreler alanında meydana gelmektedir. Sulhe davet yazısının karşı tarafa tebliğiyle borca ilişkin kanunî süreler durur.

Bir sözleşme niteliğinde olan ve mahkeme dışında gerçekleşen Kararname kapsamında sulh, maddî hukuka ilişkin geçersizlik nedenleriyle iptal edilebilir.

Tarafların üzerinde anlaştıkları sulh anlaşmasına aykırı davranmaları hâli de Kararname ile bir yaptırıma bağlanmıştır. Sulh anlaşmasına uyulmaması hâlinde 6183 sayılı Kanun'un 51. maddesine göre belirlenen faiz ile birlikte alacağın tahsili mümkündür. Sulhe aykırılık durumundaysa vadenin ya da Kararname ile öngörülen iki aylık sürenin beklenilmesine de gerek olmaz.

659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname çerçevesinde düzenlenen sulh meydana getirdiği sonuçlar bakımından Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile düzenlenen sulhe benzetilmiştir. Ancak bu iki düzenleme gerek uygulanma alanları ve hukukî nitelikleri bakımından gerekse başvuru şekilleri bakımından birbirinden farklıdır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Akil, Cenk : *Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda Sulh ve Sulh Yoluyla Şarta Bağlı Hüküm Verilip Verilemeyeceği Meselesi*, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Y. 2012, C. 16, S. 4, s. 1-18.
- Akyol Aslan, Leyla : *Medeni Yargılama Hukukunda Davadan Feragat*, Yetkin Yayınları, Ankara 2011.
- Akyol Aslan, Leyla : *Dava Konusu Dışında Kalan Hususların Sulhun Kapsamına Dâhil Edilebilmesi (HMK m. 313/3)*, Prof. Dr. Ejder Yılmaz'a Armağan, C. 1, Yetkin Yayınları, Ankara 2014, s. 167-210, (Sulhun Kapsamı).
- Alangoya, Yavuz : *Medeni Usûl Hukukunda Vakıaların ve Delillerin Toplanmasına İlişkin İlkeler*, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1979.
- Alangoya, Yavuz/Yıldırım, Kamil/ Deren Yıldırım, Nevhis : *Medenî Usul Hukuku Esasları*, Beta Basım Dağıtım, İstanbul 2011.

- Ansay, Sabri Şakir : Hukuk Yargılama Usûlleri, Ankara 1950.
- Ansay, Sabri Şakir : *Sulh*, AÜHFD, C. 1, S. 2, Y. 1943, s. 200-209, (Sulh).
- Aslan, Kudret : Medeni Usûl Hukukunda Davadan Feragat, Ankara, 1999, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Ateş, Mustafa : Yargıtay İlke Kararları, C. 2, Yetkin Yayınları, Ankara 2013.
- Berki, Ali Himmet : Sulh ve İbra, AD 1962/12, s.753-756.
- Berki, Şakir : *Borçların Sukutu*, AÜHFD, 1955/12, S.1-2, s. 216-267.
- Berki, Şakir : Hukuk Muhakemeleri Usûlü, Ankara 1959.
- Bilge, Necip/Önen, Ergun : Medeni Yargılama Hukuku Dersleri, Sevinç Matbaası, Ankara 1978.
- Buz, Vedat : Medeni Hukukta Yenilik Doğuran Haklar, Yetkin Yayınları, Ankara 2005.
- Çağlayan, Ramazan : İdari Yargılama Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2011.
- Çakmak, N. Münci : İdare Hukukunda Kuramsal Olarak Kamu Yararı, Seçkin Yayıncılık,

Ankara 2013.

Çenberci, Mustafa : Hukuk Davalarında Kesin Hüküm,
Ankara 1965.

Çil, Şahin : *İş Hukukunda İbra Sözleşmesi*,
Kamu-İş Dergisi, C.7, S.3, 2004, s. 1-
29, [http://www.kamu-
is.org.tr/pdf/738.pdf](http://www.kamu-is.org.tr/pdf/738.pdf) Erişim Tarihi:
22.12.2014.

Çolak, N. İlker : *İdari Uyuşmazlıklarda Alternatif
Çözüm Yolları*,
[http://www.ilkercolak.com.tr/idari-
uyusmazliklarda-alternatif-cozum-
yollari/](http://www.ilkercolak.com.tr/idari-uyusmazliklarda-alternatif-cozum-yollari/), (Erişim Tarihi: 17.06.2015).

Dadalı, Ayla : *659 sayılı Kanun Hükmünde
Kararname Kapsamındaki İdarelerin
Tarafları Oldukları Uyuşmazlıkların
Sulhen Halli*,
[http://www.bahum.gov.tr/
etkinlikler_yeni/sunumlar%5C201301
%5C3.pdf](http://www.bahum.gov.tr/etkinlikler_yeni/sunumlar%5C201301%5C3.pdf), (Erişim Tarihi:
07.06.2015).

Deren Yıldırım, Nevhis : *Tahkimin Olumlu ve Olumsuz
Yönleri*, ABD, Y. 2002, S. 4, s. 37- 44.

Develioğlu, Ferit : *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik
Lûgat*, Aydın Kitabevi Yayınları,
Ankara 2012.

- Ellek, Hasan : *Kur'an ve Hadis Işığında İnsanlar Arasındaki Uyuşmazlıkların Sulh Yoluyla Çözümü*, Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Y. 2013, S. 3, C. 2, s.91-112.
- Erçin, Ferhat : *İkale Sözleşmeleri*, Prof. Dr. Zahit İmre'ye Armağan, Der Yayınları, İstanbul 2009, s. 125-138.
- Eren, Fikret : *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, Yetkin Yayınları, Ankara 2015, (Genel).
- Eren, Fikret : *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, Beta Basım, İstanbul 2008.
- Eren, Fikret : *Borçlar Hukuku Özel Hükümler*, Yetkin Yayınları, Ankara 2014, (Özel).
- Ermenek, İbrahim : *Medeni Usûl Hukukunda Davayı Kabul*, Adalet Yayınevi, Ankara 2009.
- Gözler, Kemal : *Kanun Hükmünde Kararnamelerin Hukukî Rejimi*, Ekin Kitapevi Yayınları, Bursa 2000, www.anayasa.gen.tr/khk.htm, (Erişim Tarihi: 24.12.2014).
- Gözler, Kemal/ Kaplan, Gürsel : *İdare Hukukuna Giriş*, Ekin Kitapevi Yayınları, Bursa 2013.

- Gözübüyük, A. Şeref/ Tan, Turgut : İdare Hukuku Genel Esaslar, C. I, Turhan Kitabevi, Ankara 2013.
- Gözübüyük, A. Şeref/ Tan, Turgut : İdare Hukuku, C. II, Turhan Kitabevi, Ankara 2014.
- Gözübüyük, A. Şeref : Yönetmelik Yargı, Turhan Kitabevi, Ankara 2012.
- Gürdoğan, Burhan : Medeni Usûl Hukukunda Kesin Hüküm İtirazı, Ankara 1960.
- Gümüş, Mustafa Alper : Borçlar Hukuku Özel Hükümler, C. I, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2013.
- Ildır, Gülgün : Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2003.
- Ildır, Gülgün : *Alternatif Uyuşmazlık Çözümü ve Hak Arama Özgürlüğü*, 75. Yaş Günü İçin Prof. Dr. Baki Kuru Armağanı, TBB Yayınları, Ankara 2004, s. 385-401, (Hak Arama).
- İlgün, Candaş : Avukatlık Ücret Sözleşmesi, Adalet Yayınevi, Ankara 2013.
- İlhan, Cengiz : Günümüz Türkçesiyle Mecelle (Mecelle-i Akkâm-ı Adliye), Yetkin Yayınları, Ankara 2011.
- İnan, Ali Naim : Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Ankara 1948.

- Jhering von Rudolf, (Çeviren: Yeğengil, Rasih) : Hukuk Uğrunda Savaş, Sinan Basımevi, İstanbul 1935.
- Kalpşüz, Turgut : Türkiye’de Milletlerarası Tahkim, Yetkin Yayınları, Ankara 2010.
- Karauz, Agah Kürşat : Sulh Sözleşmesi, Adalet Yayınevi, Ankara 2014.
- Karşlı, Abdurrahim : Medeni Muhakeme Hukuku, Alternatif Yayıncılık, İstanbul 2012.
- Karşlı, Abdurrahim : Medeni Usûl Hukukunda Usûlî İşlemler, Kudret Basım, İstanbul 2001, (Usûlî İşlemler).
- Kılıç, Halil : Açıklamalı-İçtihatlı 6100 Sayılı HMK, C.II, Adalet Yayınevi, Ankara 2011.
- Kılıçoğlu, Ahmet : Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Turhan Kitabevi, Ankara 2012.
- Kiraz, Taylan Özgür : Medeni Usûl Hukukunda İkrar, Bilge Yayınevi, Ankara 2013.
- Koç, Evren : Usûlî İşlemlerde İrade Sakatlıkları, İstanbul 2009, Yayımlanmamış Doktora Tezi.
- Kuru, Baki : Hukuk Muhakemeleri Usûlü, C. I,

- Demir Demir Basım, İstanbul 2001,
(C. I).
- Kuru, Baki : Hukuk Muhakemeleri Usûlü, C. III,
Demir Demir Basım, İstanbul 2001,
(C. III).
- Kuru, Baki : Hukuk Muhakemeleri Usûlü, C. IV,
Demir Demir Basım, İstanbul 2001,
(C. IV).
- Kuru, Baki : Hukuk Muhakemeleri Usûlü, C. VI,
Demir Demir Basım, İstanbul 2001,
(C. VI).
- Kuru, Baki : *Hukuk Uyuşmazlıklarında
Arbuluculuk Kanun Tasarısı
Hakkında Görüş ve Öneriler*,
MİHDER, S. 16, Y. 2010/2, s. 237-
246.
- Kuru, Baki/Arslan,
Ramazan/Yılmaz, Ejder : Medeni Usûl Hukuku Ders Kitabı,
Yetkin Yayınları, Ankara 2014.
- Meriç, Nedim : *Türk Hukukunda Maddî Anlamda
Kesin Hükmün Objektif Sınırları*,
Legal MİHDER, S. 2007/2, s. 377-
434, (Kesin Hüküm).
- Meriç, Nedim : Medeni Yargılama Hukukunda
Tasarruf İlkesi, Yetkin Yayınları,
Ankara 2011, (Tasarruf).

- Meriç, Nedim : *Hakimin Davayı Aydınlatma Yükümlülüğü*, DEÜHFD, C. 11, Özel Sayı, Y. 2009, s. 377-422.
- Meydan, Nihat/ Yapal, Fadime : *Emsal Yargıtay Kararları*, Zigana Yayıncılık, İstanbul 2014.
- Muşul, Timuçin : *Medeni Usûl Hukuku*, Adalet Yayınevi, Ankara 2012.
- Nomer, Engin : *Devletler Hususî Hukuku*, Beta Basım, İstanbul 2011.
- Nomer, Haluk : *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, Beta Yayınları, İstanbul 2012.
- Oğuzman, Kemal/ Öz, Turgut : *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, C.1, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2014, (C.1).
- Oğuzman, Kemal/ Öz, Turgut : *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, C. 2, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2014.
- Onar, Sıddık Sami : *İdare Hukukunun Umumî Esasları*, C. III, İstanbul 1966.
- Özbek, Mustafa : *Alternatif Uyuşmazlık Çözümü*, Yetkin Yayıncılık, Ankara 2009.
- Özekes, Muhammet : *Medeni Usûl Hukukunda Hukukî Dinlenilme Hakkı*, Yetkin Yayıncılık, Ankara 2003.

- Önen, Ergun : Medeni Usûl Hukukunda Sulh, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara 1972.
- Önen, Ergun : *Feragat ve Kabul Kesin Hüküm Teşkil Etmez*, ABD 1976/1, s. 26-39, (Feragat).
- Özbay, İbrahim : *Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri*, EÜHFD, C. X, S. 3-4, Y. 2006, s. 459- 475.
- Özbudun, Ergun : Türk Anayasa Hukuku, 14. B., Yetkin Yayınları, Ankara 2014.
- Parlatır, İsmail : Osmanlı Türkçesi Sözlüğü, Yargı Yayınevi, Ankara 2006.
- Pekcanitez, Hakan/ Atalay, Oğuz/ Özekes, Muhammet : Medeni Usûl Hukuku, Yetkin Yayınları, Ankara 2013.
- Postacıoğlu, İlhan : Medeni Usûl Hukuku Dersleri, Sulhi Garan Matbaası, İstanbul 1975, (Usûl).
- Postacıoğlu, İlhan : İcra Hukuku Esasları, Vedat Kitabevi, İstanbul 2010.
- Postacıoğlu, İlhan : *Şarta Muallak Hükümler*, AD, S. 1941/2, s. 112- 122, (Şart).
- Rosenberg, Leo/ Schwab, Karl Heinz/ Gottwald, Peter : Zivilprozessrecht, C. H. Beck, Münih 2010.

- Sami, Şemsettin, : Kâmûs-ı Türkî, İdeal Kültür
(Hazırlayanlar: Gündoğdu, Yayıncılık, 2012.
Raşit/ Adıgüzel, Niyazi/
Önal, Ebul Faruk)
- Saraç, Osman : *Kamu Yararı Kavramı*, Maliye
Dergisi,
http://dergiler.sgb.gov.tr/calismalar/maliye_dergisi/yayinlar/md/md139/O.%20SARAC.pdf, (Erişim Tarihi:
05.06.2015).
- Sarisözen, M. Serhat : *Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanun Tasarısının Getirdikleri, İcra Edilebilirlik Belgesi ve Arabuluculuğun Avukatın Tekel Hakkına Aykırılık Oluşturup Oluşturmadığı Sorunu*, EÜHFD, C. XV, S. 1-2, Y. 2011, s. 255- 271.
- Seethaler, Frank : *Der aussergerichtliche Vergleich*, Buchdruckerei Burch & Cie., Lungern 1946.
- Simil, Cemil : *Belirsiz Alacak Davası*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2013.
- Şahin Ceylan, Şule : *Geleneksel Toplumdan Modern Topluma Alternatif Uyuşmazlık Çözümü*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2009.

- Tan, Turgut : İdare Hukuku, On İki Levha Yayıncılık, Ankara 2013.
- Tandoğan, Haluk : Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, C. 1, Vedat Yayıncılık, İstanbul 2008.
- Tanrıver, Süha : İlamlı İcra Takibinin Dayanakları ve İcranın İadesi, Yetkin Yayınları, Ankara 1996, (İlamlı İcra).
- Tanrıver, Süha : *Mahkeme Huzurunda Yapılan Kabuller*, ABD 1996/1, s. 28-38, (Kabul).
- Tanrıver, Süha : *Mahkeme Huzurunda Yapılan Sulhler*, Makalelerim I, Asil Yayın Dağıtım, Ankara 2005, s. 35-52, (Sulh).
- Tanrıver, Süha : *Şarta Bağlı Hüküm Kavramı ve Verilip Verilemeyeceği Sorunu*, Makalelerim I, Asil Yayın Dağıtım, Ankara 2005, s. 83-87, (Şart).
- Tanrıver, Süha : *6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun Revizyonu Üzerine Bazı Düşünceler*, TBB Dergisi, Y. 2012, S. 99, s. 15-34, (Revizyon).
- Tanrıver, Süha : *Hukuk Uyuşmazlıklarında Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları ve Özellikle Arbuluculuk*, TBB Dergisi, S. 64, Y. 2006, s. 151-177, (Arbuluculuk).

- Tanrıver, Süha : *Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları: Arabuluculuk Kurumuna Hukukî ve Sosyolojik Bir Bakış*, Makalelerim 2006, Asil Yayın Dağıtım, Ankara 2007, s. 59-83, (Sosyolojik).
- Taşpolat Tuğsavul, Melis : *Türk Hukukunda Arabuluculuk*, Yetkin Yayınları, Ankara 2012.
- Teziç, Erdoğan : *Anayasa Hukuku*, Beta Yayıncılık, İstanbul 2013.
- Turanboy, K. Nuri, : *İbra Sözleşmesi*, Yetkin Yayınları, Ankara 1998.
- Türk Dil Kurumu : *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu, Ankara 2009.
- Türk Hukuk Kurumu : *Türk Hukuk Lûgatı*, Ankara 1991.
- Uluslan, İhsan : *Maddî Hukuk ve Usûl Hukuku Bakımından Sulh Sözleşmesi*, Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi, Y. 5, S. 1971/7, s. 149-203.
- Umar, Bilge : *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*, Yetkin Yayınları, Ankara 2011.

- Üstündağ, Saim : Medeni Yargılama Hukuku, Nesil Matbaacılık, İstanbul 2000.
- Yargıtay Kararları Dergisi : Y. 1975, C. 1, S. 4; Y. 1977, C. 3, S. 7; Y. 1992, S. 3.
- Yavuz, Cevdet : Borçlar Hukuku Özel Hükümler, Beta, İstanbul 2012.
- Yavuz, Cevdet : *Türk Hukukunda Tahkim Sözleşmesi ve Tâbi Olduğu Hükümler*, Marmara Üniversitesi II. Uluslar arası Özel Hukuk Sempozyumu “Tahkim”, Sempozyum Yayınları, s. 133-177, (Tahkim).
- Yavuz, Nihat : *Hukuk Davalarında Feragat ve Yargıtay 8. Hukuk Dairesinin En Son Bir Kararı Üzerine Bazı Düşünceler*, ABD, Y. 1977, C. 34, S. 6, s. 1019-1025.
- Yeşilirmak, Ali : Türkiye’de Ticari Hayatın ve Yatırım Ortamının İyileştirilmesi İçin Uyuşmazlıkların Etkin Çözümünde Doğrudan Görüşme, Arabuluculuk, Hakem Bilirkişilik ve Tahkim, On İki Levha Yayınları, İstanbul 2011.
- Yılmaz, Ejder : Hukuk Sözlüğü, Yetkin Yayınları, Ankara 2006.
- Yılmaz, Ejder : *Hukuk Muhakemeleri Kanununda*

Süreler, Yaşar Üniversitesi Elektronik Dergisi, C. 8, Özel Sayı, Y. 2013, s. 3167-3190.

Yılmaz, Ejder

: *Avukatın Uzlaşma Sağlama Yetkisi (Avukatlık Kanunu m. 35/A)*, 75. Yaş Günü İçin Prof. Dr. Baki Kuru Armağanı, TBB Yayınları, Ankara 2004, s. 843-856, (Uzlaşma).

Yılmaz, Orhan

: *Taşınmaz Mallara İlişkin Davalarda Sulh*, Yargıtay Dergisi, Y. 1976, S. 3, s. 88-99.

www.adlisicil.adalet.gov.tr

www.bahum.gov.tr

www.hukukturk.com

www.kazanci.com

www.ormansu.gov.tr

www.tapu-kadastro.net

www.tdk.gov.tr

www.tkhk.gov.tr

www.resmigazete.gov.tr